

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Philipp-Jakob Fischer

Libyjská občanská válka očima pamětníků

Libyan Civil War 2011 through the eyes of witnesses

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Vojtěchovský, Ph.D.

Poděkování:

Tímto chci poděkovat panu doktorovi Vojtěchovskému za jeho rady a vedení, za čas, který mi věnoval a trpělivost, kterou se mnou měl. Také chci poděkovat své sestře za její pomoc a respondentům za jejich vstřícnost a ochotu podělit se o své životní zkušenosti.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, duben 2020

Philipp-Jakob Fischer

Klíčová slova:

Muammar Kaddáfí; občanská válka; Libye; uprchlická krize; arabské jaro; revoluce; ropa; Zelená kniha; Džamáhíríje; terorismus; diktátor

Keywords:

Muammar Gaddafi; civil war; Libya; immigration crisis; Arab Spring; revolution; oil; Green Book; Jamahiriya; terrorism; dictator

Abstrakt

Cílem práce je pomocí metodologie orální historie shromáždit a analyzovat výpovědi pěti respondentů z libyjského prostředí, nebo respondentů, kteří mají k libyjské problematice věcný vztah. Středobodem zájmu jsou osobní prožitky z občanské války v roce 2011 a názory a postoje k této válce a Libyi obecně. Výpovědi směřují jak k prožívání válečné reality, tak k širšímu kontextu války. Narátoři byli dotazováni na své postoje vůči režimu Muammara Kaddáfího i na vývoj svých názorů na jeho osobnost. Výzkum se pokouší zachytit libyjskou každodennost před válkou a po jejím skončení. Smyslem práce je tak poskytnout pohled na životní osudy lidí v této zemi rozvrácené konfliktem a pokusit se zachytit realitu války tak, jak ji tito lidé vnímali. Jaké životy tito lidé vedli před válkou? Jak se války účastnili? Jaké jsou jejich názory a přesvědčení a jak se tyto názory a postoje vyvíjely? Práce obsahuje rovněž historický přehled událostí, napsaný na základě dostupné české i zahraniční odborné literatury.

Abstract

The aim of the thesis is to use the methodology of oral history to collect and analyze the statements of five respondents from the Libyan environment, or respondents who have a material relationship to the Libyan issue. The focus is on personal experiences of the 2011 civil war and views and attitudes towards the war and Libya in general. The statements are directed both to the experience of war reality and to the broader context of war. The narrators were asked about their attitudes towards the regime of Muammar Gaddafi and about the development of their views on his personality. Research also tries to capture Libyan everyday life before and after the war. The purpose of this work is to provide an insight into the lives of people in this country ravaged by conflict and to try to capture the reality of war as they perceived it. What lives did these people lead before the war? How did they take part in the war? What are their views and beliefs and how did these views and attitudes evolve? The work also contains a historical overview of events, written on the basis of available Czech and foreign literature.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Historický nástin	14
3	Muammar Kaddáfí a jeho režim	21
3.1	Bratr vůdce	21
3.2	Revoluce	22
3.3	Zelená kniha	24
3.4	Džamáhírja	26
4	Společnost a ekonomika.....	28
4.1	Společnost.....	28
4.2	Ekonomika.....	31
5	Mezinárodní vztahy, terorismus, panarabismus.....	36
6	Arabské jaro a vývoj v Libyi.....	42
7	Občanská válka v Libyi.....	46
8	Následky a důsledky	51
9	Rozhovory.....	53
9.1	Rozhovor č. 1.....	54
9.2	Rozhovor č. 2.....	61
9.3	Rozhovor č. 3.....	66
9.4	Rozhovor č. 4.....	75
9.5	Rozhovor č. 5.....	82
10	Analýza rozhovorů	91
10.1	První rozhovor	91
10.2	Druhý rozhovor.....	92
10.3	Rozhovory s libyjskými respondenty	94
11	Závěr.....	98
12	Zdroje	100
12.1	Literatura	100
12.2	Elektronické zdroje.....	103

1 Úvod

Předkládaná práce se zabývá občanskou válkou v Libyi v roce 2011. Jejím cílem však není shromáždit a opakovat dostupné informace o tomto konfliktu, ale zachytit perspektivu aktérů, tedy přímých účastníků libyjského konfliktu. Jádrem práce jsou proto rozhovory pořízené metodou orální historie a jejich následná analýza. Při jejich pořízení jsem se přitom neptal jen na samotný průběh konfliktu, ale kladl jsem také otázky směřující k širšímu kontextu, k režimu Muamara Kaddáfího, životních podmínek v Libyi, na postoje k arabské národní a libyjské občanské identitě, ke vztahům Libyjců vůči arabskému světu či k Západu.

Plukovník Kaddáfí byl mezi lety 1969 až 2011 libyjským diktátorem, který v zemi vytvořil svůj vlastní a originální mocenskopolitický systém. Ropné bohatství země mu zajistilo určité mezinárodní postavení a přísun deviz. Systém vlády v Libyi, represivní aparát, Kaddáfího charismatické vůdčovství a mocenské ambice z něho učinily obávaného diktátora. Po více, jak čtyřech dekádách se však zvedla proti stárnoucímu plukovníkovi vlna nevole. V zemi bujela korupce, klientismus, nepotismus, despotie, represe, chyběly základní svobody a Kaddáfího rozmary dovedli jeho zemi do izolace. Během jeho vlády Libye musela čelit řadě množství problémů, jakými byly mezinárodní sankce. První hlasy vzdoru v zemi zazněly na začátku roku 2011, kdy se do Libye dostalo tzv. arabské jaro, jímž označujeme menší i větší sociální bouře a změny, které zachvátily arabský svět. Kaddáfí proti demonstrantům vyslal své ozbrojené síly, což ale ještě více zvýšilo napětí a nevoli. Povstání na sebe nenechalo dlouho čekat a Libyi zachvátila občanská válka. Konflikt, který pro plukovníka Kaddáfího skončil smrtí, pro Libyi znamenal konec jeho dlouholeté diktatury. Mír a prosperitu jí však nepřinesl. Libye je dodnes zmítána nestabilními poměry, ozbrojenými střety a hospodářským rozvratem. Z jejího ropného bohatství těží západní korporace a hrstka jejich libyjských klientů.

V důsledku událostí tzv. arabského jara stoupl zájem světové veřejnosti o dění v Libyi a v arabském světě obecně. Zájem o dramatické události v těchto oblastech opanoval samozřejmě i české prostředí. Libye je jen jednou z několika muslimských zemí, kde došlo po arabském jaru k vypuknutí války. Připomeňme tu alespoň Egypt nebo rovněž dodnes trávající konflikt v Sýrii. Změny, které zachvátily arabský svět, plnily stránky světových i českých médií. Přitom si však můžeme povšimnout, že tyto zprávy nezřídka (dalo by se říci spíše zpravidla) ovlivňovala euroamerická perspektiva, která není prosta mnohých předsudků a negativních stereotypů, které vznikly nebo se znovu aktivizovaly v posledních dvou desetiletích v souvislosti s nárůstem islámského fundamentalismu a terorismu. Islamismus, džihád, fundamentalismus, terorismus, to jsou hesla, která rezonují a ovlivňují širokou veřejnost

západního světa. Především po útocích z 11. září 2001, se tato slova stala ve veřejném západním prostoru dominantní. Lidé z islámských a arabských zemí se začali střetávat s tím, že jsou často přijímáni s podezřením, že jsou teroristé. Vznikl obraz džihádisty, který ve jménu své víry šíří zkázu a zmar.¹ Tento obraz tak do velké míry ovlivňuje dnešní západní pohled na svět islámu. Po roce 2011 se k tomuto nelichotivému obrazu ještě přidaly další negativní prvky. Západní společnost v důsledku bouří, které smetly arabské diktatury, a následného chaosu vnímá islámský svět jako nestabilní, plný fanatických bojovníků permanentně bojujících za cíle, které jsou západnímu člověku těžko pochopitelné. Média sice relativně nezaujatě referují o jednotlivých událostech, ale zpravidla přitom nijak nečelí předsudkům, které z takového zpravodajství pro velkou část veřejnosti vyznívají.

V souvislosti s tímto vnímáním ve společnosti vyvstane otázka, jaký je vlastně vztah a vzájemný pohled mezi západem (myšleno v zásadě evropským prostorem) a východem (v našem případě Blízkým východem, severní Afrikou a islámským prostorem obecně). Západní pohled a mínění veřejnosti, a politické kruhy z toho nevyjímaje, jsou však ovlivněny nejen aktuálním zpravodajstvím a šokujícími záběry pořízených televizními štáby přímo v ohnisku bojů. Podmíněny jsou totiž sadou dlouhodobě vytvářených předsudků a stereotypů, které Edward Said ve svém známém díle označuje za orientalismus.² Said rozpoznává orientalismus jak v širších, tak užších souvislostech, přičemž poukazuje, že orientalismus se neustále rozvíjí a nabírá nových rozměrů. Said tak upozorňuje, že západní pohled na arabský svět není formován na základě nezaujatého úsudku o aktuálním dění, nýbrž je plný předsudků, stereotypů a mnohdy i smyšlenek, jejichž předpoklady čerpá z hluboké tradice přesvědčení o civilizační a kulturní nadřazenosti Západu nad jinými částmi světa. I dnes se tak projevuje v západních zemích, a to včetně České republiky (která nemá zkušenost s koloniálním panstvím), nahlížet na neevropský východ jako na velmi odlišný, hluboce zaostalý svět, plný extremismu a náboženského fundamentalismu. Proti těmto utkvělým představám však bojují odborníci z řad arabistů, politologů a teologů, kteří prostřednictvím svých odborných publikací šíří potřebnou osvětu. Také výpovědi mých respondentů svědčí o tom, že mezi našimi světy nejsou takové propastné rozdíly, jak se bohužel obecně soudí. Ve skutečnosti obyvatelé arabského světa

---

¹ NOORANI, Abdul G. A. M. *Islam and Jihad: prejudice versus reality*. London: Zed Books, 2002; ŠMÍDOVÁ, Michaela, Martin VÁVRA a Tomáš ČÍŽEK. *Inventura předsudků*. Praha: Academia, 2017. *Společnost (Academia)*.; ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISSLER. Praha: Prostor, 2004. *Obzor (Prostor)*.; MENDEL, Miloš, Bronislav OSTRÁNSKÝ a Tomáš RATAJ. *Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*. Praha: Academia, 2007.

² SAID, Edward W. *Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Praha: Paseka, 2008.

mnohdy vyznávají univerzální hodnoty. Samotné výpovědi mých respondentů tak nabourávají zažitě stereotypy, že je arabský svět hodnotově zcela odlišný. Narátoři v podstatných věcech zastávají velmi podobné hodnotové orientace s těmi, které jsou dominantní v našem prostředí jako např. osobní svoboda, úcta a touha po vzdělání, vlastenectví, rodina, osobní životní štěstí a tak dále.

Odborná literatura, kterou jsem měl pro tvorbu této práce k dispozici, se zaměřuje především na revoluční rok 2011, a dále na režim a osobnost Muammara Kaddáfího. Zohlednil jsem i práce věnující se příbuzným tématům jako např. úloze NATO, historickému vývoji Libye, Kaddáfího ideologii atd. Přednostně jsem pracoval s literaturou dostupnou v českém jazyce. Na prvním místě jmenuji přehledovou práci Dějiny Libye³ českého arabisty, profesora Univerzity Karlovy Eduarda Gombára. Poslední vydání Dějin Libye obsahují kapitoly, které se věnují období kolem roku 2011. Reflektuje tak současné dění. Celkově lze říci, že čtenář získá přehled o všech důležitých aspektech libyjských dějin, libyjské politiky, ekonomie, sociálního prostředí, kultury. Kniha také vypovídá o osobě plukovníka Kaddáfího, o jeho režimu a ideologii. Kromě této publikace, jsem využil i další Gombárovy práce, které se zabývají muslimským světem a současným děním v něm.⁴

Další zásadní prací pro mé téma byla publikace Naši lidé v Kaddáfího Libyi, jejímž autorem je český arabista Miroslav Belica.⁵ Jak název napovídá, kniha je zaměřená na česko- (respektive československo) libyjské vztahy. Publikace navíc obsahuje rovněž velmi dobrý přehled o libyjských dějinách, klíčových událostech a postavách a čtenáře opět velmi dobře zasvěťte do problematiky Libye. Poslední vydání také sleduje současnou situaci.

Dostupná odborná literatura obecně podává výklad ve všech podstatných oblastech jako je politika, historický nástin atd. Důležité je postřehnout souvislosti a příčiny spočívající v dlouhodobých, často staletí trvajících společenských a kulturních vzorcích jednání a myšlení arabského světa a tudíž i Libye. Všechny události mají přímou návaznost a libyjský prostor se mnohdy vyznačuje tím, že současné problémy mají právě mnohdy až archaické kořeny, např. kmenové spory atd. Ve všech těchto pracích se však jedná o velké dějiny. Makrohistorické

---

³ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států.

⁴ Např: GOMBÁR, Eduard. Kmeny a klany v arabském Maghribu. Praha: Karolinum, 2007.; GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001.

⁵ BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018.

podání dá čtenáři velmi dobrý rozhled a zasvěťí ho do problematiky, jak už jsem uvedl, ale stále je to však jen pozice pozorovatele a vše je vnímáno z „dálky“ a „shora“. Hlasy většiny jsou opomíjeny a pozornost je nanejvýš věnována politickým osobám, vojenským velitelům a těm, kteří jsou „důležití“. Role jednotlivce, coby řadového aktéra, naopak zaniká. Orální historie je konec konců na opačné straně k přístupu bádání a pro klasické přehledové práce není příliš vhodná. To však nesnižuje zajímavost a přínosnost informací, které lze prostřednictvím orální historie získat. Jde tu o perspektivu těch, kteří nebyli u moci a byli ovládáni jinými. Jak tito lidé vnímají historickou realitu?

Předmětem mého zájmu je výklad událostí, které vedly k občanské válce i válka samotná a další související témata (intervence NATO, panarabismus a další) prizmatem svědectví mých respondentů. S výpověďmi respondentů pracuji jako s pramenem skrze již zmiňovanou metodu orální historie.⁶ Smyslem je tak v podstatě zachytit názory, zkušenosti a vzpomínky dotázaných, kteří byli účastníky dění, nebo k daným událostem mají nějaký konkrétní vztah. Orální historie poskytuje možnost bádát tak řečeno „zdola“. Tyto malé dějiny jsou tvořeny střípky, které tvoří celek a nabízejí to, co při klasickém výzkumu přehlídíme, totiž lidský rozměr, emoce, realie každodennosti, detaily, ale třeba i často opomíjené skutečnosti jako všední útrapy válečníků, jejich strádání atd. Na orální historii se můžeme také dívat jako na vůbec nejstarší a nejzákladnější metodu, prostřednictvím které můžeme nějaké dějiny zaznamenat. V moderním pojetí je orální historie také chápána jako metoda, kterou můžeme zkoumat každodennost v historickém procesu. Orální historie klade důraz na individualitu. Sdělení jednotlivce je chápáno jako samostatná poznávací hodnota, která není zobecňována ani se nejedná jen o nějakou statistiku. Historik sleduje odlišnosti, hledá shodu s ostatními prameny. Jde mu o lidské osudy, které činí dějiny pestré. Pochopitelně má orální historie své limity. Nelze dosáhnout celistvého obrazu. Historik nesbírá výpovědi narátorů, aby je potom složil v jednotný, jakoby celistvý obraz. Předmětem zájmu jsou hlasy aktérů, v mém případě tedy obyčejných libyjských občanů. Jejich příběhy jsou nutně subjektivní, úzkou osobní výsečí z nepřeberného množství osudů mnoha jednotlivců. Mimo otázek týkajících se válečných událostí a jejich politického a společenského kontextu, mě zajímají i samotné životní příběhy

---

⁶ VANĚK, Miroslav. Orální historie: metodické a "technické" postupy. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0718-3.; VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. ISBN 978-80-87398-22-7.; MÜCKE, Pavel a Martin BRYCHTA, ed. Na hranicích mezi minulostí a přítomností: současné perspektivy orální historie. Praha: Česká asociace orální historie, 2016. ISBN 978-80-7464-880-9.

narátorů. Jaký je jejich vztah k Libyi jako k jejich vlasti, k režimu plukovníka Kaddáfího či k němu samotnému? Co je přimělo pozvednout zbraň? Co si například myslí o arabské jednotě?

Můj soubor výpovědí vznikl fakticky metodou „sněhové koule“. S narátory jsem se seznámil prostřednictvím mé sestry Sylvie Josephine Fischer, která donedávna pracovala jako zdravotní sestra a specialista ošetrovatelské péče v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. V letech 2014 až 2017 pracovala pro libyjskou ambasádu coby zprostředkovatelka ošetrovatelské péče libyjským veteránům, kteří v České republice pobývali v rámci své rekonvalescence. Během oněch tří let se sestra seznámila s mnoha osobami nejen z Libye ale i z jiných arabských zemí. Naučila se arabsky a dokonce se s některými svými pacienty a spolupracovníky spřátelila. Skrze svou sestru jsem tak dostal možnost setkat se s přímými účastníky libyjského konfliktu, což živilo můj zájem o Libyi a vedlo mě ke konci konců i k výběru tématu této práce. Sestra můj zájem sdílela, neboť i pro ni samotnou byla tato životní zkušenost velikou výzvou a chtěla se o Libyi a Libyjcích dozvědět více. Poté, co si osvojila potřebné jazykové znalosti, seznámila se s jejich životními příběhy, které mi pak sama líčila. I já měl nakonec možnost poznat tyto osoby blíže. Díky mé sestře a ochotě mých nynějších respondentů se myšlenka podniknout s nimi rozhovory nakonec stala skutečností.

V mém souboru je shromážděno celkem pět rozhovorů. Chronologicky prvním respondentem byla má sestra Sylvie. Důvodem proč jsem uskutečnil tento rozhovor, bylo jednak ozřejmit kontext získání rozhovorů, jednak získat „domácí“ pohled, jelikož moje sestra představovala do značné míry průměrný vzorec české populace: do svého osobního kontaktu se svými libyjskými pacienty o jejich zemi nevěděla zhola nic a mohla tak sama lehce podlehnout obecně rozšířeným stereotypům. Před setkáním s libyjskými veterány tak neměla prakticky žádnou představu o jejich vlasti, o válečné situaci a ani o arabském světě jako takovém. Každodenní kontakt s pacienty jí však vedl k jejímu dnešnímu přesvědčení, že lidé z islámského světa opravdu nejsou jen zahalení šílenci s vestou plnou semtexu. Sama na sobě tak poznala, že přímý kontakt bourá vžitá stereotypy a předsudky.

Druhý rozhovor jsem uskutečnil s lékařem palestinského původu Mohamedem Abdelem Mageedem, který od roku 1996 žije v České republice. Zde působí jako zprostředkovatel lékařské péče pro občany arabských zemí. O rozhovor jsem ho požádal, abych získal názor někoho, kdo je z arabského světa, ale není Libyjec. Zbylé tři rozhovory jsem vedl s rodilými Libyjci a přímými účastníky občanské války.

Naneštěstí bylo nutné s nimi vést rozhovory pouze formou videohovorů pomocí aplikace FaceTime. Rozhovory jsem s narátory domlouval již od listopadu 2019, přičemž k jejich uskutečnění mělo dojít během března a dubna 2020, kdy respondenti žijící dlouhodobě mimo ČR plánovali navštívit Prahu. Kvůli koronavirové krizi však z jejich cesty do Prahy sešlo.

Kandidátů, kteří byli ochotni přistoupit na rozhovor, bylo však zpočátku více. Zpravidla v současnosti žijí v Libyi. Z mnoha důvodů se však jejich výčet postupně zužoval. Někteří měli potíže s vízy, jiní nakonec odmítli pro nedostatek času, jeden z možných narátorů dokonce mezitím tragicky zahynul (byl zastřelen). Z domluvených schůzek v Praze nakonec také sešlo kvůli zmíněnému koronaviru. K distanční formě rozhovoru tak nakonec byli svolní jen tři narátoři.

Všichni tři libyjské narátoři pocházejí z města Závija, které leží na západ od hlavního města Tripolisu. Jsou představiteli libyjské inteligence a jejich rodiny patří k těm majetnějším. Války se účastnili na straně povstalců. Dva z nich mají i podobný sociální původ. První z nich Houd Elwaer je ropným inženýrem. Nedávno se oženil a má malého syna. Momentálně žije v Berlíně spolu se svou manželkou, synem a otcem, který je zde na léčení. Pochází z majetné rodiny, jelikož otec byl vysoce postaveným ropným inženýrem. Říká o sobě, že je patriotem a hodlá se do Libye vrátit. Jeho krajan Dawed Alwaaer je lékař, ortoped. Ve válce přišel o bratra, své dvojče. V Berlíně pobýval krátce a brzy po uskutečnění rozhovoru se navrátil do Libye, neboť, jak sám uváděl, lékařů je v zemi nedostatek. I on pochází ze zámožné rodiny. Otec je soudce. Třetí libyjský respondent je Abdumoheimen Almaddach, zubní lékař, který nyní studuje německý jazyk v Berlíně, kde také pracuje na zubní klinice. S manželkou a malým synem chce prozatím v Německu zůstat. Nevěří, že se situace v Libyi tak brzy uklidní, natožlepší. Doktor Almaddach pochází z méně zámožného sociálního zázemí. Otec byl drobný obchodník. Sám doktor Almaddach se vypracoval díky svému povolání a rodinu zabezpečil. Jak v rozhovoru uvádí, jeho rodina částečně mohla těžit z benefitů, které jí Kaddáfího diktatura poskytovala. Přestože byla toporná a omezená, podporovala do jisté míry svou inteligenci, pokud byla pro zemi užitečná.

Narátoři se navzájem znají a jsou si blízcí. Mají v mnoha ohledech podobné názory a zastávají také často podobné hodnoty. Je důležité tak vyzdvihnout fakt, že se jedná o osoby, které mají mnoho společného a tak není překvapením, že jejich výpovědi tvoří v podstatě určitý názorový proud. Spojuje je také skutečnost, že bojovali proti Muammaru Kaddáfimu. Zároveň

podotýkám, že jde o náhodný výběr. Sesbírané výpovědi jsou jen výsekem vnímání reality mezi Libyjci a rozhodně si tak ani zdaleka nekladou nárok na úplnost. Zajisté je možné získat i jiný a názorově jiný soubor narací, který by mohl odlišnou perspektivu. Jak už jsem zmínil, sdílejí s námi narátoři velmi podobné univerzální hodnoty. Do války je tak nehnal žádný fanatismus, ani ideologické či politické motivy, nýbrž motivy osobní jako ochrana rodiny a také motivy morální. Podle jejich názoru byl prostě Kaddáfího režim zvrácený a bylo proto jejich povinností mu čelit.

Práce je strukturována do dvou částí. První část je přehledová a čtenáře seznámí s historickými událostmi: vývoj ve druhé polovině dvacátého století před nástupem plukovníka Kaddáfího, jeho režim, příčiny občanské války, konflikt samotný a následky. Druhá část je věnována rozhovorům a rozboru těchto rozhovorů.

2 Historický nástin

Pro pochopení, co vedlo v Libyi k událostem roku 2011, musím nejdřív alespoň ve stručnosti nastínit dějiny, kulturu a určující společenské fenomény tohoto prostoru.

Na dnešním libyjském teritoriu existovalo v průběhu historie několik samostatných územních celků, které se zpravidla vyvíjely zcela samostatně. Důsledky tohoto vývoje jsou patrné dodnes a v mnoha ohledech je jejich role klíčová. Moderní Libye sestává ze tří historických celků: Tripolska, Kyrenaiky a Fezzánu. Jedná se v pravém slova smyslu o tři světy, které spolu sdílí mnohé, ale zároveň se i značně odlišují. Kyrenaika (arabsky Barka) představovala pro Kaddáfího režim potencionální zdroj opozice, protože tato oblast je charakteristická svým konzervatismem a silnými kmenovými vazbami. Dnešní Kyrenaika spadala již od starověku spíše do sféry egyptského kulturního a politického vlivu. Je to také domovina bývalé libyjské královské rodiny dynastie Sanúsíja a mystického řádu téhož jména. Není překvapením, že právě v Kyrenaice začalo povstání proti režimu plukovníka Kaddáfího. Naopak Tripolsko má kulturně blíže k Tunisku a obecně je pokrokovější. Hlavní město Tripolis tvořilo centrum Kaddáfího moci. Fezzán je nejchudší oblastí rozprostírající se na jihozápadě Libye. Vedou přes něj velice staré komunikační spojnice ze Sahary a západní a střední Afriky. Kaddáfí věnoval této oblasti pozornost a naklonil si místní kmeny.¹⁰

V roce 1911 se na pobřeží Kyrenaiky a Tripolska vylodila italská armáda s cílem dobýt celý libyjský prostor, který tehdy náležel Osmanské říši. Istanbulští vládcí zde panovali de facto už od šestnáctého století. Itálie začala o Libyi projevovat zájem na konci devatenáctého století. V roce 1902 si Italové smlouvou s Francií a následně také s Velkou Británií, Německem, Ruskem a Rakousko-Uherskem rozdělily sféry vlivu vzájemným uznáním svých zájmů v Africe. Itálie tak měla volnou ruku a garance ale i tak se musela mít na pozoru, a to především kvůli rozpínavosti Francouzů. Ti už v roce 1881 zabrali Tunisko, o které Itálie také jevila zájem, a hrozilo, že jejich vliv pronikne i do Tripolska. Na východě pak byl Egypt, který ovládali Britové. Jelikož osmanská moc slábla a správa v Libyi byla chabá a omezovala se jen na pobřežní města, byla to pro Itálii jako druhořadou mocnost skvělá příležitost jak pro sebe získat vytouženou kolonii. Fakt, že tato část severní Afriky unikala pozornosti ostatních evropských koloniálních mocností, je pravděpodobně způsoben

---

¹⁰ BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018. ,s.267; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s. 23-26, 103-138

neúrodností a chudobou. Od začátku dvacátého století Itálie prováděla v Tripolsku a Kyrenaice politicko-ekonomickou kampaň prostřednictvím firem a bank, které ekonomicky ovládly tamější města. Italský vliv se tím značně posílil. Istanbul sledoval italské pronikání s nelibostí a snažil se je omezovat. V roce 1911 ovšem došlo k druhé marocké krizi, ve které se Německo snažilo neúspěšně vznést nárok na Maroko. Italská vláda se v důsledku toho obávala možného německého zájmu o Tripolsko a rozhodla se proto dále již neotálet a zahájit intervenční válku. Využila přitom záminky ochrany italských zájmů a stížností, že osmanská říše vyjadřuje protiitalské postoje a nedokáže přitom udržet ve svých severoafrických provinciích pořádek. Podle očekávání Turci v září 1911 odmítli předložené ultimátum na odstoupení Tripolska a Kyrenaiky odmítli, načež Itálie zaútočila. Pobřežní města rychle padla do italských rukou. a Zatímco výkon osmanské armády byl chabý, vyvinuly místní ozbrojené síly proti italským interventům zuřivý odpor. Přestože se Itálie v Libyi prezentovala jako osvoboditel a hlásala civilizovanost, rovnoprávnost, svobodu tak, domorodé obyvatelstvo se jí naklonit nepodařilo. I po skončení italsko-turecké války v roce 1912, se římská vláda potýkala s tuhým odporem, který trval až do poloviny třicátých let. Mimoto na mezinárodní úrovni se dobytí libyjských zemí ze strany Francie a Británie dočkalo rozporuplného přijetí.¹¹

Situace v nové Libyi se nevyvíjela podle představ italské vlády. Domorodé kmeny se nehodlaly vyrovnat s přítomností cizí moci. To ale zdaleka nebyl jen italský problém. Libyjské kmeny se nikdy zcela nepodvolily ani osmanské moci. Důležitou roli při obhajobě místních zájmů proti vzdálenému mocenskému centru tradičně hrál mystický náboženský řád Sanúsíja vedený stejnojmenným významným rodem Sanúsíjů. Sanúsíjové spolu se svými příznivci tvoří již od devatenáctého století jádro libyjského odporu vůči cizím uchvatitelům. Kdo vlastně byli Sanúsíjové (někdy též Senúsové)? Řád založil v roce 1837 v Mekce Sídí (Sajíd) Muhammad as-Sanúsí, jenž pocházel z Alžírsko. Učení řádu je založeno na sufismu (mystická forma islámu). Sanúsíjové vyznávají reformní postoj k islámu, návrat ke kořenům, Boží jednotu a prostý život. Sanúsíjové byli odměření vůči cizincům a tedy i Evropanům. Snili o obnově silného a jednotného muslimského světa. Tureckou nadvládu jen tolerovali,

---

¹¹ MUSIL, Alois. Itálie v Africe: Nová Libye : Východní Afrika. V Praze: Melantrich, 1939. Dnešní Orient., s. 28-32; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky (Institut zahraničního obchodu)., s. 12-15; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 81-85; UNGARI, Andrea. The Libyan War 1911-1912, edited by Andrea Ungari, Cambridge Scholars Publisher, 2013., s. 1-15; LUCIANO, Vincent, G. The Countries of North Africa: Background and Issues, Nova Science Publishers, Incorporated, 2010., s. 128; REID, Richard J. Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost. Praha: Grada, 2011. D (Grada)., s. 84-88

jelikož řádové učení nepřijímá tureckého sultána za hlavu islámu a Osmanská říše byla v očích řádu slabá. Po mladoturecké revoluci z roku 1908, která prosazovala modernizační snahy, se odpor vůči Istanbulu prohloubil. Nicméně byli Osmané chápáni jako hráz proti evropským kolonialistům a menší zlo. Konfrontacím se řád snažil vyhýbat a s Osmany relativně vycházet. Řád se však stavěl na odpor kolonialismu od Súdánu až po Maroko. Sám zakladatel as-Sanúsí se po návratu ze studií v Mekce usídlil v Kyrenaice, neboť jeho vlast zabrali Francouzi. Tak začala dlouhá epocha Sanúsíjů v Libyi. As-Sanúsí sjednotil tamní arabské kmeny a šířil své učení. Řád koncentroval v sítích opevněných klášterů zvaných zavía. Tyto řádové domy kombinovaly vojenskou, náboženskou, sociální a ekonomickou funkci. Již brzy se vliv Sanúsíjů rozšířil i mimo Kyrenaiku, ale ta vždy zůstávala jejich mocenským centrem.¹²

Po příchodu Italů se libyjské kmeny vedené Sanúsíji kladly italské koloniální nadvládě vytrvalý odpor. Sanúsíjové brzy převzali iniciativu a italské jednotky byly v defenzívě. Mezitím také pokračovaly výboje proti Francouzům a Britům v sousedních oblastech. Vstup Itálie do první světové války znamenal oslabení její vojenské síly v Libyi. Sanúsíjovským oddílům se podařilo zatlačit Italy zpět na pobřeží. Italská vláda byla nakonec roku 1917 nucena uzavřít smlouvu, ve které uznala vládu Sanúsíjů v Kyrenaice. Rok na to vznikla za přispění Turecka i Tripolská republika. Libyjcům byly přiznány četné svobody, autonomie atd. Do čela Kyrenaiky se postavil Said Idrís as-Sanúsí, hlava rodiny a od roku 1916 i řádu Sannúsíja. Získal titul emíra, který mu uznali Britové i Italové. Zdálo se, že si Sanúsíjové vydobyli svůj stát a skutečně je uznala i Velká Británie, která si tak zajistila klid v Egyptě. Nic ale nemělo dlouhého trvání. Po nástupu fašismu k moci se myšlenky o italském impériu dostaly opět na pořad dne. Fašisté nedbali smluv a na pobřeží Libye se vylodily tisíce vojáků. Znovu se rozhořela dlouhá guerillová válka. Benito Mussolini požadoval pro italský lid „životní prostor“ a nesouhlasil s dosavadním uspořádáním světa, snil o „italském jezeru“, tedy o získání kontroly nad středozemním mořem. Italská expanzivní politika se tak oproti té předchozí nezměnila, pouze se více upevnila. V roce 1925 byla obnovena italská svrchovanost i v Tripolsku. Následně se armáda soustředila na Fezzán. Tentokrát bylo tažení

---

¹² St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.; GOMBÁR, Eduard. Kmeny a klany v arabském Maghribu. Praha: Karolinum, 2007., s. 19-24; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky Institutu zahraničního obchodu., s. 13-14; MUSIL, Alois. Itálie v Africe: Nová Libye : Východní Afrika. V Praze: Melantrich, 1939. Dnešní Orient., s.35-46; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s.27-28

úspěšné. Nakonec padla i Kyrenaika. Po úspěšné italské invazi se emír Said Idrís uchýlil do exilu do Egypta, odkud vedl odboj. Sanúsíjové a ostatní kmeny kladli znamenitý odpor. Obzvláště guerillové boje v pohoří a v poušti byly pro Italy vyčerpávající. Generál Rodolfo Graziani, který velel italským silám během znovudobytí Libye, se uchýlil k tvrdým opatřením. Všechny majetek řádu Sanúsíjů byl zkonfiskován, zaváděl koncentrační tábory pro obyvatelstvo, nechal otrávit studny, zabavoval úrodnou půdu, bombardoval vesnice, používal yperit (tehdy již zakázaný Ženevským protokolem). Veškerý odpor byl zlomen v roce 1932. Klíčovým okamžikem byla poprava národního hrdiny a představitele odboje Umara al-Muchtára, která vyvolala mezinárodní skandál. Po zlomení odporu pokračovala italská vláda v původním plánu kolonizovat Libyi, do čehož v minulých i následujících letech investovala nemalé prostředky. Roku 1939 byla Libye inkorporována do Italského království a stala se integrální součástí monarchie. Oficiální označení Libye zavedla italská vláda v roce 1934 jako odkaz k římskému období. Zisk této africké země byl pro Itálii nákladný a namáhavý. Tím však libyjsko-italské vzájemné „trpění“ nekončilo. Libye se měla stát novým domovem především pro jihoitalské zemědělce. Jejich počet však nikdy nebyl nikterak valný. Před druhou světovou válkou čítala populace italských kolonistů asi sto tisíc osob. Ekonomika spíše strádala a Italové volili raději emigraci do Spojených států. Po skončení války počet Italů v zemi klesal. Během války Libyi značně devastovaly boje vedené mezi německým Afrikakorpsem a 8. Britskou armádou. Boje zuřily především v Kyrenaice. Libyjské kmeny pod vedením Saida Idríse stály po boku spojenců. Vojska Osy byla vyhnána v roce 1943. Tripolsko a Kyrenaika přešly pod správu Britského impéria a Fezzán dobyli Svobodní Francouzi. Země byla zničená a utrpěla ze všech severoafrických států patrně největší škody.¹³

Po druhé světové válce vítězné mocnosti stály před otázkou, jak naložit s libyjskými zeměmi. Dočasné vojenské správy, které v tamních oblastech byly zřízeny, nebyly koncipovány pro vyřešení problémů ve válkou zničené zemi. Existovala řada návrhů, jak libyjskou otázku řešit. Od úmyslu navrácení celého území Libye Itálii, podporovaná

---

¹³ MUSIL, Alois. *Itálie v Africe: Nová Libye : Východní Afrika*. V Praze: Melantrich, 1939. *Dnešní Orient.*, s. 35-58; GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. *Dějiny států.*, s. 81-85, 87-89, 91-99; DANKOVIČOVÁ, Inge. *Libye*. Praha: Pressfoto, 1980. *Obchodně ekonomické sborníky Institutu zahraničního obchodu.*, s. 13-17; AHMIDA, Ali Abdullatif. *Forgotten Voices : Power and Agency in Colonial and Postcolonial Libya*, Taylor & Francis Group, 2005., s. 8-9; LUCIANO, Vincent, G. *The Countries of North Africa: Background and Issues*, edited, Nova Science Publishers, Incorporated, 2010.,s. 128; SWANSTON, Alexander a Malcolm SWANSTON. *Historický atlas II. světové války*. V Praze: Columbus, 2008., s. 86-91; VANDEWALLE, Dirk. *A History of Modern Libya*, Cambridge University Press, 2012., s. 24-37

Američany v čele s prezidentem Harrym S. Trumanem, nakonec bylo upuštěno. Uvažovalo se též o navrácení jen Tripolska. Itálie se nakonec vzdala všech územních nároků v roce 1947. Byla tu také eventualita připojit Tripolsko k Tunisku a Kyrenaiku k Egyptu. Další alternativou bylo mezinárodní poručenství či poručenství pod přímou patronací Spojených států, a to hlavně kvůli strategickému významu libyjského pobřeží. Tohoto významu si byl vědom i Sovětský svaz, načež marně usiloval o získání kontroly nad Tripolskem. Potom co si uvědomil, že v Libyi nemůže uspět, zasazoval se o libyjskou nezávislost. Velká Británie a Francie prosazovaly své koloniální zájmy a hlásili se o připojení libyjských území ke svým vlastním državám. Ovšem o to, jaké představy o své budoucnosti měli samotní obyvatelé libyjských zemí, se mocnosti ve své geopolitické velkohře nezajímaly. Iniciativy zevnitř libyjského prostředí přitom existovaly. V exilu na sebe nejvíce upozornil Said Idrís as-Sanúsí. Ve čtyřicátých letech kolem sebe shromáždil sympatizanty myšlenky samostatné Libye. Po osvobození Libye z italského područí získal Said Idrís, jak je pro Sanúsíje typické, značný ohlas a podporu v Kyrenaice. V celé Libyi vznikala řada politických stran a uskupení. Tripolští představitelé také chtěli jednotnou Libyi, avšak bez Saida Idríse. Nicméně i v Tripolsku se objevili tací, kteří byli ochotní ho podpořit. Said Idrís doufal v podporu Velké Británie a do budoucna s ní počítal. On a jeho věrní po skončení války žádali Brity o svěřeni správy nad zemí, avšak bez odezvy. Nakonec světové mocnosti s výjimkou Francie upřednostnily plán poskytnout Libyi suverenitu. K tomuto účelu byla sestavena v roce 1948 komise čtyř vítězných velmocí, která měla za úkol zmapovat mínění libyjského obyvatelstva v Tripolsku, Kyrenaice a Fezzánu. Šetření potvrdilo předchozí odhady. V Tripolsku převažovala podpora samostatné a jednotné Libye v podobě republiky. Oproti tomu Kyrenaika upřednostňovala dědičnou konstituční monarchii a přála si, aby v čele celé Libye stanula tamní dynastie Sanúsíjů. Fezzánu se však Francouzi odmítali vzdát. Fezzánští představitelé, kteří působili v ilegalitě, neboť Francouzi nedovolovali žádné otevřené politické aktivity, se vyslovili pro kyrenaickou variantu. Pod vlivem francouzského nátlaku a na základě shromážděných informací komise konstatovala, že Libye upřednostňuje samostatnost, ale není schopna se sama spravovat. Otázka byla posléze projednávána na půdě OSN. Spojené státy zcela upustily od společného poručenství, začaly definitivně podporovat libyjskou nezávislost a zajímaly se především o možnost zřídit u Tripolisu leteckou základnu. Britové nadále hledali nejrůznější alternativní řešení, která neměla úspěch a Francie se snažila zachovat svou koloniální politiku. Mezitím Said Idrís v roce 1949 vyhlásil v Kyrenaice nezávislost. Britský zástupce v Kyrenaice ji uznal a tripolští předáci povětšinou Idrísovi

gratulovali. Po vleklých diskusích nakonec Valné shromáždění OSN přijalo rezoluci, ve které bylo ustanoveno, že se Libye stane suverénním státem. Nový libyjský stát měl vzniknout nejpozději do roku 1952. OSN vybrala komisaře pro Libyi, jenž měl pomoci s vytvořením ústavy a také byl na základě jejího rozhodnutí ustanoven desetičlenný poradní výbor, který měl napomáhat při budování základních státních institucí. Po přijetí ústavy národním shromážděním, která definovala Libyi jako federaci dosavadních zemí a konstituční monarchii, vyhlásil král Idrís I. (Said Idrís as-Sanúsi) roku 1951 nezávislost Spojeného království Libye (Al-mamlaka al-líbíja al-muttahida). Jednalo se tak o jediný africký stát vytvořený pod taktovkou OSN.¹⁴

Nově zbudovaná konstituční monarchie se ukázala být skutečně nevyzrálou. Drtila ji korupce, nepotismus, intriky, chudoba. Federativní uspořádání bylo považováno za neefektivní a objevovaly se hlasy žádající unitární systém. Administrativa byla toporná, nedůsledná a jednotlivé orgány si ve svých nařízeních navzájem protirečily. Zemi také stále tížily důsledky bojů druhé světové války, jako byly například miliony min rozestých po poušti. Král také brzy omezil moc vlastního klanu Sanúsíja, tím že vzdálenější příbuzné zbavil všech privilegií. Vlády a vládní posty se rychle měnily. Zastávaly je prominentní osoby z významných kmenů rodů a klanů. S volbami se často manipulovalo ve prospěch krále. Sám král Idrís měl značné pravomoci, ale o politiku se moc nestaral a často se izoloval. Z ropných ložisek, která byla nalezena v padesátých letech, profitovala jen elita. Příjmy byly obrovské, ale životní úroveň většiny obyvatel tomu příliš neodpovídala. Rozvoj těžby a dalších výrobních odvětví trpěl nedostatkem pracovních sil. Libyjcům totiž jednak scházela kvalifikace, jednak sami považují manuální práci za nedůstojnou. U některých stavebních projektů vznikly pochybnosti, zdali byla jejich realizace nutná. Libyjci také špatně snášeli přítomnost zahraničních ropných společností a absenci vlastní iniciativy. Nesouhlas s vnitřní i zahraniční politikou narůstal. Mladší generace Libyjců nenechávalo chladné dění ve světě. Až dosud byla Libye vázaná na západní velmoci. V okolních zemích se vzrůstalo panarabské hnutí. Důležitou inspiraci představoval především Egypt, který měl na Libyi, konkrétně Kyrenaiku, vždy velký vliv. Nejinak tomu bylo i v šedesátých letech dvacátého století.

---

¹⁴ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států. s.115-123; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 43-71; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 35-60; AHMIDA, Ali Abdullatif. Forgotten Voices : Power and Agency in Colonial and Postcolonial Libya, Taylor & Francis Group, 2005., s. 75-78; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.

Egyptský vůdce Gamál Abdul Násir se v Libyi těšil obrovské popularitě a jeho země měla pověst příkladného arabského státu. Dosud konzervativní monarchie musela čelit změnám. Arabský svět se stavěl na odpor západním mocnostem, koloniální éra byla u konce a mladí Libyjci se nechávali ovlivňovat charismatickým egyptským prezidentem. Závislost na západu již nebyla tak citelná. Příklon monarchie k západu byl čistě pragmatický, neboť libyjská vláda a hlavně král se domnívali, že bezpečí a stabilitu země můžou zajistit jen Britové a Američané. Hlavně pak také libyjská ekonomika závisela na pronájmu základen a pomoci s rozvojem. Avšak egyptský vliv a celkově vliv celého arabského světa sílil a ten západní slábl. Král Idrís byl však hluboce konzervativní a Libye přejímala egyptské modely pomalu. Starý komplikovaný systém moci v Libyi tedy nepopulární federální uspořádání s mnoha orgány prošlo reformou po egyptském vzoru. V roce 1963 bylo konečně upuštěno od tohoto neefektivního a komplikovaného federativního uspořádání a Libyjské království se stalo unitárním státem (Al-mamlak al-líbjija). Libyjská administrativa, školství, justice a další oblasti v mnohém napodobovaly egyptský model. V šedesátých letech došlo k několika demonstracím, kvůli kterým se měnili političtí představitelé. Pod tlakem protestů vláda dokonce dosáhla u Spojených států a Velké Británie zrušení a vyklizení jejich vojenských základen. Horkým a citlivým tématem představovaly pro libyjskou veřejnost arabsko-izraelské konflikty. Ty měly také velký dopad na mentalitu libyjských vojenských kruhů, které se solidarizovaly s palestinskými soukmenovci a kvůli západní podpoře Izraele postupně zaujímaly vůči západním mocnostem stále více nepřátelský postoj. Na konci šedesátých let začal sílit militarismus a vojenští představitelé, hlavně mladí důstojníci, chápali monarchii jako slabou. Vnitropolitické konflikty eskalovaly. Ke zlomu došlo v roce 1969. Král, který ve svých rukou koncentroval značnou moc, odcestoval na léčení do Turecka. Hlavní autorita se ocitla mimo zemi a různé politické frakce se chopily šance provést v zemi převrat. Král byl již v pokročilém věku a bezdětný, neboť všechny jeho děti zemřely v mládí. On sám se připravoval na abdikaci. Následníkem měl být Sajjid Hasan ar-Ridá as-Sanúsí. Vše se ale vyvinulo zcela jinak.¹⁵

---

¹⁵ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států, s.115-123; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 43-71; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012, s. 35-60; AHMIDA, Ali Abdullatif. Forgotten Voices : Power and Agency in Colonial and Postcolonial Libya, Taylor & Francis Group, 2005., s. 75-78; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.

3 Muammar Kaddáfí a jeho režim

3.1 Bratr vůdce

Moderní dějiny Libye se prakticky v každém ohledu týkají jedné ústřední postavy, jež nesla titul a jméno „Vůdce Velké revoluce z prvního září a Libyjské arabské socialistické džamáhíríje“ Muammar Kaddáfí (též al-Kaddáfí/al-Qadhdháfi). Muammar Mohammed Abu Mínyar al-Kaddáfí se narodil do beduínské rodiny v regionu zvaném Syrta. Přesné datum narození není jisté. Jelikož beduíni nezaznamenávají datum narození, jsou obecně uváděna jako Kaddáfího potencionální data narození červen 1940, říjen 1941 a patrně nejčastěji je uváděn jako měsíc Kaddáfího příchodu na svět červen či červenec 1942. Některé zdroje ovšem hovoří i o jaru 1943. Kaddáfí pocházel z arabizovaného berberského kmene Kaddáfa. I přes chudé poměry se mu dostalo dobrého vzdělání, nejprve tradiční náboženské učení a následně nastoupil na obecnou školu v Syrtě. Kvůli kočovnému způsobu života své rodiny několikrát školu změnil. Postupně tak vzdělání získával v Syrtě, Sabze a Misurátě. Obzvláště v Sabze se setkal s podobně smýšlejícími studenty, těšil se popularitě a našel si řadu přátel. Během svých studií byl ovlivněn egyptskými učiteli a jejich myšlenkami. Jelikož Libye postrádala vlastní edukační systém, bylo školství založené na egyptském modelu a mnozí mladí Libyjci v Egyptě často studovali. Od svých učitelů si Kaddáfí půjčoval egyptské noviny, také poslouchal vysílání stanice Hlas Arabů, která z Káhiry šířila ideje arabského nacionalismu a myšlenky o potřebě pokroku a nezávislosti. Nemalý vliv na utváření jeho názorů měla četba Filozofie revoluce od Gamála Násira. Egyptský prezident byl ostatně Kaddáfího vzorem stejně jako pro snad celý arabský svět.¹⁶

Se svými politickými a ideologickými názory se Kaddáfí netajil. Ještě jako student se účastnil nebo přímo organizoval několik demonstrací většinou protikoloniálního nebo protiizraelského charakteru. Kromě Násirových myšlenek na mladého Kaddáfího silně zapůsobily určující politické události, jako byly suezská krize, válka v Alžírsku a další konflikty s Izraelem, situace v Jemenu atd. Mladý Kaddáfí dospěl k názoru, že arabský svět může v moderním světě obstát jedině, pokud jednotlivé státy utvoří silnou koalici, tzv. arabskou ligu. O to hůře proto nesl rozpad Sjednocené arabské republiky, k němuž došlo v roce 1961, když

---

¹⁶ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 124-127; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s. 10-11, 44-45; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epocha, 2018., s. 37-40; EL SAADANY, Salah. Egypt and Libya from Inside, 1969-1976. McFarland, 1994., s.56-58; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.

tuto unii s Egyptem opustila Sýrie. Na protest proti sobecké syrské politice v Libyi propukly demonstrace, kterých se Kaddáfí účastnil jako organizátor i řečník. Původně protisyrský protest ovšem přerostl v bouři proti libyjské monarchii a proti její závislosti na USA a na Británii, které si se souhlasem panovníka zřídily v Libyii vojenské základny. Kaddáfí byl za pořádání této akce uvězněn a vyhozen ze školy, následně musel on i rodina opustit Sabhu. Téhož roku Kaddáfí odešel do Misuráty, kde pokračoval ve studiích. Přitom byl stále politicky aktivní, rozvíjel své úvahy o nutnosti revolučního svržení dynastie a o uskutečnění panarabské ideje. V roce 1963 započal svá studia na Libyjské univerzitě v Bengházi, odkud však záhy přešel na tamní Královskou vojenskou akademii, kam byl přijat i přesto, že měl záznam politického agitátora. Po absolvování akademie byl přidělen ke spojovacímu vojsku v hodnosti poručíka v kasárnách Qár Júnis v Bengházi. Záhy byl poslán na devítiměsíční spojařský kurz do Velké Británie, který absolvoval na Královské vojenské akademii v Sandhurstu. O jeho britském pobytu chybí detailnější informace, což dodává prostor spekulacím, zdali se Kaddáfí nedostal do kontaktu s nějakými zpravodajskými službami. Podle všeho se od svých vrstevníků důstojníků odlišoval. Nepropadal rozverným pitkám, věnoval se četbě a na procházkách londýnskými ulicemi proslul svou tradiční libyjskou módou. Do Libye se vrátil s vynikajícím posudkem a byl povýšen na kapitána. Ještě před odjezdem do Velké Británie založil spolek Svobodných unionistických důstojníků, jejichž cílem bylo prosazení panarabské unie. V případě Libye měl být krokem k tomuto cíli vyvolání revoluce a svržení monarchie. Unionističtí důstojníci nebyly zdaleka jedinými, kdo se chtěl pokusit svrhnout monarchii. O moc usiloval dokonce králův bratranec Abdalláh či vlivná rodina aš-Šalhá.¹⁷

3.2 Revoluce

1. září 1969 byl uskutečněn vojenský převrat, jehož aktéři v čele s Kaddáfím pocházeli z řad nižších důstojníků, kteří měli blízko k myšlenkám násirovského Egypta. Kaddáfí kolem sebe soustředil souputníky, většinou členy spolku, který založil během studia na vojenské akademii v Bengházi. Ze členů spolku se rekrutovali pozdější držitelé většiny vysokých postů ve vládě či armádě. V Libyi už od poloviny šedesátých let vzrůstalo napětí způsobené vnitřním i zahraničním děním a špatnou sociálně-ekonomickou situací země. Rozšiřoval se počet

---

¹⁷ HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhírja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda), s. 91-97; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 46-91; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 122-124; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 76- 136; EL SAADANY, Salah. Egypt and Libya from inside 1969-1976, McFarland and Company, Inc., 1994., s. 3-15, 47-56;

stoupenců myšlenky arabské jednoty, rostly antipatie k Izraeli a západním mocnostem, a stále více lidí bylo přesvědčeno, že Libye potřebuje podstatnou změnu. Dlouho však chyběla hybná síla. Onou silou se nakonec stal spolek dvanácti unionistických důstojníků. Byly to převážně důstojníci nižších šarží, neboť vyšší důstojníci byli spíše konzervativní a celkem loajální králi Idrísovi. Dlouho připravovaný puč proběhl nakonec hladce a bez komplikací. Tento fakt jen potvrdil ztuhlost, topornost monarchie, která nebyla schopná jakkoliv reagovat. Rovněž se ukázala přílišná závislost království na pomoci zvenčí, která však nedorazila. Nově nastolená diktatura v čele s plukovníkem Muammarem al-Kaddáfím se rychle vypořádala s rodem as-Sanúsí i s jeho mystickým řádem. Král Idrís I. byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti. Dožil v exilu v Egyptě. Následník trůnu Sajjid Hasan ar-Ridá as-Sanúsí byl donucen vzdát se svých nároků. Byl odsouzen Libyjským lidovým soudem na tři roky vězení a byl mu zabaven majetek. Zemřel v roce 1992 v Londýně, kam mu režim dovolil odcestovat na léčení. Politici a významné osobnosti monarchie byli zavíráni do vězení a byl jim konfiskován majetek. Proti hladkému svržení monarchie se neobjevil výraznější odpor ani v zahraničí. Např. Spojené státy uznaly novou vládu již 6. září.¹⁸

Po revoluci 1. září Kaddáfí a jeho společníci provedli řadu změn. V souladu s panarabskou idejí se Libye utvářela podle násirovského Egypta v duchu arabského nacionalismu a socialismu. Totéž však neplatí o islámu. Kaddáfí se ve své ideologii odklonil od islámu. Svůj rezervovaný postoj k islámu Kaddáfí v pozdějších letech zvolnil. Musel kvůli udržení moci učinit několik ústupků a islám a duchovní autority disponovaly od konce osmdesátých let lepším postavením. Kaddáfí bezesporu byl muslimem, ale jeho pohled na islám byl ovlivněn výchovou. Beduínské komunity nemají tak pevný vztah k islámu. Zpočátku se nábožensky orientované změny v Libyi po revoluci 1969 omezovaly jen na zavedení islámského kalendáře, zákazu alkoholu, zrušení či k zákazu řady věcí typických pro západní civilizaci jako noční kluby a tak dále. Agresivně se Kaddáfí postavil proti zbytkům italské populace. Paušálně ji označil za fašisty a donutil k vystěhování ze země. Jejich majetek byl zabaven. V roce 1970 pak urychlil proces uzavření vojenských základen Spojených států a Spojeného království. Novinkou pro vnitřní uspořádání moci byla represe kmenových struktur,

---

¹⁸ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 124-127; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: EPOCHA, 2018., s. 40-42; EL SAADANY, Salah. Egypt and Libya from Inside, 1969-1976. McFarland, 1994., s.21-25; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.61-67; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 78-82

které měly v politice země vždy značné slovo. V duchu panarabismu musela být Libye jednotná, nikoli roztržštěná na komunity, kmeny atd. Od tohoto potlačování tribalismu později Kaddáfí upustil, neboť se mu nikdy zcela nepodařilo tento sociální systém přeměnit. Pravdou je, že kmenovým systémem byl ovlivněný po celý život a nebylo možné ho ignorovat. Nový stát se měl rozvíjet v duchu socialismu, arabského nacionalismu a měl být stejně jako násirovský Egypt vzorem arabského světa s hesly svoboda, socialismus, jednota.¹⁹

3.3 Zelená kniha

Plukovník Kaddáfí ponechal v platnosti zákon zavedený monarchií, zakazující politické strany. Ustanovil pouze jedinou politickou stranu Arabský socialistický svaz Libye. První roky se politické formy a normy teprve utvářely. Kaddáfí ve svých rukou koncentroval prakticky veškerou moc. Rétoriku svého režimu Kaddáfí stavěl na boji proti imperialismu, kolonialismu. Svě politicko-filosoficko-hospodářské názory a ideje zachytil ve třídílném díle zvaném Zelená kniha, která se stala ideologickým podkladem libyjského státu. Zelená kniha založená na Kaddáfího textech uveřejňovaných postupně mezi lety 1975 až 1979, se stala kanonickým textem libyjského státu. Každé významnější město mělo na frekventovaných místech Kaddáfího portrét a nějaký citát z tohoto jeho díla.²⁰

Každý díl je věnován určitému okruhu. První část je nazvána Řešení problému demokracie „Lidová moc“. Obsahuje osm tezí, jejichž tématem jsou sociologicko-politické termíny, které kriticky rozebírá a zasazuje do celistvé teorie, kterou sebevědomě označuje za Třetí světovou teorii. Tato syntéza různých myšlenek a koncepcí západního původu (demokracie, socialismus) představovala proklamativně originální koncepci pro politické upořádání. Ve druhé části, pojmenované Řešení problému ekonomického „Socialismu“, se věnuje ekonomickému aspektu třetí světové teorie. Třetí část, která nese název Sociální

---

¹⁹ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 126-128; EL SAADANY, Salah. Egypt and Libya from Inside, 1969-1976. McFarland, 1994., s.15-18, 38-40; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.67-72; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 80-88; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhírja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda)., s. 90-97

²⁰ KADDÁFÍ, Muammar. Zelená kniha. Litvínov: Dialog, 1990.; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s.45-47; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s.128-129, 139-141, GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001., s. 84-87; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s.96-108; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.85-91

základna třetí světové teorie, pojednává o sociálním aspektu Třetí světové teorie, sociálních institucích jako rodina, kmen, postavení jednotlivých skupin ve společnosti atd. Zabývá se taky uměním a sportem.²¹

Kaddáfí ve svém díle rozváděl princip tzv. „pravé“ demokracie. Za tu nepovažoval parlamentní demokracii, kterou označil v principu za nedemokratickou a tudíž falešnou. Lid je v ní v podstatě vyloučen z politického dění a moc si přisvojuje parlament, respektive konkrétní zástupci lidu. Kaddáfí kritizuje izolaci poslanců od široké veřejnosti. Poukazuje na nedostatečný kontakt mezi lidem a jeho zástupcem v parlamentu. Parlament tak hodnotí jako nástroj moci, proti kterému má lid právo bojovat „lidovou revolucí“. Členové parlamentu zastupují své strany, nikoli však lid. Tím poukazoval na kumulaci moci v rukách nikoli lidu, nýbrž členů parlamentu, kteří jsou oproti lidové mase zvýhodněni svými posty. Odmítal nadpoloviční většinu a celkový princip hlasování a voleb, jaký je aplikován v západních demokraciích, protože jsou snadno zmanipulovatelné propagandou. Považoval za nespravedlivé, jestliže vyhrála strana s největším počtem hlasů a ostatní nesouhlasící to musí prostě akceptovat. Obzvláště pak, jestliže vítězná strana dostala méně jak polovinu všech hlasů, přičemž zbytek se ztratil v pluralismu. Odsouzení principu politických stran se stalo dokonce jedním z ústředních hesel Kaddáfího vlády: „Zrádcem je ten, kdo se stane členem strany“. Stranu ve svém díle popsal jako „diktátorský nástroj vlády“. Strana prý pouze předstírá, že cíle strany jsou cíle lidu. Takové uspořádání, jaké představovala zastupitelská demokracie, považoval jen za politické hry o moc, které ve výsledku znamenaly porážku lidu a vítězství „nástroje vlády“. Moderní politické systémy považoval za diktatury, které jen „falšují demokracii“. Hlavním cílem je moc, o kterou strany bojují prostřednictvím triků a klamů. Jako důvod uvedl paralelu mezi stranou a kmenem, sektou či jiným politicky činným útvarům. Stejně jako kmen či sekta je strana shromáždění lidí, které spojuje stejná názorová báze, víra, teze, ideologie, původ, místo. Kaddáfí uvádí, že jako je pro zemi ničivý boj o moc mezi kmeny, či sektami, tak je i stranický boj stejně destruktivní. A coby menšiny, zastupují de facto pouze své vlastní zájmy. Celkově demokratické systémy současnosti odsoudil jako demagogické,

---

²¹ KADDÁFÍ, Muammar. Zelená kniha. Litvínov: Dialog, 1990.; St, John, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014.; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s.45-47; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s.128-129, 139-141, GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001., s. 84-87; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s.96-108; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.85-91

destruktivní, snadno zkorumpovatelné, manipulující a také zastaralé. To proto, že považoval moc v zastoupení lidu jen jako přechodné období na sklonku éry monarchií, kdy bylo zapotřebí někoho, kdo by hájil zájmy lidu. Avšak dnešní demokracie již podle Kaddáfího zástupce nepotřebují a moc by měla být přímo v rukou lidových mas. Stejným způsobem jakým popisuje strany, kmeny, sekty, popisuje i třídy, přičemž se v této oblasti vypořádává s ideologickými postuláty a praxí marxisticko-leninských režimů SSSR a socialistických zemí. Kaddáfí zcela odmítá princip třídního boje, který je podle něho pro společnost stejně škodlivý jako boj stranický či kmenový a vede ve své podstatě jen k ustavení moci jedné skupiny lidí nad jinými. Kaddáfí také odmítl myšlenku diktatury pracující třídy a konečnou vizi beztřídní společnosti jako pouhou iluzi. Nevyhnutelný vývoj totiž povede jen k novému členění vítězné třídy a dojde k obnově původního stavu a opětovnému rozvrstvení. Není divu, že přes přátelské vztahy Kaddáfího Libye se zeměmi sovětského bloku, bylo její šíření v těchto zemích zakázáno.²²

3.4 Džamáhíríja

Těžko soudit, zdali Muammar Kaddáfí své filosofické ideje myslel upřímně. Je možné, že alespoň zpočátku ano. Podle Kaddáfího představ, tak jak je prezentoval v Zelené knize, měla být v Libyi nastolena přímá demokracie. Tu by zajišťovaly lidové výbory a kongresy. Demokracie měla být v jeho očích „kontrola lidu, prováděná lidem“. Státní zřízení i forma vlády měly být jakoby na míru šité libyjské zemi, tak aby mu každý Libyjec porozuměl. Zaznívala hesla jako panarabismus, socialismus, svoboda, jednota, suverenita, zahraniční politika v zájmu libyjského lidu, přímá moc lidových mas v lidových výborech, nekončící revoluce, sekularizovaný islám a přímá interpretace Koránu bez duchovních autorit. Tím vším se měla vyznačovat ideologie plukovníka Kaddáfího. Jak se tato ideologie v průběhu sedmdesátých let vyvíjela, tak se měnila i vnitřní a vnější podoba libyjského státu. V roce 1977 byla vyhlášena Libyjská arabská socialistická džamáhíríje (Al-džamáhíríja al-arabíja al-líbíja aš-šabíja al-ištirákíja). Džamáhíríje byl Kaddáfího neologismus. Původem ze slova džumhúr (masa, dav) s odkazem na džumhúríja tedy arabský výraz pro republiku. Džamáhíríja lze tedy přeložit jako tzv. „stát lidových mas“. Později přišly další úpravy a změny. V roce 1986 byl opět slavnostně vyhlášen nový oficiální název Libye. Velká libyjská arabská lidová

---

²² PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.61-91; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhíríja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda)., s. 37-50; KADDÁFÍ, Muammar. Zelená kniha. Litvínov: Dialog, 1990. ISBN 80-85194-11-2.; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-363-1., s.128-130; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 96-136; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s.45-53

socialistická džamáhíríja (Al-džamáhíríja al-arabíja al-libíja aš-šabíja al-ištirákíja al-uzmá). Tato nabubřelá ideologie, ale prakticky libyjskou společnost moc neměnila. Spíše než moderní diktatura, to byla diktatura tradiční, založená na klanovém systému a jeho loajalitách. Kaddáfí v soě koncentroval značnou moc. Především si ponechal nejdůležitější mocenské nástroje, kontrolu nad financemi, ropným průmyslem, bezpečnostními složkami. Celý koncept utopického ražení pak hlavně degradovaly revoluční výbory. Tyto výbory měly dohlížet na funkčnost lidových výborů. Realizoval se v nich naplno nepotismus a klientelismus. Patrně tím nechtěl podrážet svou ideologii, ale jen si zajistit moc. Členové pocházeli často z řad kmenů Kaddáfa, Maqáhira a Warfalla. Tyto kmeny tvořily jádro jeho elity. Za své služby dostávaly bohaté movité i nemovité odměny. Měli také řadu privilegií a v podstatě se tak utvořila libyjská elita Kaddáfího režimu. Revoluční výbory chránily Kaddáfího před vlastním státem a případnými odpůrci. Obecně Kaddáfího politika spočívala v udržování vnitřního politického systému v neustálé nejistotě. Tím držel oteže moci a díky čistkám ve výborech předcházet vzpurným živlům. Však také svým způsobem i jeho lidové výbory a kongresy byly vlastně zastupitelské. Už jenom z prostého faktu, že přímá účast všech obyvatel na vládě je prakticky neproveditelná. Takřka přirozeně tak dospěl k osobní diktatuře. Kaddáfím navrhovaný systém by jednoduše vyžadoval absolutní sebekázeň, určitou míru potřebné gramotnosti a obecně vyzrálou jeho obyvatel. Tím se dostáváme k ideální společnosti. Morálně vyspělé, nestrádající, uvědomělé a ctnostné. I přes všechny jeho snahy se mu nepodařilo dostat své ideologii a takovou společnost vytvořit. Rok 2011 dokázal, že Libye byla tomuto utopickému konceptu velmi vzdálená.²³

---

²³ HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhíríja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda), s.37-50, 91-97;; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-363-1., s.128-138; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-911-4., s. 43-54; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s.77-136; KADDÁFÍ, Muammar. Zelená kniha. Litvínov: Dialog, 1990. ISBN 80-85194-11-2.; EL SAADANY, Salah. Egypt and Libya from inside 1969-1976, McFarland and Company, Inc., 1994., s. 47-77; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 49-55; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.85-91; https://ct24.ceskatelevize.cz/1237085-kdo-byl-muammar-kaddafi-terorismu_201108241129_mkaspar

4 Kultura a ekonomika

4.1 Společnost

Libye je dnes po stránce jazykové a kulturní převážně homogenní země. Historicky vzato je Libye etnicky a kulturně pestřejší, což v moderní Libyi rezonuje dodnes, avšak Kaddáfího politika panarabismu vytvořila z Libye unitární celek a arabský národní stát. Občanská válka však ukázala, jak hluboce jsou zakořeněné staré obyčeje a staré pořádky a idea homogeneity a jednoty byla narušena. Důvodem, proč se Kaddáfímu nepodařilo zcela dosáhnout kýženého efektu, je právě sociální a historická rozmanitost libyjského obyvatelstva, čímž je myšleno tradiční rozdělení na kmeny a klany, rody a svazy a další nejrůznější skupiny a komunity, které mají rozličnou historii své geneze. Příslušnost ke kmeni je stále silnou hodnotou i v dnešním globalizovaném světě.³⁶

Původní obyvatelstvo severní Afriky jsou Berbeři a konkrétně pro kmeny v Kyrenaice se vžil původně egyptský výraz Libyové. Současný název *Berber* je užíván od vandalského období. Sami sebe označují Amazigh (v plurálu Imazighen). Dochovali se nám zprávy o řadě starověkých národů jako Mazyové, Nasamóni v Tripolsku, Bakalové, Asbytové v Kyrenaice, kmenový svaz Garamantů ve Fezzánu a další. Současné berberské národy si zachovaly původní kočovný způsob života a rozdělují se do několika kmenů, jako jsou Šavíjové, Tuarégové, Kabylové a mnohé jiné, které obývají severní Afriku od Maroka přes Saharu až po Egypt. Je známo asi dvacet berberských jazyků, neboli tamazight s vlastním písmem tfinagh, které spadají do afroasijské jazykové skupiny. Berbeři jsou temperamentní, hrdí a houževnatí lidé. Dokáží se tvrdě a statečně bránit, jak mnohokrát dokázali, a vynikají svou schopností přežít v nehostinném pouštním prostředí. V minulosti se živilí pastevectvím a obchodem, což některé kmeny praktikují dodnes. Právě transsaharský obchod byl po tisíciletí velmi důležitý. Berbeři spojovali jižní Afriku se severní a západní s východní skrze Saharu. V sedmém století dorazili do Libye Arabové a berberské kmeny byly vystaveny procesu arabizace a islamizace. Poměrně bez komplikací konvertovaly k islámu, ale arabskou nadvládu nikdy nepřijaly za vlastní. V jedenáctém století přišla další vlna arabských přistěhovaleckých kmenů Banú Hilál a Banú Sulajm. Arabizace místních následně zesílila. Populace Berberů v průběhu času klesala a ta nynější dosahuje v Libyi jen asi pětiprocentního podílu obyvatelstva země. Etnické složení

---

³⁶ GOMBÁR, Eduard. Kmeny a klany v arabském Maghribu. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1418-2., s.19-35; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhírija. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda). s. 20-35

země je dnes již takřka homogenní a výraznou většinu populace tak tvoří Arabové. Oficiální statistiky však nicméně chybí.

Libyjský režim podporoval jednostranně arabskou komponentu, zatímco berberskou, vyjma tuarežských kmenů ve Fezzánu, potíral. I proto se na veřejnosti tamazightem nesmělo mluvit. Berbeři se tak dnes od arabského obyvatelstva příliš neodlišují. Pro západního člověka jsou nejcharakterističtějšími příslušníky berberských etnik pravděpodobně Tuaregové. Mezi předky Tuaregů zahrnujeme starověký kmenový svaz Garamanty, kteří prosluli zmíněným transsaharským obchodem. Jejich města Garama (dnes Džerma) a Ghadámis byly významné obchodní stanice a dodnes to jsou důležité spojnice libyjské pouště s pobřežím. Tuaregové se rozprostírají po celé střední Sahaře. Jejich kmeny zasahují do Fezzánu, kde jich žije asi padesát tisíc. Mluví berberským jazykem tamazight (též tamašek). Stejně jako pro ostatní Berbery nejsou hranice pro Tuaregy překážkou a udržují tak kontakt se zbytkem svého národa v Alžírsku a v jiných částech západní Afriky.

Moderní Tuaregové v Libyi žijí již převážně usedle. Kaddáfího režim se snažil konkrétně s tímto pouštním národem vycházet dobře. Měl k tomu patřičné důvody, neboť Tuaregové se neradi někomu podvolují a sebemenší nátlak či náznak uzurpace je automaticky povzbuzuje k odporu, jak se o tom již v minulosti přesvědčili Francouzi a Italové. V roce 2005 vyjádřil Kaddáfí Tuaregům podporu, když prohlásil, že je Libye jejich ochráncem a nabídl útočiště jak tomuto kmeni, tak jejich soukmenovcům za hranicemi. Zbylé berberské kmeny žijí v hornatých oblastech například v pohoří Džabal Nafúsa.

Podél jižní hranice Libye narazíme na populaci negroidního etnika Tebu (Tubu). Co se týče arabských kmenů, značný počet se jich dnes vyskytuje v Kyrenaice, odkud možná trochu překvapivě pochází i kmen Qadhdháfa, nebo třeba kmen Warfalla. Kmen Qadhdháfa, z kterého pocházel Kaddáfí, byl v polovině devatenáctého století vyhnán z Kyrenaiky do pouštní oblasti Syrta a za časů království se netěšil zrovna dobrému postavení. Je vhodné připomenout, že tribalismus byl silný i za Kaddáfího a i on na něm, navzdory svým unifikáčním snahám, stavěl svou politiku. Kmeny Qadhdháfa, Warfalla a Magharha představovaly personální zdroj pro politické, byrokratické a vojenské funkce.³⁷

---

³⁷ HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s. 23-26; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky Institutu zahraničního obchodu., s. 10-11, 21-24; STEELE, Philip. Lidé a země: obrazový atlas. Přeložil Alena KRUPAUEROVÁ, přeložil Michael BOROVIČKA.

Vzhledem k velikosti země má Libye na arabské poměry populaci vsutku nízkou. Hustota obyvatelstva k roku 2011 činila necelé tři obyvatele na km². Obyvatelstvo je koncentrováno na pobřeží a urbanizace je vysoká. Z celého Maghrebu je Libye nejurbanizovanější zemí. Urbanizace postupovala během italské kolonizace, později na sklonku monarchie a hlavně za Kaddáfího režimu. Zajímavá je rivalita mezi Tripolisem v Tripolsku a Benghází v Kyrenaice. Tripolis byl centrem Kaddáfího moci. Veškeré finanční i politické správy. Elita zde byla zastoupena nejsilněji. Zato Benghází stálo vůči Tripolisu vždy v opozici, což se projevilo i v občanské válce. Je konzervativní v náboženství i v sociální sféře, kde má blíže ke kmenovým tradicím. Averze vůči Tripolisu pramenila také z toho, že do Benghází a celé Kyrenaiky se oproti Tripolsku dostávaly prostředky opožděně.

S příchodem lidí do měst souvisí i vysoký přírůstek obyvatelstva. V minulosti jej však snižovala vysoká úmrtnost. Více jak polovina obyvatel je mladší dvaceti let. Ještě v roce 1956 žilo v Libyi jen 1 091 830 lidí. Populace před občanskou válkou dosahovala přibližně sedm milionů obyvatel. V současnosti se odhad pohybuje přes šest milionů, přičemž úbytek způsobila válka a následná emigrace části obyvatel. V zemi jsou dále přítomny dva miliony pracovních migrantů zejména z Egypta, Tuniska a subsaharské oblasti. Kvalifikované pracovní síly je však stále nedostatek. Dalším přirozeným faktorem malé hustoty obyvatelstva jsou geografické podmínky. Libyi z 95% pokrývají pouště a polopouště. Jen asi 2% její rozlohy jsou vhodná pro zemědělství.³⁸

V Libyi převažuje sunitský islám. Mimo něj bylo v Libyi v minulosti zastoupeno i křesťanství a judaismus. V Kyrenaice se až do konce šedesátých let udržovala židovská komunita a poslední italští kolonisté, kteří tu reprezentovali křesťany, byli vykázáni po Kaddáfího nástupu k moci. V rámci islámu pak v Libyi působily četné komunity a skupiny. Připomeňme již zmíněný mystický řád Sanúsíja, který byl za Kaddáfího zrušen. Režim také

Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2004., s. 75; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 12-14, 49-51, 132; GOMBÁR, Eduard. Kmeny a klany v arabském Maghribu. Praha: Karolinum, 2007., s. 10-20, 19-35; MALCOLM, Peter. Libya: Cultures of the World. Marshall Cavendish, 2004., s. 61-66, 91-100; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhírija. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda). s. 30-35

³⁸ HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s. 23-26, 103-138; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky Institutu zahraničního obchodu., s. 21-31; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 99-103, 114, 117; <https://www.stoplusjednicka.cz/libye-zlobive-ditko-afriky>; MALCOLM, Peter. Libya: Cultures of the World. Marshall Cavendish, 2004., s. 67-70, 91-100; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhírija. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda). s. 20-30

zásadně omezil aktivity náboženských skupin jako Muslimské bratrstvo, Hizb ut-Tahrir (strana osvobození) a jiné. Zmíněné dvě skupiny jsou charakteristické vyznáváním panislamismu a islámského fundamentalismu. V Libyi též nalezneme raritu v podobě islámské sekty ibádíja. Tento směr je oblíbený mezi některými berberskými kmeny. Jedná se o puritánský směr s předislámskými prvky vyžadující zbožnost a bezúhonnost. Příslušníci ibádíji, ibádovci dodnes v malém počtu žijí v Tripolsku v pohoří Džabal Nafúsa. Sám Kaddáfí byl dozajista muslim, ale jeho ideologie byla velmi sekulární a neuznával duchovní autority. Prosazoval myšlenku, že Korán si má každý muslim vyložit sám.³⁹

4.2 Ekonomika

Když tanky Osy v Libyjské poušti žíznily, netušili tehdy vojáci Afrikakorpsu, že mají pod nohama více jak 43,7 miliard barelů ropy, což představuje 40% afrických zásob ropy. Co se týče zemního plynu, je Libye v pořadí čtvrtá v Africe. Ačkoli italská vláda ložiska ropy v zemi předpokládala a snažila se je najít, s průzkumnými pracemi začala pozdě. První pokusy o nalezení ložisek ropy tak lze datovat do roku 1940, kdy italská firma Agip dostala od fašistické vlády za úkol nalézt pod rozpáleným pískem tuto vzácnou surovinu. Druhá světová válka plány přerušila a teprve od roku 1955 podnikaly další průzkumné akce západní firmy Standard Oil of New Jersey, British Petroleum a Texaco. První nález se však podařil až v roce 1959 společnosti Esso v Kyrenaice, kde byla krátce na to nalezena další ložiska. Úspěch prospektorů na sebe nenechal dlouho čekat a zájem ropných firem stoupal. Zde nutno podotknout prozíravý a progresivní postoj libyjské vlády. Do té doby bylo ve světě běžnou praxí zvat jen jednu těžařskou společnost. Vláda však přizvala více těžařských firem, z nichž každé přiřadila určitý sektor a stanovila časový limit na dobu pěti let. Tato praxe byla ukotvena zákonem z roku 1955. Do roku 1968 tak na území Libye mělo uděleno oprávnění 39 ropných společností. Brzy po revoluci usiloval Kaddáfí o co nejvýhodnější smlouvy a tak v následujících letech byly koncese upraveny tak, aby libyjskému státu vynášely maximum. Mimo to má tato severoafrická země další vynikající předpoklady ropného giganta a to vynikající kvalitu ropy, její množství a výhodnou geografickou polohu. Ta je velmi výhodná v porovnání s jinými naftařskými zeměmi

---

³⁹ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 41, 99, 128; REID, Richard J. Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost. Praha: Grada, 2011. D (Grada)., s. 285; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky Institutu zahraničního obchodu., s. 21-24; World, Trade Press. Libya Society & Culture Complete Report : An All-Inclusive Profile Combining All of Our Society and Culture Reports, World Trade Press, 2010., s. 11-13; MALCOLM, Peter. Libya: Cultures of the World. Marshall Cavendish, 2004., s. 81-90; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011., s. 80-83

Blízkého východu, jejichž lodě musí urazit dlouhou a piráty ohroženou cestu, než dorazí do evropských a amerických přístavů. Z této skutečnosti je patrné, že ropa Libyi přinesla mnohem více než jen ekonomický růst. Po objevení ropných nalezišť se vše změnilo a mimo ekonomickou sféru došlo k výraznému posílení pozice na mezinárodně politické scéně. Toho ale dokázal využít až Kaddáfího režim, monarchie krále Idrisiho se snažila se západními mocnostmi vycházet dobře.

Ohledně počátků těžby se tedy ukázalo, že libyjská ropa je velmi kvalitní. Rafinérie rostly závratnou rychlostí. Zisk byl rozdělen půl na půl a tento poměr libyjská vláda respektovala. Nebyla však spokojená s cenou ropy, neboť ji považovala za podhodnocenou. Podobně na tom byly i jiné arabské státy vyvážející ropu. Libye kompenzovala cenový deficit zvyšováním produkce. Ta rostla rok od roku více a těžba a vývoz strmě stoupaly. Jen mezi lety 1961 až 1970 bylo vytěženo více než 720 milionů tun ropy. Na konci šedesátých let patřila Libye již k největším producentům a vývozcům ropy a zemního plynu na světě. V roce 1962 vstoupila Libye do Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC), která si dala za úkol sjednocovat ropnou politiku členských zemí, zajišťovat stálé, ekonomické a pravidelné dodávky a stabilizovat ropný trh. V roce 1963 zřídila vláda ministerstvo pro ropné záležitosti a v roce 1968 byla založena státní těžařská firma Libyan General Petroleum Corporation (LIPETCO), aby čelila zahraničním konkurentům. Zřízením tohoto státního podniku si Libye zajistila větší zisky z těžby, neboť úkolem společnosti byla spolupráce a partnerství se zahraničními ropnými společnostmi. LIPETCO měla ještě jeden důležitý účel, a to využit vlastní experty pro těžbu.⁴⁰

Z počátku byla libyjská monarchie ekonomicky závislá na platbách z pronájmu amerických a britských základů a také na prodeji kovového šrotu z bojišť druhé světové války na svém území. Vlastní produkce byla zastoupena pouze zemědělskými produkty jako např. pěstování travin esparto potřebných k výrobě papíru. V důsledku objevu nerostného bohatství, Libye zaznamenala koncem šedesátých let značné navýšení HDP. Raketový růst pokračoval i v následující dekádě. Jestliže v padesátých letech bylo HDP jen několik málo desítek dolarů na

---

⁴⁰<https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme-112014.html#sec4>; https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/23.html; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 40-48; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 119-122; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky (Institut zahraničního obchodu).58-64; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhírja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda). s. 106-107, 111-112, 123-127, 135-136, 144-145; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 1-5, 53-61

obyvatele, v sedmdesátých letech se tato hodnota zvýšila o tisíce procent. Ekonomická úroveň obyvatelstva za Sanúsíjů, a později i za Kaddáfího, byla však velmi nerovnoměrná a silně polarizovaná. Horní vrstva vykazovala plutokratické rysy a disponovala většinou HDP celé země. Za nerovnoměrným rozdělením majetkových poměrů můžeme spatřit centralistické postavení vládnoucího rodu Sanúsíja, který koncentroval veškerou moc a finance. Běžný Libyjec probíhající změny příliš nepocítil, natož aby je mohl nějak využít. Monarchie se přesto snažila zisky z těžby investovat do rozvoje infrastruktury, sociálních objektů a zemi tak modernizovat. Drtivá většina příjmů pocházela právě z těžby ropy a zemního plynu, ostatní průmyslová odvětví nebyla zdaleka tak rozvinutá, a tak Libye i přes vysoké HDP byla a je řazena do rozvojových zemí. S problémy zaostalosti se Libye potýká dodnes.⁴¹

Drtivá většina příjmů země tedy pocházela a pochází právě z těžby ropy a zemního plynu. Hlavní slovo v libyjské ekonomice má petrochemický průmysl. Pro režim plukovníka Kaddáfího byla ropa životodárnou tekutinou. Po revoluci z 1. září se Kaddáfí a jeho lidé nesnažili o okamžité znárodnění ropných společností a rafinérií, byť netrvalo dlouho a v brzkých letech k tomu nakonec stejně došlo. Důvod, proč se režim ostýchal znárodnovat, byla obava, jak by se k tomu naftařské společnosti a vlády jejich zemí postaví. Zpočátku tak Kaddáfí na ropné firmy vyvíjel tlak, aby zvýšily ceny a snížily produkci. Tato politika byla úspěšná a měla vliv na celý OPEC. V roce 1973 čelil svět ropné krizi, která byla uměle vyvolána organizací OPEC. Jedním z důvodů byla právě probíhající Jomkipurská válka. Arabské státy nesouhlasily se západní politikou podpory Izraele, a tak přiměly OPEC k ropnému embargu. Byla snížena těžba asi o 5% a zakázán vývoz hlavně do Spojených států a Nizozemska, hlavních podporovatelů Izraele. Tohoto embarga se zúčastnila i Libye a zajistila si tak vysoké ceny ropy a ujistila se ve svém postavení. Ropný průmysl a s tím spojené investice a financování byly řízeny k tomu účelu vzniklými společnostmi. Patří sem LAFICO neboli Libyan Arab Foreign Investment, Libyan Arab Foreign Bank, Tamoil, Oilinvest International, National Oil Corporation. Zde nepanovaly žádné zábrany a tržní ekonomika se nesla v duchu plného kapitalismu a politických manévrů na mezinárodním trhu s cílem prostě vydělat. Ekonomika

---

⁴¹<https://www.investicniweb.cz/news-prijmy-libye-z-ropy-loni-vzrostly-trojnásobne/>; <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme-112014.html>; GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001., s. 114-118; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky, S. 58-64; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 119-122; 156-157; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 43-53; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhíríja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda). s. 106-107, 111-112, 123-127, 135-136, 144-145;

Libye se za Kaddáfího éry držela zpočátku v pozitivních číslech. Školství, voda a zdravotnictví byly zdarma, což byly výhody, jejichž význam si Libyjci uvědomili až po roce 2011. Neblahý vliv měly sankce v letech 1988 až 2003. Zde se pak také projevila závislost na zahraničních investorech. Bylo také obtížné udržet rafinérie v provozu, neboť potřebná technika pocházela rovněž ze zahraničí. Ekonomika se vlivem sankcí a ekonomického experimentování zhoršila. Po sblížení se se západem se situace zlepšila a Kaddáfí dokonce přistoupil na možnost privatizace a soukromého podnikání. To vše pochopitelně jen v omezené míře a pod dohledem režimu. Kaddáfí dokázal velmi obratně využívat svého bohatství k navazování diplomatických styků se Západem, především pak s Itálií. Obzvláště éra Silvia Berlusconiho byla nejprůhodnější obdobím libyjsko-italských hospodářských i politických vztahů.⁴² Cílovými přístavy libyjského černého zlata jsou až do dnešních dnů hlavně ty italské. Itálie byla a je nejvýznamnějším odběratelem libyjské ropy. Vztahy se Západem byly ale vždy komplikované a to hlavně kvůli Kaddáfího podpoře terorismu. Nejspíše právě kvůli těmto četným avanturistickým výstupům a obecně jeho averzi vůči cizím vlivům, se z Libye nikdy nestalo lukrativní letoviskem ve stylu Spojených arabských emirátů. Teprve až k závěru Kaddáfího vlády se poměry uvolnily a začal se rozvíjet sektor služeb. Velký propad pak následoval po vypuknutí občanské války v roce 2011. Těžba však stále pokračuje i dnes a tvoří víc jak 90% příjmů státu a na HDP se podílí až 70%, zbytek jsou převážně služby a stavebnictví.⁴³

Nepostradatelným hospodářským prvkem je voda. Libye nemá žádné trvalé řeky. Úrodné půdy je málo. K vyřešení tohoto problému vyčleňoval Kaddáfí značnou část státního rozpočtu. Projekt „velkých umělých řek“ má svůj původ již v monarchii, neboť už tehdy se řešilo, jak nedostatek této životodárné tekutiny obstarat. Technika vysolování vody z moře je nákladná a zásobuje jen pobřeží. Velká umělá řeka je bezesporu světově unikátní koncepcí. Libye má bohaté zdroje podzemních „fosilních vod“. Plán počítal s rozsáhlou sítí podzemních potrubí,

---

⁴²<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2428105-vztahy-s-kaddafim-zlepsovali-blair-ci-chirac-krome-sarkozyho-se-diktator-pratelil-i-s>

⁴³<https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/LBY?zoom=LBY&highlight=LBY>; <https://www.investicniweb.cz/news-prijmy-libye-z-ropy-loni-vzrostly-trojnásobne/>; <https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme-112014.html>; GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001., s. 114-118; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 156-162; MALCOLM, Peter. Libya: Cultures of the World. Marshall Cavendish, 2004., s. 43-52; HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhíríja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda). s. 107-111, 112-122, 127-134, 137-143, 147-151; DANKOVIČOVÁ, Inge. Libye. Praha: Pressfoto, 1980. Obchodně ekonomické sborníky (Institut zahraničního obchodu)., s. 64-94; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 88-95; GUIDES, Ebiz. Libya. MTA Multimedia S.L. 2006., s. 69-168

kteřá budou napájet oblasti vyprahlého vnitrozemí, i když se počítalo hlavně se zásobováním pobřeží. Do odvážného boje proti desertifikaci a nedostatku úrodné půdy se zapojilo i UNESCO. Práce se rozběhly v roce 1983. Mělo následovat celkem pět fází budování. První fáze byla dokončena v roce 1991 a cílem bylo vykopat a odvézt celkem 85 milionů m³ zeminy. Druhá fáze se rozběhla o pět let později, ale nikdy nebyla dokončena, protože práce přerušila občanská válka. V důsledku konfliktu byla část potrubí poškozena nálety NATO. Dokončení projektu je v tuto chvíli v nedohlednu. Celková cena byla dosud odhadnuta na 25 miliard dolarů. 3000 km dlouhá síť potrubí zásobující vodou o objemu 3,6 milionu m³. Zásoba podzemní vody by měla vydržet tisíce let.⁴⁴

---

⁴⁴<https://www.water-technology.net/projects/gmr/>; <https://www.britannica.com/topic/Great-Man-Made-River>; <https://www.libyaninvestment.com/noc-restores-man-made-river-in-ajdabiya-and-zueitina-bringing-fresh-water-to-250-house-holds/>; <https://www.national-geographic.cz/clanky/nejvetsi-umela-reka-na-svete-tece-pod-libyi-tisice-let-by-mela-zasobovat-poustni-zemi-vodou.html>; HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfiho Libye. V Brně: Jota, 2011., s. 10; GUIDES, Ebiz. Libya. MTA Multimedia S.L. 2006., s. 85-138;

5 Mezinárodní vztahy, terorismus, panarabismus

Libyjská zahraniční politika, se až do sedmdesátých let de facto shodovala s egyptskou. Poté se Kaddáfí rozhodl pro vlastní politiku, protože ve vývoji té egyptské již nespatoval správný směr. Plukovník Kaddáfí se o zahraniční politiku velmi zajímal a velmi se v ní angažoval. I přestože zůstával ideologicky věrný panarabismu, antiimperialismu a své vlastní ideologii, byla Kaddáfího zahraniční politika značně proměnlivá a přizpůsobivá. Bylo to dáno momentální situací, jako byly například na Libyi uvalené sankce a podobně. V zájmu zachování své moci, musel dělat ústupky či kompromisy. Základní charakteristika Kaddáfího postojů v mezinárodní sféře se dá tedy popsat jako avanturistická, ideologicky propagandistická, nedůsledná, nestabilní, nepředvídatelná a v neposlední řadě nepřítisť prozíravá, v konečném výsledku ani výhodná, ba naopak. Určité změny k lepšímu doznala Kaddáfího politika na přelomu tisíciletí. Celkově lze říci, že Kaddáfího improvizace a absence nějaké hlavní koncepce, která by zemi zajišťovala potřebnou vážnost a sympatie ze strany ostatních států, způsobily, že se Libye ocitla v mezinárodní diplomatické izolaci a vlastně si Kaddáfí svým přístupem zavínil svůj pád. Kaddáfí se rovněž pokoušel rozšířit svou ideologii za hranice Libye. Využíval k tomu prostředky z prodeje ropy. Všechny snahy o „osvětu“ světa však vyšly vniveč. Mnohdy platilo, že nereálné ambice zvítězily nad zdravým rozumem.⁵²

Ke zmíněným myšlenkovým směrům libyjského vůdce patřil tolik proklamovaný panarabismus. Arabský nacionalismus vždy tvořil základ Kaddáfího politiky. Svou inspiraci našel, jako v mnoha jiných případech, u svého vzoru prezidenta Násira. Kaddáfí snil o jednotném arabském státu a jednotném arabském národu. Usiloval o vzkříšení dob minulých, kdy arabský svět byl vrcholem civilizovanosti. Ostatní lídři arabských států neměli pro Kaddáfího vize moc pochopení. Nepochopení ze strany arabských vůdců nesl Kaddáfí těžce a neváhal se na ně osočit. Kaddáfí se ale svého snu nikdy nevzdal, až do svého konce se pokoušel vytvořit alespoň nějakou jednotící formu. Pokusů však bylo za jeho život několik. Pro připomenutímůžeme jmenovat Federaci arabských republik sdružující Libyi, Egypt a Sýrii mezi lety 1972 až 1977, které nakonec skončilo Kaddáfího kritikou egyptského prezidenta Anvara as-Sádáta a právě zmíněným odklonem libyjské zahraniční politiky od egyptské. Ke zmírnění napětí v libyjsko-egyptských vztazích došlo až po nástupu Husního Mubáraka, jehož kariéra skončila stejně jako Kaddáfího v roce 2011. Dalším pokusem byla unie mezi Libyí a Tuniskem

---

⁵² GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s.139; GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001., s. 97; PARGETER, Alison. Libya: The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 118-119

z roku 1972, která rovněž skončila fiaskem. Po smrti egyptského prezidenta Násira v roce 1970 se Kaddáfí chtěl chopit příležitosti, převzít pomyslné otěže po Násirovi a postavit se do čela arabského světa. Roli Libye přirovnával k úloze Pruska, jež se postupně probjovalo k velikosti a sjednotilo Německo, tedy malý národ, který sjednotí celý arabský svět.⁵³

Později přišel plukovník Kaddáfí s myšlenkou vytvoření Spojených států afrických, které měly těmto státům zajistit větší váhu na poli mezinárodních styků, předejít hladomoru, zvýšit výkon společné ekonomiky a vypořádat se se vzájemnými konflikty. Kaddáfí také navrhoval pro tyto státy zavedení společné měny či jednotných cestovních dokladů. Po svém zvolení do čela Africké unie v roce 2009 nadále prosazoval a věřil v realizaci svého návrhu. Narazil ale na odpor některých afrických lídrů, kteří v tom viděli ztrátu svého postavení. Tak či onak uvedení do praxe je i dnes stále vzdálené a Kaddáfí se svého snu nedožil. V roce 2002 byla Libye také jedním ze zakládajících členů výše řečené Africké unie, která Kaddáfího přežila a funguje dodnes. Výčet nejrůznějších afrických a arabských sdružení, v nichž se Kaddáfí angažoval, tím nekončí. Jistý útlum panarabské politiky se přeci jen dostavil. Kaddáfí si připadal v době sankcí svými arabskými spojenci opuštěn. Došlo k ochlazení vztahů a je patrné, že závěrečná léta věnoval Kaddáfí pozornost spíše africkému světu než arabskému. Síla a prestiž Libye ovšem nebyla v její velikosti nebo početnosti populace, ani v jejím kulturním a civilizačním potenciálu, ale výhradně v její ekonomické moci, kterou čerpá jen a pouze z těžby ropy.⁵⁴

Mocenskopolitická síla Libye spočívala především v ekonomické sféře. Právě díky zásobám ropy a tudíž svým finančním možnostem mohla hrát roli významného hráče na mezinárodním poli. Rozhodující je také geografická poloha, která v případě Libye představuje geopolitickou oblast zájmu již od starověku až do dnešních dní. V době studené války se Kaddáfí odmítal účastnit bipolárního rozdělení světa a razil vlastní směr. Stejně ale jako mnohé jiné arabské země udržoval dobré vztahy se Sovětským svazem a zeměmi východního bloku. Svým přístupem k americko-britské přítomnosti v Libyi si zajistil pozornost Kremlu. Kaddáfí

---

⁵³ PARGETER, Alison. *Libya: The Rise and Fall of Qaddafi*, Yale University Press, 2012., s. 12, 118-142; VANDEWALLE, Dirk. *A History of Modern Libya*, Cambridge University Press, 2012., s. 194-198

⁵⁴<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kaddafi-chce-vytvorit-spojene-staty-africke/r~i:article:628588/>; GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. *Dějiny států*, s.139-142, 150-155; PARGETER, Alison. *Libya: The Rise and Fall of Qaddafi*, Yale University Press, 2012., s. 118-134; GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. V Praze: Karolinum, 2001., s. 97-113, 118-119; VANDEWALLE, Dirk. *A History of Modern Libya*, Cambridge University Press, 2012., s. 194-198; St, John, Ronald Bruce. *Libya and the United States, Two Centuries of Strife*, University of Pennsylvania Press, 2002., s. 98-101

by se patrně spojil se Sovětským svazem tak i tak, neboť to byl přirozený nepřítel (pro Libyi rovněž nelibého) západu a krom toho se na východní blok orientoval násirovský Egypt. Sovětsko-libyjské vztahy nebyly ovšem nikdy zvlášť pevné. Kaddáfí se i přes rétoriku, která využívala socialistická hesla neztotožňoval s komunismem a v jeho postojích byly znát antikomunistické tendence. Ke sblížení přeci jen došlo po jomkipurské válce v roce 1973. Hovoříme zde především o vojenských dohodách a masivních dodávkách zbraní sovětské provenience. Tanky, stíhačky, munice, ponorky, vojenští poradci atd. K orientaci na SSSR došlo mimo jiné také kvůli odklonu od Egypta. Sovětská strana doufala, že díky přátelství s Libyí rozšíří svou sféru vlivu ve Středomoří a severní Africe. Sověti především projevíli zájem o založení námořní základny na libyjském pobřeží. Zde se ale opět projevíly neshody a plány ztroskotaly. Po nástupu Michaila Gorbačova se vztahy omezily jen na zbrojní obchod. Ten přežil i pád Sovětského svazu a dokonce i zbrojní embargo.⁵⁵

Kaddáfího politika se silně vymezovala proti USA, neboť Kaddáfí považoval Američany za nepřátele arabského světa. Ještě více ho popudilo, když egyptský prezident Anvar as-Sádát podepsal dohody z Camp Davidu, které nakonec přinesly mír mezi Egyptem a Izraelem. V této politice byli zainteresováni právě Američané, kteří se na dohodách podíleli. Vztahy s USA se vyvíjely dramaticky. Stejně jako pro Rusy, byla i pro Američany Libye důležitým strategickým bodem. Po druhé světové válce byla nedaleko Tripolisu zbudována obří letecká základna Wheelus Air Base. Brzy po převratu z roku 1969 nařídil plukovník Kaddáfí vyklizení americké a britské základny a všechny zahraniční jednotky museli Libyi opustit. To pochopitelně ovlivnilo diplomatické vztahy. Ještě více se zhoršily v letech 1973 a 1974 po znárodnovacích procesech ropných rafinérií, kde měly svůj podíl americké ropné společnosti, nebo je přímo vlastnily. Dalším protiamerickým výstupem byla účast na ropném embargu v roce 1973. Nicméně během funkčního období Richarda Nixona a Geralda Forda nepovažovali USA Kaddáfího za nebezpečného, a proto Kaddáfího kroky zprvu nechávali bez výraznější odezvy. Byl považován za výstředního boháče. Důvod, proč Spojené státy Kaddáfího chování z počátku tolerovaly, dost možná tkví v tom, že byl Kaddáfí dostatečně protikomunistický a taky je třeba nezapomenout, že se Spojené státy v oné době zabývaly naléhavějšími věcmi jako

---

⁵⁵ GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s.142-143; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 42-43; GOMBÁR, Eduard. Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace. V Praze: Karolinum, 2001., s. 102-103; PARGETER, Alison. Libya: The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 134-135

například válkou ve Vietnamu a dalšími problémy. V roce 1977 se však Libye ocitla na seznamu potencionálních nepřátel Spojených států. V roce 1979 se americké velvyslanectví v Tripolisu ocitlo pod útokem davu, načež Spojené státy odpověděly uzavřením velvyslanectví a vyhostily libyjské diplomaty. Po roce 1981 se začala o Libyi značně zajímat CIA. Libye byla označena za podporovatele terorismu, ocitla se na seznamu zemí podporujících mezinárodní terorismus a Kaddáfí si vysloužil titul nejnebezpečnějšího muže světa. Tuto silnou protikaddáfiovskou politiku zavedl prezident Ronald Reagan, který na svět hleděl poněkud černobíle a rozdělval ho na síly dobra a zla. Kaddáfí od sedmdesátých let poskytoval značné finanční i materiální prostředky řadě organizací, které mají pochybnou nebo přímo negativní pověst. Příkladem byla Irská republikánská armáda IRA, Baskické separatistické hnutí ETA, Action directe, palestinské radikální skupiny a další. Kaddáfí nechápal svou zahraniční politiku ve věci podpory různých podzemních paramilitárních skupin jako terorismus. Pro něj to byl vývoz revoluce do světa a pomoc bojovníkům za svobodu. Kaddáfího rétorika se v souvislosti s jeho „mecenášstvím“ v průběhu let měnila. Jednou podpořil tyto, podruhé jiné. Tyto změny byly reakcí na nátlak ze Západu, který libyjského vůdce bedlivě sledoval.⁵⁶

Nepříznivé mezinárodní vztahy se projevíly nejvíce v ekonomické sféře. Od roku 1982 se do USA nesměla dovážet libyjská ropa a rovněž byl omezen vývoz do Libye. Obchod se zcela přerušil v roce 1986. Ztrátu významného trhu Libye zvládla relativně snadno. Nutno říci, že libyjská ekonomika měla vždy pevný základ a nebylo vůbec snadné s ní otrást. Protože pro západní Evropu byla libyjská ropa životně důležitá. To se také projevilo i během občanské války v roce 2011, kdy se přerušená těžba rychle obnovila a to z valné části díky iniciativě Itálie a Francie. Toto jejich angažmá bylo motivováno jejich vlastní potřebou. Nejen tyto dva státy ale i Španělsko a Německo byli věrnými odběrateli libyjské ropy. V roce 1986 došlo k incidentu, který nadobro poznamenal americko-libyjské vztahy a způsobil dost možná přesah i do dnešních dní do té míry, že Libyjci se Spojenými státy nesympatizují. V onom roce Spojené státy bombardovaly Tripolis, při němž zahynula asi stovka civilistů včetně Kaddáfího adoptivní dcery. Řada lidí, mezi nimi Kaddáfího žena a dva synové, utrpěla zranění. Washington se k tomuto kroku uchýlil po bombovém útoku v Berlíně, během něhož zemřeli dva Američané.

---

⁵⁶ PARGETER, Alison. *Libya: The Rise and Fall of Qaddafi*, Yale University Press, 2012., s. 134-138; VANDEWALLE, Dirk. *A History of Modern Libya*, Cambridge University Press, 2012., s.79, 93-95; St, John, Ronald Bruce. *Libya and the United States, Two Centuries of Strife*, University of Pennsylvania Press, 2002., s. 91-94, 97-98, 102-112; GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. *Dějiny států.*, s.139-141, 143-144; GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. V Praze: Karolinum, 2001., s. 105-107

Bez řádného vyšetření byl usnesen verdikt, že za atentátem stála Libye, přestože existovaly indicie, že za bombový útok mohli být zrovna tak zodpovědní Íránci nebo Syřané. Na druhou stranu byl Kaddáfí příčinou už nejednoho vážného incidentu jako např. likvidace libyjské zahraniční opozice či dodávky zbraní teroristům a jiným diktátorským režimům. Nebylo by tak ani překvapením, kdyby v tomto případě byla Libye skutečně angažována. Bombardování Libye se setkala s mezinárodním negativním ohlasem, takže veškeré další akce musel Bílý dům ukončit. Dva roky nato došlo k další krizové události. První z nich byla havárie letadla PanAm 103 ve skotském Lockerbie v důsledku výbuchu trhavin na palubě. Vyšetřování poukazovalo na Libyi, a když rok nato havarovalo obdobným způsobem další americké letadlo nad Nigerem, došli vyšetřovatelé k závěru, že viníkem musí být Libye. Tyto incidenty vedly k rozsáhlým sankcím, které trvaly od roku 1992 (některé už od roku 1986) do roku 1999, kdy byly pozastaveny. Tyto sankce byly již natolik rozsáhlé, aby měly na libyjskou ekonomiku skutečný dopad. Zejména Spojené státy zaujaly vůči Libyi velmi nekompromisní postoj. Objevilo se také podezření, že se libyjský režim snaží získat zbraně hromadného ničení. Veřejně se Libye vzdala snah o získání zbraní hromadného ničení v roce 2003.⁵⁷

Navzdory sankcím a všem zprávám o libyjské podpoře terorismu a přes celkovou averzi vůči libyjskému diktátorovi mohla Libye nadále čile obchodovat se západoevropskými státy. Po pozastavení sankcí OSN v roce 1999 se zájem Evropy o ekonomickou spolupráci ještě zvýšil a došlo k prohloubení vzájemných obchodních styků. Po zrušení sankcí se celá situace obrátila ve prospěch Libye. Roku 2004 byly obnoveny americko-libyjské diplomatické styky a v roce 2006 byla Libye vyškrtána ze seznamu zemí podporujících terorismus. Byly zrušeny embarga a ekonomické vztahy se západem se zdály být skvělé. Evropské státy uzavřely v těchto letech v Libyi kontrakty za miliardy eur. Toto zlepšení vztahů následovalo potom, co Kaddáfí přeformuloval libyjskou zahraniční politiku. Upustil od podpory nebezpečných skupin. Dokonce obrátil svou rétoriku a vystoupil tak např. proti Irské republikánské armádě. Kaddáfí začal být vůči západním požadavkům vstřícnější a působil otevřeněji. Zaplatil odškodné za případ Lockerbie. Utlumil svou politiku regionální mocnosti a také oslabení doznala

---

⁵⁷ PARGETER, Alison. *Libya: The Rise and Fall of Qaddafi*, Yale University Press, 2012., s. 137-144; VANDEWALLE, Dirk. *A History of Modern Libya*, Cambridge University Press, 2012., s.137-163; St, John, Ronald Bruce. *Libya and the United States, Two Centuries of Strife*, University of Pennsylvania Press, 2002., s. 112-151; GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. *Dějiny států.*, s.145-150; GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. V Praze: Karolinum, 2001., s. 107-114; BELICA, Miroslav. *Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie*. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 102-126

panarabská myšlenka. Místo ní začal libyjský vůdce proklamovat panafrikanismus. Navíc postupně získávaly USA a Libye společného nepřítele v islámském fundamentalismu. Kaddáfího režim byl oproti novému islamistickému hnutí modernistický, pokrokový, využíval sice islámského náboženství, ale spojoval ho s jinými, veskrze sekulárními prvky, jako byl arabský nacionalismus, antikolonialismus, myšlenka africké jednoty, specifická, socialismem inspirovaná vize spravedlivé společnosti atd. Navíc v očích nových hnutí představoval zkorumpovaného diktátora, který se zpronevěřil svým původním cílům, obklopil se mocenskou plutokratickou kamarilou a dokonce v zájmu udržení osobní moci kolaboruje s USA a s bývalými kolonialisty.⁵⁸

---

⁵⁸PARGETER, Alison. *Libya: The Rise and Fall of Qaddafi*, Yale University Press, 2012., s. 176-198; VANDEWALLE, Dirk. *A History of Modern Libya*, Cambridge University Press, 2012., s.170-203; St, John, Ronald Bruce. *Libya and the United States, Two Centuries of Strife*, University of Pennsylvania Press, 2002., s. 153-1931; GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. *Dějiny států.*, s.150-155; GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. V Praze: Karolinum, 2001., s. 118-119; BELICA, Miroslav. *Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie*. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 200-204, 225-230, 247-253

6 Arabské jaro a vývoj v Libyi

Pod pojmem Arabské jaro obvykle označujeme sérii protestů, revolucí, povstání a demonstrací, které na konci roku 2010 a v roce 2011 postihly arabský svět. Příčiny lze hledat v samotném uspořádání arabského světa. Ten totiž nevytvořili jeho obyvatelé. Současná podoba státních hranic severní Afriky a blízkého východu jsou výsledkem geopolitických machinací bývalých koloniálních velmocí. Současné arabské státy ve většině případů zkrátka nevznikly ze své vlastní vůle. Politická scéna a administrativa takových zemí jsou pak také výsledkem činnosti světových mocností. Byl pouze zkopírován západní systém a bez ohledu na potřeby a přání občanů prostě aplikován. Bylo běžné, že veškeré demokratické snahy se proměnily jen v prostředek k ovládnutí země autoritářským způsobem, kdy u některých zemí se tamní hlavy státu chovaly až dynasticky a diktátorsky. Příkladem je Asadova rodina v Sýrii. Při utváření hranic, nebyly mnohdy respektovány mnohé podstatné faktory jako historický vývoj, etnicita, náboženství, kultura a podobně. Nejlépe je to patrné u tradičních kmenových uskupení, které ze své vlastní přirozenosti ani nemohou současné hranice respektovat, protože by se tím izolovala od svých soukmenovců. Protesty také zapříčinily špatné společensko-hospodářské podmínky, které v těchto zemích panují.⁷¹

První demonstrace vypukly v Tunisku po incidentu sebeupálení Muhammada Buazíziho⁷², kterému údajně bezpečnostní složky již po několikáté zakázaly prodávat jeho zeleninu. Obdržel pokutu, políček a zboží mu bylo rozházeno po ulici. Mladík situaci vyřešil výše popsaným způsobem. Incident vyvolal vlnu nepokojů, navzdory faktu, že sebevražda je v islámském světě zapovězena, čehož se chytl tamní režim a skrze svou prorežimní inteligenci interpretoval Buazíziho smrt jako hřích. Mladý zelinář se však stal symbolem odporu a davy v ulicích poukazovaly na nezaměstnanost a celkovou špatnou kondici ekonomické síly země, korupci. Vlna nepokojů v Tunisku bývá poeticky nazývána Jasmínová revoluce. Na jejím konci byla v lednu 2011 abdikace tuniského prezidenta Zína Abidína bin Alího, který stál v čele země 23 let. Davy požadovaly svobodu. To je pro jakékoli povstání typické, ale na západě v tom již viděli příslib demokratizace a sekularizace arabského světa s typickou zatvzřelostí, že západní demokracie je vrcholem civilizace. Čili myšlenkové pochody obvyklé v euroamerickém

---

⁷¹ MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia), s. 46-83; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, edited, University of Georgia Press, 2015., s. 1-19

⁷² https://www.irozhlaz.cz/zpravy-svet/pred-ctyrimi-lety-se-v-tunisku-upalil-muhammad-buazizi-odstartoval-tim-arabske-jaro_201412170104_jpiroh; <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zive-tady-vzplal-arabsky-palach-zacal-kaddafiho-konec/r~i:article:718323/>

prostoru se od dekolonizace nezměnily. Důkazem toho byla ostatně i Libye, kde sice k takové demokratizaci došlo, avšak zcela ponechána napospas sama sobě, se začala radikalizovat a opět upadat do militantních mocenských režimů. Během Arabského jara šlo v zásadě o dosažení celkového zlepšení životních podmínek, ne vždy a všude se to povedlo.⁷³

Samotný termín „Arabské jaro“ je výsledkem mylných představ západu a v arabských zemích se vůbec nepoužívá. Průměrný občan západních zemí je navyklý na své prostředí. Naše historie je plná bojů o nezávislost a nacionálních identifikací, myšlenek právního státu a vědecko-technologického pokroku. Tak si představujeme boj proti despotii, autoritářství a absolutismu. Blízký východ a severní Afrika ale neprodělaly tentýž vývoj jako my. Arabské státy trápí povětšinou problémy s diktaturou, elitářstvím, kleptokracií, nepotismem, klientismem, špatným přerozdělováním financí a tak dále. Povědomí o arabské oblasti je navíc zastřeno stereotypy vycházejícími z obrazu, který jsme si vytvořili po 11. září 2001. V našem kulturním okruhu si tak označujeme nadějně politicko-společenské změny, reformy. Zde správněji mluvíme spíše o arabských revolucích, leč v Libyi není populární. Režim plukovníka Kaddáfího tento pojem zcela znehodnotil svou rétorikou hlásající permanentní revoluci. Zajisté tu byly hlasy, které toužily po tom, co znaly z Evropy a Ameriky. Světští studenti, sportovci a obecně mladí lidé ovlivněni internetem (pokud to režim v jejich zemi dovoľoval), kteří tvoří hlavní hybnou sílu Arabského jara. Jejich volání bylo přehlušeno konzervativnějšími směry. K očekávaným volbám, které měly naplnit vize západu o arabské analogii demokratizace, došlo jen v Egyptě a Tunisku. V případě Egypta došlo dokonce k několika vládním převratům. Někde bylo Arabské jaro slabé. Jednou z mála zemí byla Saudská Arábie. Jinde naopak bylo velmi silné. A pak tu jsou oblasti jako Palestina, či Irák, kde se tím jen přililo do kotle. Očekávání západu se ukázalo být scestné a přehnané. Pokud se v některé z tammích zemí uspořádaly volby, vyhrála je nějaká radikální fundamentalistická strana. Ve většině případů však docházelo jen k dezintegraci států. Obzvlášť citlivé byly státy s kmenovou strukturou a etnickou

---

⁷³ MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia), s.9-26, 185-198; ; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, edited, University of Georgia Press, 2015., s. 50-59; WEIGL, Jiří, LOUŽEK, Marek, ed. Arabské jaro rok poté: naděje, nebo zklamání? : sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. Ekonomika, právo, politika., s. 21; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 17-19; GREGORY, Robert H.. Clean Bombs and Dirty Wars : Air Power in Kosovo and Libya, Potomac Books, 2015., s. 149-150

rozštěpeností. Arabské jaro tak bylo jen zbožné přání, tisíce mrtvých a rozhořčení lidí, kteří již nadále odmítali snášet současný stav věcí v době, kdy jim nikdo nechtěl naslouchat.⁷⁴

Protesty se přelily do Libye v druhé polovině února 2011. Povstalci (většinou mladí muži) požadovali svržení režimu a svobodu, kterou ale blíže nespecifikovali. Po 42 let neznala Libye nic jiného než Džamáhíríji a nikdo tak v podstatě nevěděl, co se bude dít, podaří-li se plukovníka Kaddáfího svrhnout. Jak se později ukázalo, každá frakce, která se během konfliktu utvořila, měla odlišné představy. Navzdory ideové nejednotnosti obyvatelstva bylo všeobecným cílem, svrhnout režim a nastolit svobodu. Vlna revoluce strhla davu, ačkoli nikdo nevěděl, čeho tím bude dosaženo. Na transparentech se nejčastěji objevovala náboženská hesla jako „Bůh je veliký“ a jiná. O politicky zaměřené slogany byla nouze. Bylo patrné, že obyvatelstvo bylo již Kaddáfího režimem znavené a zatoužilo po změně. Nepotismus, klientismus, korupce, politické pletichy, lži, to vše si vybralo svou daň. Po víc jak 40 let musela Libye jít pouze jedním povoleným směrem. Libye je v kontextu celosvětových dějin mladým státem, jehož jednotlivé celky mají málo společného. Jednotný „národ“ semknutý v panarabském socialismu a ideologii kolem svého vůdce. Taková měla být Libye. Nikdy nebyla, alespoň ne z vlastní vůle. Libyjci nepopírají, že jsou všichni Arabové, ale to ještě neznamená, že tvoří jednu společnost. Tradiční, kmenové vazby a loajality jsou důležitější. Během dlouhých let džamáhíríje se zdálo, že se plukovníku Kaddáfímu skutečně podařilo vytvořit onen model panarabského státu, kde jsou původní sociální uspořádání zrušena a nahrazena arabskou jednotou podle vzoru egyptského prezidenta Gamála Abdula Násira. Avšak jak ukázaly revoluční roky, mentalita tribalismu se během revoluce arabského jara naplno projevila a Libye se opět rozdrobila na lokální náboženské a etnické milice. Malebný závoj dokonalého, homogenního a neotřesitelného arabského státu opadl. Naneštěstí přetrvaly i některá kmenová nepřátelství a rozepře. V duchu těchto sociálních skladeb vznikala i nová nepřátelství, což činilo možnost zrodu nového státu ještě méně realizovatelným. Ani porevoluční „uklidnění“ na stavu věcí nic nezměnilo. Pomalu opadalo prvotní nadšení a otázka co bude dál, byla náhle mnohem aktuálnější. Jaký státopravní útvar stanovit, jestli vůbec nějaký. To stále nebylo zřejmé. Takřka jediným společným cílem byla averze k diktátorskému režimu.

---

⁷⁴ MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia), s. 9-18, 46-83; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, University of Georgia Press, 2015., s. 1-19; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 1-40, 155-170; WEIGL, Jiří, LOUŽEK, Marek, ed. Arabské jaro rok poté: naděje, nebo zklamání? : sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. Ekonomika, právo, politika., s. 7-9, 24-26

Vše co Libyjci znali, byla džamáhírije, arabská televize Al-Džazíra, omezený internet a státem řízený každodenní život. Chyběla organizace, ideový směr, informace i výcvik. Libyjci byli v podstatě izolovaní od zbytku světa. Vrátime-li se k problému absence ideového ukotvení, můžeme za tím nalézt opět historickou potíž. Na co se měly povstalci vlastně odkazovat. Na monarchii? Možná v Kyrenaice, kde měla monarchie krále Idrise I. své kořeny a příznivce, ale jinak nikoho někdejší poválečné, zaostalé království nefascinovalo. Jediným symbolem z této doby byla vlajka, kterou po pádu režimu přejala celá Libye. Ale jinak nikdo vážně o návratu dynastie Sanúsíjů neuvažoval. Období italské nadvlády není v Libyi nijak populární a osmanská správa se v podstatě omezovala jen na pobřežní města. Vezmeme-li v potaz všechny tyto skutečnosti, je jasné, že ona nejednota a nepřehlednost, co vlastně povstalci chtějí, má své historické a kulturní důvody. Veškeré tyto nejistoty, váhání, dezintegrace a různá mocenská vákua vytvořila úrodnou půdu pro vznik mnohých fundamentalistických a extrémistických skupin a paramilitantních milic mnohdy nábožensky orientovaných, se kterými se Libye do budoucna ještě ve zlém potýkala. Arabské jaro vytvořilo z Libye kotel nepřehledných ideologicky a politicky diferenciovaných skupin, které se mnohdy jen velmi obtížně na něčem dohodly. Libye se ukázala být sopkou a režim plukovníka Kaddáfího ztratil někdejší sílu a pevnost, kterými by mohla povstání potlačit. Kdysi zdánlivě jednotná a prosperující země, byla náhle zcela roztržena. Džamáhírja nakonec nebyla v praxi ničím jiným než domečkem z karet.⁷⁵

---

⁷⁵ MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 224-241; <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/arabske-revoluce/r~i:wiki:1198/>; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 203-205, GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 164-171, BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., 263-269; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 214-233; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 203-217; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, University of Georgia Press, 2015., s. 249-290; WEIGL, Jiří, LOUŽEK, Marek, ed. Arabské jaro rok poté: naděje, nebo zklamání? : sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. Ekonomika, právo, politika., s. 11-12,21-22

7 Občanská válka v Libyi

Povstání započalo v Kyrenaice, v pohoří Džabal al-Achdar. Kyrenaika špatně snášela tripolskou elitu Muammara Kaddáfího. Jednalo se o region, který s plukovníkem Kaddáfím sympatizoval nejméně. Dalším centrem bylo pohoří Džabal Nafúsa v Tripolsku a města az-Závíja a Zuwára. Povstání předcházely demonstrace, které započaly v lednu 2011 ve městech Derna, al-Bajdá a Benghází ležící právě v Kyrenaice. Původně se jednalo o protesty proti bytové politice. Již v únoru vypukly ozbrojené střety, obecně hovoříme o revoluci 17. února a tento den je v Libyi dnes znám jako „Den libyjského hněvu“. Protesty naplánovala a svolala exilová organizace Národní konference libyjské opozice. Ve skutečnosti však demonstrace v Benghází začala už 15. února. Impulsem bylo zatčení právníka Fathí Terbila, který byl znám pro svou lidskoprávní aktivitu. V souvislosti s povstáním se stal symbolem, a to hlavně díky dobré reklamě, kterou utvářely zahraniční organizace a katarská televize Al-Džazíra. Nic nepomohlo, že režim nechal Terbila propustit v zájmu zklidnění situace. Bouře pokračovala. Otázkou zůstává, kdo první sáhl k násilí, státní složky nebo povstalci? Obvykle se uvádí, že protesty byly zpočátku pokojné. Není tedy zcela jisté, kdo vlastně odstartoval revoluci, ale nejčastěji se uvádí, že bezpečnostní složky demonstrace násilně potlačily. Ve hře je však také možnost, že první krok učinili demonstrující. Během událostí se také hovořilo o tisících mrtvých a tvrdých zákrocích bezpečnostních složek. Pozdější vyšetřování Amnesty International dalo za pravdu spíše Kaddáfimu, když hovořil o daleko nižším počtu obětí. Kaddáfí v tom všem viděl zradu Západu a tvrdil, že mezi vzbouřenci jsou islamističtí teroristé, příslušníci Al-Kaidy atd. Ať tak či onak, faktem je, že střety vygradovaly do otevřené války. Vzbouřenci vypalovali nebo vyrabovali veřejnoprávní budovy jako policejní stanice nebo budovy výborů a ministerstev či televize. Dělo se tak po celé Libyi. Hned následující den po vypuknutí revoluce, ovládli vzbouřenci Benghází (18. únor) a na konci února vyhlásili vznik Prozatímní národní rady. Byl to zárodek budoucí libyjské vlády. Počáteční fáze odporu se potýkala s nezkušeností a absencí jakéhokoli vojenského myšlení a výcviku. Zbraně povstalci ukořistili vládním jednotkám, další také získali ze skladů policejních stanic a později z vojenských skladů. Chyběla těžká technika. Z počátku se také stávalo, že jednotlivé frakce opozice bojovaly mezi sebou často omylem nebo kvůli staletým sporům (viz zmíněné kmenové

neshody). Řady civilního obyvatelstva postupně doplnili zběhlí policisté a vojáci, kteří nesdíleli ideologii bratra vůdce.⁷⁸

Nemalé problémy měl i Kaddáfího mocenský aparát. Ukázalo se, že armáda trpí značnými nedostatky. Měla problém s disciplínou, kázní, lojalitou, morálkou. Koordinace i velení bylo mizerné a celková struktura byla rozvrácená. Taktéž měla armáda problémy s udržením bojeschopnosti své techniky. Libyjské bojiště působilo „tradičně“. Stejně jako u jiných arabských zemí pocházela bojová technika převážně ze zemí bývalého východního bloku. K vidění byla i technika francouzské či italské výroby. Jádrem armády tvořily elitní sbory složené z Kaddáfímu loajálních kmenů Qadhdháfa, Warfalla atd. Ti bojovali hlavně na západě země. Podpora Tuarégů se Kaddáfímu vyplatila, byli ochotní mu také pomoci. Dále měl Kaddáfí k dispozici zahraniční žoldnře např. z Mali, Čadu, Nigeru atd., avšak tato zpráva je někdy předmětem dohadů. Začala se také rozpadat politická scéna. Mnozí vrcholní představitelé, ministři a diplomaté se od plukovníka Kaddáfího odvraceli. U opozice se naopak politická scéna tvořila. Prozatímní národní přechodná rada (Al-madžlis al-watani al-intiqáli) se považovala za jediného legitimního reprezentanta nově vznikající Libyjské republiky. Hlavní opora byla v Kyrenaice, nad kterou režim rychle ztratil kontrolu. Po celé Libyi vznikaly další přechodné rady. Jejich příslušnost k hlavnímu směru opozice byla sporná. 10. března uznala Francie jako první stát přechodnou radu za legitimní vládu Libye. Postupně si získávala podporu západu, ale i arabského světa např. Kataru, který jí dodával i zbraně.⁷⁹

Z počátku vypadal postup revoluce slibně. Vzbouřencům se podařilo ovládnout celou Kyrenaiku včetně ropných terminálů, města Zavíja, Sabrata, Misuráta a pohoří Džabal Nafúsa

---

⁷⁸ VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 203-208; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 203-234; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 203-205; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 164-166; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 269-275; GREGOY, Robert H.. Clean Bombs and Dirty Wars : Air Power in Kosovo and Libya, Potomac Books, 2015., s. 150-152; MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 224-226

⁷⁹https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/mys-ktera-rvala-katarsky-emir-valci-v-libyi-a-ukazuje-svaly-sousedum.A110419_135509_zahranicni_aha; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 203-208; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 203-234; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 203-205; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 164-166; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 269-275; GREGORY, Robert H.. Clean Bombs and Dirty Wars : Air Power in Kosovo and Libya, Potomac Books, 2015., s. 150-152; MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 224-226

v Tripolsku. Avšak 6. března Kaddáfího jednotky zahájily ofenzívu. Ta byla velmi účinná a povstalci se museli dát na ústup. 19. března vládní síly zaútočily na Benghází. Mezitím se šířily zvěsti, že Kaddáfí opustil zemi. To se ale nestalo. Kaddáfí se nehodlal vzdát. Nadále se šířily i zvěsti o genocidě a masakrech, které měly spáchat Kaddáfímu věrné jednotky. Až zpětně se ukázalo, že nic z toho nebyla pravda. Po těchto událostech se do situace vložila Rada bezpečnosti OSN. Rada bezpečnosti vyhlásila bezletovou zónu nad Libyí a začalo se diskutovat o možné intervenci nepozemního charakteru. Na Libyi byly opět uvaleny sankce a Kaddáfího rodině byly zmrazeny účty. Rovněž bylo vyhlášeno zbrojní embargo. V březnu byla přijata další rezoluce OSN č.1973, která umožňovala členským státům OSN použít nezbytné prostředky k ochraně civilního obyvatelstva s výjimkou zahraniční okupace. Kaddáfí na to zareagoval vyhlášením příměří, ale boje pokračovaly dál. První nálety NATO se uskutečnily 19. března. Důvodem pro intervenci byla ochrana civilního obyvatelstva na základě principu „Povinnost chránit“ (Responsibility to Protect), který byl přijat na půdě OSN v roce 2005. Tato doktrína činí státy odpovědnými za ochranu svého obyvatelstva před genocidou. K Itálii a Francii se brzy přidaly Spojené státy, Spojené království, Katar, Španělsko, Norsko, Dánsko, Švédsko, Belgie, Jordánsko, Rumunsko, Řecko, Spojené arabské emiráty, Turecko a výčet pokračuje. Faktem je, že mandát OSN daný rezolucí č. 1973 byl překročen, neboť útoky jasně směřovaly ve prospěch povstalců ve smyslu destrukce režimu plukovníka Kaddáfího. Sám Kaddáfí v diplomatické sféře upřednostňoval dialog. Věděl, že proti síle NATO nic nezmuže. Dne 23. března spadaly veškeré vojenské akce již kompletně pod velení NATO. Následující dny státy NATO bombardovaly Tripolis. Naneštěstí se podařilo několikrát zasáhnout civilní oblasti. Dělo se tak i ve snaze bombovými útoky odstranit Kaddáfího rodinu i jeho samotného. V některých případech se to skutečně podařilo. Plukovník Kaddáfí viděl v intervenci boj proti imperialistům a vyzýval své přívržence k odporu. Povstalci nicméně dostávaly dodávky zbraní bez ohledu na zbrojní embargo. Během akcí NATO bylo provedeno přes dvacet šest tisíc náletů a shozeno přes dvacet tisíc tun trhavin.⁸⁰

---

⁸⁰ VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 205-209; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 234-238; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 205-207; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, University of Georgia Press, 2015., s. 332-353 GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 166-167; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 275-280; GREGORY, Robert H.. Clean Bombs and Dirty Wars : Air Power in Kosovo and Libya, Potomac Books, 2015., s. 159-168, 175-198; MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 233-236; PETERSSON, Magnus. The US NATO Debate. New York, 2015. Bloomsbury Academic., s. 27-65

V květnu se postavení vzbouřenců díky zásahu NATO výrazně zlepšilo. Zformovala se Libyjská národní osvobozenecská armáda. Jednalo se o útvar složený z nejrůznějších milic z celé Libye. Popravdě jednotek bojujících proti Kaddáfimu bylo více a není ani známé kolik přesně. Vznikaly taky radikálnější jednotky Islamistické brigády a další jim podobné útvary. Stěžejním okamžikem bojů byla bitva o Tripolis, která probíhala mezi 20. až 28. srpnem. Do bojů zasáhly i katarské speciální síly a letecké útoky NATO. Pád Tripolisu znamenal pro povstalce velké vítězství nad režimem. Boje však neskončily ani poté. Kaddáfího věrní stále drželi některá města. Posledním místem odporu byla Syrta, která odolávala od září do října. Bylo to také poslední útočiště Muammara Kaddáfího. Po dobytí Syrty 20. října si povstalci vylili vztek na věrných plukovníka Kaddáfího. Ten sám mezitím unikl z města. Svět napjatě přihlížel posledním okamžikům džamáhírije. Hillary Clintonová (silná podporovatelka intervence v Libyi⁸¹) vyzývala k dopadení Kaddáfího „živého nebo raději mrtvého“. Téhož dne, kdy padla Syrta, vyrazila z města kolona vozů. Plukovník Kaddáfí byl identifikován satelitem. Po dvou leteckých útocích se Kaddáfí se svým synem ukryli v kanálu pod silnicí. Jeho muži mezitím mávali bílými vlajkami ve snaze předejít dalšímu útoku povstalců. Avšak marně. Kaddáfí byl dopaden. Byl lynčován a usmrcen střelou do hlavy a do prsou. Stal se obětí běsnícího davu milicionářů. Událost se ve světě setkala s negativním ohlasem. Marně se volalo po prošetření vraždy. Žádné vyšetřování nikdy neproběhlo. Hovořilo se o válečném zločinu. Tělo Kaddáfího i jeho syna bylo po tři dny vystaveno v chladárně na maso v místním nákupním centru. Pak byli oba pohřbeni na neznámém místě v poušti. Vláda v Benghází původně uvedla, že zemřel při přestřelce. Až později vyšlo najevo, že byl dopaden živý. Existují i videonahrávky celého incidentu. Jeho početný konvoj byl rovněž umučen a popraven.⁸²

---

⁸¹ https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/libye-clintonova-valka.A160908_070645_zahranicni_lve

⁸²<https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/273435-dalsi-video-s-lyncovanim-kaddafim-se-objevilo-na-internetu.html>; <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/248202-zabery-potvrzují-ze-kaddafího-lyncovali.html>; https://zpravy.idnes.cz/nejasna-smrt-kaddafi-0lo-/zahranicni.aspx?c=A121017_191100_zahranicni_ts; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 203-208; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s. 234-247; DABASHI, Hamid. The Arab Spring : The End of Postcolonialism, Zed Books, 2012., s. 203-205; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, University of Georgia Press, 2015., s. 332-353; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 167-171; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: EPOCHA, 2018., s. 290-294; GREGORY, Robert H.. Clean Bombs and Dirty Wars : Air Power in Kosovo and Libya, Potomac Books, 2015., s.198-203 ; MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 234-236; PETERSSON, Magnus. The US NATO Debate. New York, 2015. Bloomsbury Academic., s. 27-65

V říjnu byl zlomen poslední odpor Kaddáfího pravidelné armády. Ukončena byla i intervence NATO. Následovaly popravy přívrženců režimu a další čistky. V této fázi byl konflikt značně nepřehledný. 23. října 2011 Národní přechodná rada prohlásila Libyi za svobodnou. Libyi ale trápily milicionáři, vyřizování účtů, lokální konflikty, neochota podrobit se nové vládě. Došlo fakticky k totální dezintegraci státu. Konaly se jakési veřejné soudy a popravy někdy i jenom domnělých zrádců. V Libyi se také objevovaly radikální islámské fundamentalistické skupiny např. Al-Kaidá, Islámský stát. Přechodná vláda nebyla schopna situaci v Libyi zvládnout, a tak panovala anarchie. Bojovalo se v lokálních střetech o regionální moc atd. Přechodná vláda také vůbec nevěděla, jak by měla vypadat libyjská ústava, správní aparát, jaká bude forma státu, školství či jaká bude úloha islámu v zemi. Chyběly bezpečnostní složky, které by zajistily v zemi pořádek. I když státní plat pobíralo na sto třicet tisíc vojáků, nebyly tyto útvary schopné zajistit bezpečí. Rabování, popravy, mučení, drancování to vše pokračovalo i v roce 2012 a 2013, kdy došlo i k atentátům na politické představitele. Došlo také k vytvoření dalších domnělých vlád, které si sbíraly souhlasy světa a koncentrovaly moc. Nové vlády tvořily zejména příslušníci staré elity, až donedávna věrné Kaddáfímu, diplomaté, generálové, ale také exulanti. Libye se ukázala být nepřipravená na přerod v demokratickou zemi. Vlády byly nefunkční, prohnilé a neschopné, což ještě více podněcovalo k nepokojům. Západ si musel být vědom této daně za násilné svržení Kaddáfího, i že pád režimu přinese dezintegraci a kolaps státu. Důvody proč ponechaly západní státy Libyi v takovém stavu nejsou dodnes zcela jasné a nezáměrně Říma, Londýna, Paříže, Washingtonu a dalších je často terčem kritiky. Libyjský stát nelze vůbec považovat za stabilní. Zvláště ne po roce 2014, kdy se rozhořel další konflikt, který trvá až do dnešních dní.⁸³

---

⁸³ MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 234-241; VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012., s. 203-209, 210-214; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012., s.234-243, 248-257 BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s.2293-302; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 164-171, 181-184; FRAIHAT, Ibrahim. Unfinished Revolutions: Yemen, Libya, and Tunisia after Arab Spring. London. Yale University Press, 2016., s. 26-33; ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, University of Georgia Press, 2015., s. 253-266

8 Následky a důsledky

Budu-li kritický k situaci v zemi, která nastala po válce a reflektovat ji z pozice let 2018 až 2020 (kdy tato práce vznikala) a z místa v bezpečí České republiky, daleko od onoho dění, optikou nedostatkem nepostihnutého Evropana, mohu napsat, že na rozdíl od současného dění, Kaddáfího Libye fungovala. To bych ale byl příliš cynický. Konspirační teoretikové by se nebáli říci, že byl Kaddáfí již zkrátka nepohodlný a příliš dlouho seděl na svém zlatém pokladu a hrál dle svých vlastních pravidel. Tak či onak je pravdou, že se „vývoz demokracie“ v tomto případě skutečně nezdařil. Libye se ocitla v dezintegračním procesu, ze které se jí stále nedaří dostat a celou situaci komplikují zahraniční zájmy mocností, které usilují především o kontrolu nad ropným sektorem a zasahují tak do dění v zemi. Následkem tohoto rozkladu je rozmach černého trhu, ilegálních aktivit a hlavně pašeráctví, které představuje veliký problém hlavně pro evropské země. Libye se stala branou do Evropy pro sta tisíce uprchlíků hledajících nový život v zemích, které jim mohly poskytnout lepší životní úroveň a bezpečí. Tzv. střední středomořská cesta vedla z libyjského pobřeží do Itálie, odkud se dál migranti rozutekli po celé Evropě. Zdaleka se nejedná jen o Libyjec, jak by se mohlo zdát. Faktem je, že Kaddáfího Libye byla relativně stabilním režimem, který pro mnohé lidi zajišťoval pracovní příležitosti a možnost si tak vydělat. Režim nikoho ze země jen tak pouštět nechtěl a i když pašeráctví fungovalo už za Kaddáfího, jistě by větší aktivita pašeráků poškodila vztahy s evropskými zeměmi a to Kaddáfí nechtěl. Nyní již nikdo nestojí mezi přívalem prchajících lidí a jejich toužebně vyhledávanou cílovou destinací. Současná roztržitá libyjská správa nedokáže kontrolovat davy, které procházejí zemí. Zkrátka se jen uvolnil zátka který byl již dlouho pod tlakem a v souvislosti s celkovým kontextem „arabského jara“, které se proměnilo v nové nespecifikované „roční období“ vyznačující se krutostí ruské zimy a úmorností kalifornského léta a tedy v důsledku propuknuvších konfliktů a celkové dezintegraci a destabilizaci islámského světa není překvapením, že se lidé snaží najít východisko z katastrof, které jejich domovy postihly. Evropská nedotknutelnost se rozplynula a evropští lídři zjevně nejsou dostatečně kvalifikovaní k zvládnutí této „nenadálé a určitě zcela nepředvídatelné“ situace. Sám Kaddáfí si byl poměru v severní Africe a na blízkém východě vědom. V roce 2010 během své návštěvy Itálie v Římě prohlásil, že požaduje od italské vlády alespoň pět miliard eur ročně

za to, že bude „chránit“ Itálii před přívalem afrických běženců. „Jinak“ dále cituji „by se Evropa mohla proměnit v Afriku, mohla by zčernat.“⁸⁸

---

⁸⁸ MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia)., s. 221-242; GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 164-171, 182-183; PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012. 248-257; CHIVVIS, Christopher S., and Jeffrey MARTINI. Libya after Qaddafi : Lessons and Implications for the Future, RAND Corporation, The, 2014. ,s. 58-64, 74-79; BELICA, Miroslav. Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie. Druhé, doplněné vydání. Praha: Epoque, 2018., s. 302-311; FRAIHAT, Ibrahim. Unfinished Revolutions: Yemen, Libya, and Tunisia after Arab Spring. London. Yale University Press, 2016., s. 33-38; https://zpravy.idnes.cz/platte-nebo-evropa-zcerna-kaddafi-varoval-pred-prilivem-bezencu-z-afriky-14q-/zahranicni.aspx?c=A100901_1442396_zahranicni_btw

9 Rozhovory

Následující kapitoly jsou věnovány rozhovorům s osobami, které se války přímo účastnily nebo mají s libyjskou problematikou spojitost. Níže uvedené pasáže jsou přepisem rozhovorů, které jsem ve své finální podobě zaznamenával hlavně v průběhu dubna.

Celkový počet mých respondentů je pět, přičemž tři z nich jsou Libyjci a přímí účastníci občanské války v roce 2011. Naneštěstí bylo nutné vést rozhovory formou videohovorů pomocí aplikace FaceTime. Důvodem nemožnosti uskutečnit reálné schůzky, které byly od listopadu dohodnuty na měsíce březen/duben, byla koronavirová krize. Moji respondenti studují v Berlíně a byli ochotní se se mnou setkat v Praze. Celou záležitost jsme nakonec museli vyřešit výše uvedeným způsobem. Celou záležitost také zprvu komplikovaly dlouhé peripetie s vydáním víz. Distanční setkání naštěstí nijak závažně neovlivnilo průběh rozhovorů. Čtvrtým je Palestinec žijící od roku 1996 v České republice, s nímž jsem měl osobní schůzku. Pátým respondentem je má sestra, která v letech 2014 až 2017 spolupracovala s libyjskou ambasadou jako zprostředkovatel pro ošetrovatelskou péči libyjských veteránů. Její pohled jsem zachytil z pozice Evropany, která měla možnost poznat libyjskou problematiku blíže. Její názor budu analyzovat jako postoj osoby ze západu konfrontované arabským prostředím, jakožto fenoménem moderní doby, který v sobě obsahuje řadu témat a představ jako např. spojitost s terorismem, migrací atd.

Všechny rozhovory jsem zaznamenal dle zásad metody orální historie, a to formou zvukového záznamu a následného grafického přepisu, kde podotýkám, bylo nutné provést překlad do češtiny (rozhovory byly vedeny v anglickém, německém, arabském a českém jazyce). Pro zachování vyznění výpovědi, jsem použil příslušnou formu češtiny jako spisovný či hovorový jazyk včetně případných vulgarismů, citoslovců apod. Veškeré právní záležitosti, jako souhlas s pořízením zvukové nahrávky, byly řešeny v bilaterální smlouvě (viz přílohu). Smlouva byla zaslána v elektronické podobě na email libyjským respondentům, kteří si smlouvu vytiskli, přečetli, podepsali, naskenovali a následně mi ji zaslali zpět. Zbývající dva respondenti mi smlouvu podepsali osobně. Všichni čtyři arabští respondenti se mi po domluvě podepsali latinkou. Smlouva byla vyhotovena pro libyjské respondenty v anglické a české verzi.

Všechny rozhovory jsem vedl společně se svou sestrou Bc. Sylvii Josephine Fischer, MBA, která mi kontakty zprostředkovala a pomohla mi překlenout jazykovou bariéru, potažmo dopomohla přeložit arabské části rozhovoru.

Samotná interviews jsem započal pasáží níže, v ní jsem své respondenty seznámil s cílem projektu a probral všechny formality a náležitosti.

Slovo úvodem:

Přeji dobrý den a vítám vás. Chci vám poděkovat za toto setkání a možnost uskutečnit rozhovor.

Nejdříve bych Vás rád seznámil s cílem mé bakalářské práce blíže. Má bakalářská práce se zaměřuje na téma Libyjské občanské války 2011 a témat týkajících se vaší země, historie, kultury. Rád bych zachytil vaše zážitky, názory, postoje a libyjský svět tak jak ho znáte vy. Chci tak obohatit náš pohled na problematiku libyjského prostoru, a to právě skrze vaši paměť. Mým úmyslem není vaše životní příběhy hodnotit, posuzovat nebo kritizovat, nýbrž objektivně tyto příběhy zachytit. Práce také nebude publikována v žádném širším médiu, jako noviny atd. Je určena pro akademické prostředí. Jestli budu moci uvést vaše jména, budu rád, avšak, budete-li si přát, zachovám Vaši anonymitu, případně Vám mohu vytvořit pro účel této práce pseudonym. Rovněž s vaším souhlasem dle smlouvy pořídím pro akademické účely zvukový záznam. Pokud byste nechtěli na nějakou otázku odpovědět, stačí říci bez komentáře a přesuneme se dále. Kdybyste něčemu nerozuměli, tak prosím neváhejte mi říci.

Můžeme začít?

Chci vám opětovně poděkovat za toto setkání a možnost zachytit vaše zážitky a vaše názory.

9.1 Rozhovor č. 1

Mým prvním respondentem je má sestra Sylvie Josephine Fischer, která již třináctým rokem pracuje v Ústřední vojenské nemocnici. Nyní žije v Praze se svým snoubencem. Rozhovor proběhl 1. dubna.

- 1) Jak ses dostala k tomu, že jsi začala pomáhat libyjským veteránům?

Sylvie: No?! Abych pravdu řekla, byla to strašná náhoda. Jednou mi takhle zavolal bývalý kolega, který je původem z Íránu a zeptal se mě, jestli nechci spolupracovat

s libyjskou ambasádou a víceméně zajistit komplexní ošetrovatelskou péči libyjským pacientům. Ani jsem netušila co si pod tím představit, ale moje vize pomáhat a starat se byla silnější než přemýšlet nad tím komu. Prostě je to takový sestřičkovský syndrom, teda tak tomu říkáme v nemocnici [smích].

2) Jaké byly tvé první dojmy ze setkání s Libyjci?

Sylvie: Tak to byl masakr, můj kolega doktor Mohamed mluví plynně a perfektně česky, takže ze začátku na seznámení jezdil se mnou. Ale můj největší problém byla jazyková bariéra, jsem veselý a upovídaný člověk a strašně mě štvalo, že jim nerozumím. Působili na mě jako strašně hodní lidé, někteří z nich uměli anglicky, ale většina mluvila jen arabsky. A já se ve škole kdysi dávno učila jen němčinu, takže to bylo pro mě fakt peklo. První měsíc jsem skoro denně brečela, protože jsem si s nimi chtěla povídat... A tím to celé začalo, místo rychlého převazu jsem s nimi začala trávit mnohem a mnohem více času, no vlastně spíš veškerý můj volný čas, buď jsem byla v nemocnici, nebo s máma klukama. Vadilo mi, že jsem třeba věděla, že jen převaz rány je jen poloviční práce a to není nic pro mě a začala jsem se klukům opravdu komplexní ošetrovatelskou péčí věnovat, jako cvičit, rehabilitovat, dělat jim masáže postižených míst, atd. a pomocí Google překladače jsem s nimi komunikovala. Byl tam jeden, který byl lékař a jmenoval se Dawed, ale já mu říkala Dudy a zde jsme společně odstartovali navzájem se učit jazyky. Ale já se učila dva najednou anglicky a arabsky a on se učil česky. Vše jsme si psali do sešitu, jak se co vyslovuje a pomalu to začalo být lepší a už jsme byli schopni po cca 2 měsících si i něco říci. Tak to byly dojmy a začátky s máma klukama. [směje se]

3) To zní, jako bys z nich ani neměla strach? Napadlo tě třeba, že jsou to Arabové, kteří jsou mnohdy spojováni s terorismem? Neměla jsi nějaké předsudky?

Sylvie: [smích] No musím říct, že jsem se bála spíš reakce našeho tatky, protože on neměl cizince moc rád a asi se i trochu bál o moje bezpečí. Ale maminka mě podpořila. Bavili jsme se o Libyi a tak. Samo mě to začalo hodně zajímat, tak jsem si o tom něco nastudovala o muslimech, o Arabech všeobecně a konkrétně o historii Libye. Takže

vlastně jsem strach neměla, předsudky taky ne, protože jsem si věřila a od rodiny jsem dostala zelenou a bylo to nejlepší období mého života.

4) Svěřili se ti někteří „tvoji kluci“, jak je nazýváš, se svými zážitky z občanské války?

Sylvie: Ano, mnoho z nich se mi svěřilo s těmito zážitky, ale asi kdybych ti každého měla vyprávět zvlášť, tak můžeme sepsat knihu. Prošlo mi rukama, troufnu si říci, cca kolem sta lidí z arabského světa, přes Saudskou Arábii, Jemen, Spojené arabské emiráty, Maroko, Egypt, Alžírsko, Jordánsko, Sýrii až po Libyi. Libyjců tedy bylo nejvíce a spolupráce z pohledu zdravotníka, jako co se týče rehabilitace, převazů, dodržování léčebných opatření atd., byli Libyjci absolutně excelentní, byla radost s nimi pracovat, dělali nejen den ode dne větší pokroky, ale doslova u některých to byly až zázraky před očima a tys byl součástí těch zázraků. No, zpátky k tvé otázce, nejvíce mě zasáhly příběhy, kdy ti vypráví o tom, jak přišli o sourozence, kdy před očima ti ho zastřelí, o své blízké přátelé atd. Jeden příběh mého velice dobrého přítele, říkáme mu třeba Daniel, z Libye mě dokonce jen z vyprávění rozplakal. Vyprávěl mi, že měl dvojče bratra, tomu zase říkáme třeba Adam. Bylo to tak, že Daniel byl lékař a střelili ho do ledviny, jenže nějakým tím nábojem, který v tobě vytvoří svým rozpadem šrapnely, neumím to lépe popsat. No a Adam to viděl, jak Daniel padl na zem a běžel k němu a odtáhl ho do nejbližší nemocnice, paradoxně, kde Daniel pracoval a řekl: „Tohle je váš doktor, okamžitě ho ošetřete“ a prej řekli, že ne, že brzo zemře, tak Adam natáhl prý zbraň a mířil na toho lékaře a řekl mu: „Je to můj bratr a váš lékař, tak mu pomozte nebo to tady vystřelím.“ tak tedy hned začali kolem Daniela běhat, Adam mu prý říkal : „Neboj bráško to bude dobrý, zařídil jsem to a usmál se na něj a držel ho za ruku.“ a Daniel se prý na něj z posledních sil podíval, aby mu opětovně úsměv a v tu chvíli viděl, jak Adamem proletěla kulka skrz hrudník a to byla poslední vzpomínka, kterou na Adama měl. Říkal, že když se probudil na pokoji, měl pocit, že měl jen zlý sen a byl hrozně zmatený, co se tedy stalo a proč leží na jednotce intenzivní péče. Přišel k němu kolega lékař a začal mu vysvětlovat, co mu dělali za operaci, že je zázrak, že žije atd. Daniel mi vlastně řekl, že jeho dvojče Adam ho zachránil, aby sám zemřel, že nemohl uvěřit tomu, že ho zastřelili v nemocnici, že stříleli do nemocnice, když byli hned u vchodu a Daniel na lůžku a Adam u něj stál. Bral to jako strašnou nespravedlnost, ale Adam mu prý vždy říkal, že se nesmí stát, aby Daniel zemřel, protože je lékař a musí

pomáhat lidem a starat se o rodinu a kdyby se Adamovi něco stalo, že má žít život, jako by tu stále byl. A tak Daniel říkal: „Vidíš Sylvie, tak já se snažím, abych splnil vše, co jsme si kdy řekli, ale strašně mi chybí, od mala jsme byli jako jeden, prostě moje dvojče.“

5) Jak na tvou novou činnost reagovalo tvé okolí?

Sylvie: [smích] Blbě. Né, asi jak kdo. Víš, já musím vážně říci, že mám kolem sebe skvělé kamarády a přátelé, takže kdo to pochopit chtěl, tak pochopil bez předsudků a jsme přáteli doted' a kdo to pochopit nechtěl, jeho boj. Já vážně neměla potřebu vysvětlovat a obhajovat se. Ale většinou byli reakce takové, jako cože Libyjci?! A pak když je poznali, co ti budu povídat, myslím, že i více mých přátel a zároveň kolegů může říci, že má v Libyi přátelé.

6) Říkala jsi, že jsi kromě libyjských veteránů, pracovala i s pacienty z dalších arabských států. Jaké máš s nimi zkušenosti? Je tam nějaký markantní rozdíl oproti Libyjcům?

Sylvie: Tak zopakuju, pracovala jsem i s pacienty ze Saudské Arábie, Jemenu, Spojených arabských emirátů, Maroka, Egypta, Alžírsko, Jordánsko, Sýrie. Všichni byli fajn, práce s nimi byla taky dobrá. Jediný problém byla moje hovorová libyjščina, takže jsem musela pátrat v paměti pro spisovnou arabštinu. [smích] Ale vypíchla bych Saudy. Měla jsem tři pacienty a to byla opravdu tragédie. Pohrdali mnou. Cítila jsem se chvílema jako odpad. Bylo to samé přines, podej, udělej. [zdůrazňuje] Dokonce mi sprostě nadávali, a když se to stalo, tak jsem pánovi vysvětlila, jaká práva mají ženy v Evropě, a že takhle se ke mně chovat nebude. No a byl klid. [smích]. Musím říct, že jsou věci, který asi nikdy nepochopím jako např: právo Šaría, které, jak mi řekli kluci, vymysleli právě Saudové. To mě ve finále strašně mile překvapilo, že mi sami kluci řekli, že Saudové jsou jen rozmazlení frackové bez mozku, kteří žijou jen z ropy a v luxusu a hrajou si na bohy, že i oni když třeba jeli do Mekky, tak že se za ně chvílema až styděli. Takže jsem pochopila takový to, že není Arab jako Arab a beru to stejně, jako není Evropan jako Evropan, chápeš mě?!

- 7) Změnila jsi nějak pohled na arabský svět a konkrétně na Libyi? Objevila jsi i něco nového?

Sylvie: Rozhodně jsem si díky klukům udělala větší rozhled o arabském světě jako takovém. Co se týče Libye, to je moje citová záležitost. Těším se, až se za klukama pojedou podívat. [smích]

- 8) Myslíš si, že Evropani mají na arabský svět zkreslený pohled a konkrétně na Libyi?

Sylvie: Hele upřímně, nechci všechny Evropany házet do jednoho pytle, protože přesně půlka jich je vzdělaných a než se nechat semlít médii, tak si udělají i čas a najdou si informace i jinde a udělají si vlastní rozumný názor a pak je druhá půlka těch vypatlanců, co mi přesně chtějí cpát, že Arabové jsou černý huby a bez mozku atd, a to vždycky zrudnu doběla. Lidi nemají moc přehled, ani já ho předtím neměla. Chtělo by s tím něco dělat, aby se nešířily bludy a tak.

- 9) Říkala jsi, že to bylo tvé nejlepší období v životě, mohla bys to konkretizovat? Týká se to jen z pohledu péče nebo jsi myslela přímo život s Libyjci?

Sylvie: Tak ve smyslu, že jsem poznala jiný národ, v mých očích ti co mi rukama prošli, jsou prostě Libyjci top národem, co jsem kdy poznala, byli na mě velice laskaví, nikdo z nich mě jakkoli neobtěžoval, vzali mě mezi sebe jako bych byla jejich rodina. Starali se o mě jako o vlastní, naučili mě jejich jazyk. Navzájem jsme se respektovali. Ani s vírou nebyl problém. Byli jsme stejného názoru, že je jedno v co věříš, ale že věříš. Respektovali to, že v létě nosím tílko a kraťasy a bez trapných komentářů, anebo se začali smát a plácli se na čelo. Poznali i moji rodinu, jezdili se mnou na kafe a myslím, že i klukům tady díky tomu bylo lépe.

- 10) Co si myslíš o evropském pohledu na libyjský stát? Myslím z hlediska mezinárodní politiky.

Sylvie: Tahle otázka smrdí politikou [směje se] a té já absolutně nerozumím. Já si myslím, že by se každý stát měl starat sám o sebe, své občany, přírodu a k sousedům i

jiným státům se chovat s úctou a vzájemně si pomáhat, ale to je opravdu jen sen asi. Ale více ti k tomu moc neřeknu. [pokrčí rameny]

11) Víš o tom, že v roce 2011 byla občanské válka v Libyi? Máš na to nějaký názor?

Sylvie: Ano, vím. Více jsem o tom zjišťovala až díky setkání s klukama. Je to válka, já na války mám všeobecně naivní názor, myslím si, že jsou zbytečné. Chápu, že žít pod diktaturou musí být strašný, ale opravdu existuje demokracie?! Nemyslím si, víš, jak se to říká: „tam kde začíná svoboda jednoho, končí svoboda druhému“.

Philipp: Takže předtím jsi o tomto konfliktu nic nevěděla?

Sylvie: Já jsem to vůbec nezaznamenala v roce 2011, že začíná nějaká válka a nesledovala jsem co Kaddáfí, nekoukala jsem na TV, na netu moc zprávy nečtu. Já jen studovala svůj obor a žila svou prací. Prostě jak říkám, začala jsem se zajímat o toto téma až v roce 2014, kdy přišla tato nabídka.

12) Je Ti známá osoba jménem Mummar Kaddáfí?

Sylvie: Ano, je.

Philipp: V souvislosti s čím je ti znám?

Sylvie: No tak hlavně díky klukům. Něco mi o něm řekli a já si pak našla něco dalšího na Googlu.

13) V západním světě máme zakořeněnou představu, že arabský svět vnímá ženu jako méněcennou, mohu vědět jaká je tvá osobní zkušenost a jak jsi byla přijata ty?

Sylvie: Jo, tak to musím říct, že překvapilo i mě. Přijali mě jako vlastní, všichni od prvního do posledního mi říkali ségra, někteří se to naučili říkat i česky. [směje se] Ba naopak mi kluci říkali, že korán si každý bohužel vyloží, jak chce a to je špatně. V koránu navíc je, že máte ženu chránit, nosit na rukách, ctít a já musím říct, že tak se ke mně vážně chovali. Všichni jako gentlemani, beze srandy.

14) Co si myslíš o zásahu NATO do libyjské občanské války?

Sylvie: Nic. Kluci říkali, že jim prý pomohli. Dobře, respektuju, ale já si o NATO, OSN, WHO a všech těchto organizacích myslím svý, k čemu to vše je? Ať se všichni chovají slušně k sobě, bude na světě láska, mír a nebude potřeba, aby svět byl rozdělený na dvě půlky, kdyby přišla válka, je to ujetý.

15) Konflikt v Libyi je od nás velmi vzdálený, myslíš si, že by měla být v naší společnosti větší informovanost?

Sylvie: Já ti nevím, stejně x věci z toho co Ti řeknou je lež, musíš tam být anebo potkat x lidí z té země, aby sis udělal nějaký normální názor. Já si myslím, že za 95% všeho zla ve světě může USA, jak omezený názor vid', ale prostě to tak cítím.

16) Pracovala jsi v ÚVN jako všeobecná sestra, určitě ses setkala s řadou veteránů např: z války z Afganistánu. Naše armáda, stejně jako jiné západní armády svádí boj s terorismem. Ani tato zkušenost tě od spolupráce s Libyjci a obecně s Araby neodradila?

Sylvie: Ano, začínala jsem v ÚVN na oddělení dlouhodobé péče pro válečné veterány. Potkala jsem válečné veterány z druhé světové války, lidí, kteří přežili koncentrační tábory, mladé kluky z Afganistánu, kteří měli amputované končetiny a doma malé děti co za nimi chodili, někteří mi zemřeli pod rukama. A ano i přesto všechno mě to neodradilo, brala jsem to zaprvé jako výzvu a zadruhé viděla jsem v tom to, že mohu pomáhat a je mi jedno jestli je černej, bílej anebo žlutej.

17) Jsou ti známé pojmy, jako Arabské jaro, Zelená kniha, džamahíríja?

Sylvie: Ano, slyšela jsem o nich samozřejmě díky klukům. Takže asi takto, Arabské jaro asi myšleno dobře, ale úplně se nepovedlo, dle představ bych řekla. Zelená kniha je krásná pohádka o demokracii lidu a vše zalité sluncem, ale realita byla úplně někde jinde. A džamahíríja je vlastně část zelené knihy takže to samé.

18) Je patrné, že vztah zdravotník – pacient přerostl v přátelství. Udržuješ s nimi kontakt dodnes?

Sylvie: Ano, srdcem i duší se z nás opravdu stala rodina. I já to tak cítím, a naše přátelství trvá již šest let. Pravidelně si voláme jak klasicky, tak přes videohovory, většina se už i oženila a mají své rodiny. Takže mi volají všechny tyto novinky, ukazují děti, dětem vypráví, kdo jsem já a když zavítají do Evropy, vždy si udělají čas, aby mě kontaktovali, protože je tu lepší signál a když to jde, tak přijedou i do Čech.

19) Víš, na kterých stranách se tvoji pacienti účastnili konfliktu?

Sylvie: Ano. Tak s klidem můžu říci, že všichni kluci bojovali proti Kaddáfimu a chtěli mít demokratickou Libyi. Ale stalo se mi, že někteří dnes devět let od začátku občanské války mi řekli: „Nikdy bych nevěřil, že to řeknu, ale za Kaddáfího jsme se měli vážně lépe, teď jsme chudí, nemáme nic a furt nás někdo okupuje kvůli ropě a ještě přes nás lezou imigranti do Evropy a my nevíme jak to zastavit. Ano, byl to terorista, ale své lidi v Libyi si hýčkal.“ Až takové názory se od kluků ke mně dostaly. Jiní zase řekli, že tak i tak chtějí demokracii a že když už zemřelo tolik dobrých lidí, tak ať to má smysl. A já je soudit nebudu, ba naopak ráda bych jim pomohla, ale na to jsem opravdu jen všeobecná sestra.

Philipp: Velice ti děkuji za příspěvky.

9.2 Rozhovor č. 2

Mohamed Abdel Mageed je povoláním lékař, který se momentálně pohybuje v byznys sféře. Pochází z Palestiny a v České republice žije od roku 1996. Spolupracuje s arabskými ambasádami a působí jako zprostředkovatel pro lékařskou péči zde v Česku. Svolil k rozhovoru, a tak jsme 2. dubna 2020 zasedli ke stolu .

1) Co vás vedlo k péči o libyjské veterány, jak jste se k tomu vůbec dostal?

Mohamed: Já dělám s ambasádami od roku 2004, s různými arabskými ambasádami. Práce jako IT a rehabilitace. S rehabilitacemi jsem nechtěl nic dělat od začátku, ale potom některý ambasády, nebo zaměstnanci ambasády chtěli po mně, tím že jsem lékař, takže chtěli, abych pomáhal s léčbou několika pacientů. Hlavně jim šlo o dvě věci. Ta první věc byla spojená s léčbou pacientů, byla tam mezera ve financování pacientů. Za druhý nedůvěřovali lidem, kteří v tom jsou angažovaní. Hlavně ten zdravotní atašé. Takže jsme začali s pěti pacienty v Kladrubech a během jednoho roku přibyli i ostatní pacienti.

Philipp a Sylvie: A byla v tom i nějaká hlubší myšlenka, motivace poskytnout tu pomoc? Co za tím bylo?

Mohamed: Hlavně mi vadilo, že to tady firmy dělají jenom za peníze. Já jsem zažil několik případů, kde došlo k operacím, které vůbec nebyly potřebné. Dělali to jen, aby se vydělalo. Celkově ten systém to dělal špatně a každý chtěl každého jen okrást a vydělat, jako třeba ten zdravotní atašé a lidi kolem něj. Zažil jsem to bohužel na nejvyšší úrovni, na ambasádě, tam byla ta první myšlenka, hlavně jak vydělávat.

- 2) Jak vám jsou všeobecně blízké arabské země? Pociťujete rozdíly mezi arabskými státy, jak na ně nahlížíte? A konkrétně jak vidíte Libyi?

Mohamed: Jsem Arab. Arabských států je asi dvacet dva. A jsem také Palestinec. Složitě koukám na arabský svět. Každá země má své specifikace, své tradice, své zvyky a tak dále. Takže nelze soudit, nemůžu říct, ehm, jsou dobrý lidi i špatný lidi v každé zemi. Nemůžu říct, že jsme dokonalí ani jako Palestinci. Chci říct, my máme své specifika a oni (Libyjci) mají zase svoje a teď mají válku, takže může člověk odpustit nějaké chování, ale ne všechno.

Philipp a Sylvie: A vnímáte nějaký výrazný rozdíl, nebo něco, čím jsou Libyjci charakterističtí, či co vám na nich vadilo?

Mohamed: Já je znám před válkou i po válce, takže před válkou byli v pohodě, klidný, chtěli jenom žít. Ale teď po válce si všímám, že je tam veliký chaos a každý chce okrást toho druhýho. Myslím, že takový vliv má válka na lidi, takže nezáleží, jestli je to Libye nebo jiná země, myslím, že každá země, která prožívá válku to tak má.

- 3) Myslíte si, že by arabský svět měl být jednotný? Tuto myšlenku hodně propagoval Muammar Kaddáfí.

Mohamed: To vůbec nebyla jeho myšlenka ani žádného arabského vůdce nebo diktátora. Oni mluví hezky, ale chovají se jinak. Protože to je jediný způsob, jak ovlivnit lidi, aby ho poslouchali a věřili, že něco bude za rok, za deset let nebo za padesát. To dělají všichni: „Ano, ano budeme někdy dělat to a to a budete svobodní a budete mít všechno.“ [směje se] Nebyla to jeho myšlenka.

Philipp a Sylvie: A obecně, myslíte si, že by bylo dobrý sjednotit arabský svět?

Mohamed: Jo myšlenka, myšlenka je tam u každého Araba, protože tak jsme nebyli nikdy tak rozdělení a myšlenka je u každého občana arabského světa, že budeme jednou sjednocení nějakým způsobem a otázka je jak? Proto vždycky když slyšíme, že ehm bohužel my jsme tak naivní, že když třeba Kaddáfí mluvil o jednotě arabského lidu, tak většina věří, že to tak bude a že ho musí následovat. Ale když na to koukáme do hluboka, tak vidíme, že je to zneužívání emocí lidí, aby zůstali na místě čtyřicet let a vlastně nic se neděje. Jako teď Bašár Asad, který zabíjí svoje lidi a mluví o tom, že sjednotí zbylé Syřany. [směje se]

- 4) Co si myslíte o postavení světových mocností (USA, Rusko, EU) k Libyi před rokem 2011 a po něm?

Mohamed: Bohužel ty země po druhý světový válce vytvořili OSN a mluví o demokracii po celém světě, ale v OSN nechtějí demokracii. Chtějí mít v OSN diktaturu. To je to samý, když Kaddáfí mluví o sjednocení a tak dále a vůdci USA nebo Číny nebo Ruska, Francie taky mluví o demokracii, ale sami to v OSN vůbec nedovolí. Bohužel taky rozdělení arabských zemí bylo z důvodu, že západní země to tak chtěly. Oni rozdělili arabský svět na těch dvacet dva zemí, takže hráli roli, ehm, jak se to říká česky...rozděl a panuj, takže nechtěj vůbec sjednotit arabský země, ale aby mohli kontrolovat arabský svět, hlavně jejich zdroje ropy, takže oni hodně pracovali a pracují na tom, aby z těch zemí nic dobrého nebylo. A hlavně to vidíme teď, jako mluví taky hezky v OSN, že schválili jednu vládu premiéra Sarrádže, ale některé země jako Francie podporují Haftara, což je kriminální, ehm, válečný zločinec, který chce vládnout. Nikdo ho nechce, on je skoro osmdesát let starý pán. Přesto všechno se s ním dohodli několikrát, ale on nikdy nic nedodržel, ani jednu smlouvu. Ale pořád nevím, proč ho OSN neprohlásí za válečného zločince a proč proti němu nemůžou bojovat, nebo nechtěj. Takže v tom vidíme, že OSN a západ tam v Libyi chtějí svého diktátora, tak jako ho mají ve všech arabských zemích. Takže nechtěj demokracii. Je to stejný jako v Egyptě, v Sýrii a Tunisku, že se mluvilo o demokracii, ale OSN nebo Západ, který mluví o demokracii, taky to nechtějí a udělají, co můžou, aby nikdy nebyla ta demokracie a podporují takový lidi jako Haftara, nebo Asada. Mluví hezky, ale dělají jinak. Západu nikdy nejde o občany těch zemí. Oni chtějí diktaturu, ale ne jenom kvůli ropě myslím, ale oni vědí o potenciálu arabského lidu. V minulosti jsme měli velikou kulturu jako v dobrém slova smyslu a oni nechtějí, abychom znova povstali.

Philipp a Sylvie: A jak to vidíte s Ruskem?

Mohamed: To je podobné jako v Sýrii. Oni samozřejmě chtějí být těmi, kdo tahají za nitě, ale dělají to blbě, dělají to arogantním způsobem. Oni trvají v Sýrii na Asadovi, místo toho, aby tam dosadili nějakýho vola, svého koně. Myslím, že chtějí ukázat Západu, že jsou mocní. V Libyi to vidí trochu jinak. Rusové chtějí vliv, ale nejsou si jistí, jestli je Haftar ten správný, i když v to doufají.

Philipp a Sylvie: A můžeme se teď ještě trochu blížeji podívat na přístup Evropy?

Mohamed: S Libyí spolupracovali předtím a spolupracují i teď. Berlusconi byl hlavním podporovatelem Kaddáfího a taky Sarkozy, ale nemůžeme mluvit o Evropě jako o jedné zemi, protože Francie dělá úplně jinak, ale i Česká republika podporuje Haftara potichu, takže bohužel není jasný, co Evropani chtějí. Oni hrajou asi na obě strany, kdo vyhraje, tak s ním budou. A vůbec z jakého důvodu mají co mluvit do Libye? Jenom z pozice síly. Historie mluví o kolonialismu, co dělaly Německo, Británie, Francie, Itálie a tak

po celým světě a bohužel mluví o tom, éra kolonialismu skončila, ale to není pravda, protože pokaždé, když vypukne konflikt v nějaké exkolonialistické zemi, tak musí mít stejný názor jako země, která tu bývalou kolonii ovládala. Je to vidět i v Libyi. Itálie byla ten okupant a dodnes mají v Libyi své zájmy a možná Francie tam chce vládnout.

5) Co si myslíte o ideologii Mummara Kaddáfího.

Mohamed: Byl to narcistický magor [směje se], který hledal důvody, aby tam zůstal, takže vymyslel tu Zelenou knihu, ale Zelená kniha nemluví o ničem novém, mluví o kravinách. A džamáhíríja, to je taky, to je jen hra na city a na emoce a ambice lidu a tak dále. On byl hlavním důvodem, proč je Libye teď tam, kde je. Vládl tam čtyřicet let. Zakazoval tam, aby se lidi vzdělávali. On zastavil zemi, kde měl svou hladinu inteligence, a to je špatný.

6) Co terorismus a Kaddáfí?

Mohamed: Ta terminologie terorismus se mi nelíbí vůbec, protože to každý může používat proti každému. Jako Amerika mluví o tom, že Palestinci jsou teroristi, ale my všichni koukáme na Izraelce, že jsou teroristi. Takže kdo je tady terorista? Oni nechtějí definovat terorismus, protože když to budou definovat, tak asi Amerika bude největší terorista. Takže na tu otázku těžko odpovídat. Ano podporoval třeba IRA a další, ale Amerika taky dělala spoustu zlých věcí.

7) Měnil se váš názor na Kaddáfího v průběhu vašeho života?

Mohamed: Je to stejný jako na všechny arabský diktátory. Oni nemají žádnou ambici posunout věci dopředu.

8) Myslíte si, že má Libye šanci vybudovat stejně prosperující zemi jako například Spojené arabské emiráty?

Mohamed: Záleží, jestli to nechají západní státy na Libyi, nebo jestli chtějí, aby ji někdo kontroloval. Ale mají na to, protože libyjská ropa je nejlepší na světě. Je tam málo lidí ve srovnání třeba se Saudskou Arábií. Mají všechny potřebné věci k tomu, aby to byla vyspělá země, mají taky hodně vystudovaných lidí, ale záleží, jestli ji nechají být nebo ne.

9) Jak jste vnímal Arabské jaro.

Mohamed: Jo, člověk v tom viděl světlo na konci tunelu. [směje se] Protože jsme znali jen kolonialismus a nastavené diktátory, takže proč ne, naopak my jsme chtěli demokracii.

Philipp a Sylvie: A co vaši blízcí, co si o tom mysleli.

Mohamed: Viděli v tom pozitivní věc. To Arabské jaro vlastně neuspělo a teď lidé chtějí jenom klid, protože například v Egyptě zabili deset tisíc lidí. Oni chtějí to jaro, ale mluví o tom už jen potichu, protože nechtějí umírat, chtějí už jen klid. Podobné je to v Libyi. Mnohé státy podporují Haftara, protože chtějí, aby lidi byli zoufalí a nedoufali vůbec, že někdy bude demokracie. Chtějí potvrdit myšlenku, že Arabům nevyhovuje demokracie, nebo že potřebují pevnou ruku. Chtěl bych rozumět, proč se západ bojí, čeho se bojí. Já to vidím, že západ nechce ztratit kontrolu nad světem. Oni myslí, že budou v pohodě, když ten arabský svět budou držet pod nějakým tlakem. Možná jim strach vládne víc, než rozum.

10) Jak na vás působily příběhy veteránů z války v Libyi?

Mohamed: Je to smutný, celá mladá libyjská generace je mrtvá, zraněná, s nějakým handicapem. To je generace, která měla Libyi postavit znovu na nohy, takže...[pokrčí rameny]

11) Navštívil jste někdy Libyi?

Mohamed: Ne.

12) Jak se vám s nimi spolupracovalo? Míněno s pacienty, s ambasádou atd.

Mohamed: Je to rozdílný, nemůžu říct, že všichni pacienti byli fajn, ale někteří byli ok v pohodě, a někteří byli narkomani, protože bohužel byli díky tý válce závislí na nějaký droze, lécích a tak dále. Takže nereflektuje to normální chování lidí. Je to opravdu různé. Setkáváte se s různými kulturami a názory. Někteří za tím vidí jen peníze.

13) Jaký je váš názor na občanskou válku v Libyi?

Mohamed: Na začátku revoluce byla dobrá. Propagovali, že byla řízená západem, možná v tom něco pomohli NATO, ale to byla rychlá revoluce a dosáhla nějaký cíl. Bohužel, v Libyi nebyla alternativa a to je ten problém, co po sobě zanechal Kaddáfí, že nebyl žádný korporátní systém, země nefungovala bez něho. Hlava pryč a celé tělo mrtvý. Takže nevěděli co dělat a věřili těm lidem, kteří dřív byli loajální Kaddáfimu a ti byli chytrí a věděli, co dělat, aby se vrátil ten starý režim. Bez Kaddáfího ale stejný kaddáfíský režim. Takže začali tím, že museli evakuovat zemi, tak poslali hodně lidí do zahraničí, hlavně ty revolucionáře, ty kteří aktivně bojovali a dávali jim hodně peněz, každý sem přišel se sto tisíce euro a tak podobně a ty peníze nikdy neměli v životě, takže bylo to chytrý, že je lákali tím, že je vylákali ven. No a pak vykradli zemi, protože

polovina Libye byla v zahraničí a začali bojovat mezi sebou. A pak se ten libyjský západ probudil a zjistil, že se proti němu děje nějaká konspirace a začala ta skutečná válka, která trvá doteď. Takže takhle to vnímám.

Philipp a Sylvie: Myslíte, že bude brzy konec?

Mohamed: Myslím, že se síly vyrovnávají, protože západní Libye získala podporu Turecka a Turecko není lehká země. Jsou silní. Takže záleží, jak dlouho ty podporovatelské země udrží Haftara. Protože ekonomika v Saudské Arábii, která Haftara podporuje, je hrozná. Egypt taky podporuje Haftara, ale pomalu se stáhli. Ty země mají vlastní problémy. Nevím, kdy to skončí, ale myslím, že nemají na Turecko.

Philipp a Sylvie: Mockrát děkuji.

9.3 Rozhovor č. 3

Mým prvním libyjským respondentem byl Abdumoheimen Almaddach. Dvaatřicetiletý zubní lékař žijící s manželkou a jedním synem ve městě Zawija [Zavíja], které je od hlavního města Tripolis vzdálené cca padesát kilometrů. Momentálně studuje v Berlíně německý jazyk. Rozhovor s ním jsme vedli 10. dubna 2020

- 1) Libye sestává ze tří historických celků, Tripolska, Kyrenaiky (kterou Libyjci znají spíše pod názvem Barka) a Fezánů. Jak byste je charakterizoval v několika větách?

Abdumoheimen: [zamýšlí se] Máte pravdu, ale název Kyrenaika neznám. Takže předpokládám, že myslíte Barku?

Philipp a Sylvie: Ano, přesně to máme na mysli.

Abdumoheimen: Ahá, Barka se dělí na více částí a najdeme v ní mnoho měst na pobřeží a na jihu jsou hory. Barka se vždy odlišovala od Tripole a Fezzánu, chápete, měli občas separatistické tendence. [smích] Já jsem zubař, ne historik, takže více o Barce nevím, ale mám kamaráda, který miluje historii a řekne vám všechno.

Philipp a Sylvie: Jste moc hodný, ale my potřebujeme zachytit čistě vaše prožitky a názory, ne přednášku o historii [smích]. A co zbylá dvě území?

Abdumoheimen: Fezzááán, [úsměv] co bych vám řekl o Fezzánu. Lidé tam jsou velmi chudí a žijí prostým a staromódním životem. Chápete jako starý způsob.

Philipp a Sylvie: Jako tradiční?!

Abdumoheimen: Ano, přesně. Oni třeba pečou jejich speciální chleba ve starých pecích. [ukazuje z Googlu fotografii tradičního chleba z Fezzánu] Mají taky velmi zastaralé kmenové zvyky. Tohle území je celé takové staromódní, nenajdete tam benzínky, nákupní centra, nemocnice, občas jen nějaká ambulance, prostě nic. No a Tripolis je hlavní město Libye, je to centrum veškerého dění. Jsou zde i historické části města po Turcích a Italech. Hlavně to bylo sídlo Kaddáfího, takže jsme museli Tripolis zničit. To je asi vše, víc nevím.

2) Co je pravdy na nevráživosti mezi Tripolisem a Benghází?

Abdumoheimen: Ano, to je pravda. Benghází nesnáší Tripolis. Benghážani jsou domýšliví.

3) Co etnická skladba? Libye se prezentuje jako arabský stát, ale žijí tam také berberské kmeny a také v ropných rafinériích pracuje mnoho zahraničních pracovníků z celé Afriky. Můžete nám k tomu říci více?

Abdumoheimen: V Libyi je mnoho různých kultur a taky imigrantů. V Libyi jsou Berbeři, Arabové, Turci, Egypťani, Řekové, Italové, taky hodně imigrantů z Afriky, myslím třeba Somálce, Nigerijce a tak.

4) V minulosti se také hovořilo o rostoucí kriminalitě v souvislosti s migrační vlnou z Afriky.

Abdumoheimen: Jak to myslíte?

Philipp a Sylvie: Máme na mysli rabování, znásilňování, násilí...[skočí nám do řeči]

Abdumoheimen: Ahá, ano určitě, jsem si jistý, že kriminalita stoupla hodně. Takže například, v každém městě byli pašeráci, měli svoje mafiánské skupiny, vlastní lodě, kterými přepravovali imigranty z Libye do Evropy. Je to velký byznys, protože pašeráci inkasovali za přepravu stovky i tisíce eur, tisíc klidně i dva tisíce za přepravu jednoho člověka. Představte si, že lidi byli tak zlí, že okradli jakýmkoli způsobem jiné lidi, jen aby z nich dostali peníze pro pašeráky. Dělo se to i za vlády Kaddáfího, ale nemluvílo se o tom nahlas, protože by vás to stálo život. A ani policie s tím nic nezmohla, i když každý věděl, že se to děje.

5) Jak se dnes díváte na bývalou monarchii rodu Sanúsíja?

Abdumoheimen: Co vám mám na to říct?! Žijou v Libyi i dneska, ale nic nezmohou. Víc k tomu nemám.

6) Byly nějaké tendence po pádu Kaddáfího vrátit se k monarchii, třeba v Kyrenaice (Barce)?

Abdumoheimen: Nedokážu na to odpovědět.

7) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a USA tehdy a dnes?

Abdumoheimen: V minulosti jsme měli Kaddáfího a Amerika nic nezmohla. Ale dnes tady máme několik podělaných lidí, kteří se nechají Amerikou ovládat. Pro mě je USA zlo. Všechno v Libyi dnes ovládají. Představte si, že naše ropné rafinérie jsou již léta zavřené, ale někdo z Ameriky zvedne telefon a řekne: „Potřebuju milion barelů ropy.“ a na jednou se třeba na týden rozjede produkce, přistaví se tanker a ropa je pryč, a pak zase někdo zavolá a řekne: „Zavřete kohoutky.“. A nikdo neví, kolik to stálo, jestli je to zadarmo, nic. Všechno řídí Amerika. Podle mě to je prostě pokračující studená válka. Amerika tenhle svět zničí.

8) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a Sovětským svazem respektive Ruskem tehdy a dnes?

Abdumoheimen: V Libyi působí mnoho ruských firem a prodávají nám spoustu zbraní, to se dělo už za Kaddáfího. A to jsou Rusové, prodávají nám zbraně. Ale co chtějí Rusové od Libye? Proč mají vojáky v Libyi? Chtějí ropu. Když teď Haftar vyhraje, Rusové získají peníze z ropy, a taky ropu samotnou a chtějí ji levně. Všechno chtějí levně, ne za draho.

- 9) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a evropskými zeměmi, zvláště Itálií tehdy a dnes?

Abdumoheimen: Před válkou nás Evropa respektovala, ale teď už ne. Dám vám příklad z historie. Jednou se Evropská unie ptala Kaddáfího, proč mají lidé z Libye pasy jen v arabštině a chtějí po něm, aby je měly i v angličtině. A Kaddáfí na to: „Ano, není problém, uděláme to, ale všichni lidé z Evropy, kteří přiletí k nám do Libye, musí mít pasy i v arabštině.“ A potom od toho radši upustili a řekli Kaddáfimu, že to není potřeba. Kaddáfí byl velmi chytrý a věděl, jak s Evropou jednat. Teď není, kdo by s Evropou jednal.

Philipp a Sylvie: A Itálie?

Abdumoheimen: Hodně s námi obchodovala, měli jsme s nimi dobré vztahy, to protože byl Kaddáfí chytrý. Myslím, že v Libyi mají Italové taky svoje zájmy.

- 10) Muammar Kaddáfí byl často spojován s terorismem. Co si o tom myslíte?

Abdumoheimen: Ano, Kaddáfí byl terorista a byl velmi nebezpečný a chytrý. Ale dříve, jsme v naší zemi neměli teror, ale když Kaddáfí zemřel, tak přišli tihle podělaný Daiš (islámský stát). Máme tady tyto lidi od roku 2011 až do dnes.

- 11) Libye byla bohatá země díky ropě. Jak to vypadá se současnou ekonomikou? Jak moc postihla válka hospodářství?

Abdumoheimen: Libye byla velmi bohatou zemí, je i dnes ale je tu pár lidí, kteří berou hodně peněz. My ne. [klade důraz] Například, banka je otevřená jen jeden den v měsíci. Nemáme žádné peníze. Proč, to nevím. Lidé nemají peníze, nemáme léky, dokonce ani

vakcíny pro novorozence. Lékařská péče je tu velmi špatná. Lidé tu berou nebezpečné a návykové léky jako třeba tramadol. Nemohl jsem v Libyi zůstat, protože tam není práce. Studoval jsem v Egyptě a nyní studuji tady v Německu.

Philipp a Sylvie: A rafinérie jsou zavřené, že?

Abdumoheimen: Ano, Američané uzavřeli ropná pole. Občas zavolají a řeknou: „Otevřít prosím.“. To je politika. Každý se snaží o moc, je to hnus. Máme teď třeba šest prezidentů. Ve skutečnosti je to lež, nikdo není prezidentem Libye. Někdo přijde a řekne: „já jsem prezident, mám hodně peněz, můžu dělat cokoliv“. To je blbost.

12) Kaddáfí plánoval sít' vodních kanálů, které měly poušť proměnit v zahradu. Co si o tom projektu myslíte?

Abdumoheimen: [směje se] Nesmysl. Byla to blbost. Podvod. Ten kanál nikdy nebude.

13) Džamáhírije byl světový unikát a Kaddáfího vize dokonalého světa. Jak byste tuto státní formu, kterou Kaddáfí v Libyi vytvořil, popsal svými slovy?

Abdumoheimen: Al-Džamáhírija al-arabíja al-líbíja aš-ša'abíja al-ištirákíja al-'uzmá (Velká libyjská arabská lidová socialistická džamáhírije) [odřikává jako naučenou básničku takřka jedním dechem] to byl Kaddáfího svět. Naše země je Libye, ne džamáhírije. A když se někdo zeptal: „Proč si Kaddáfí vytvořil tohle jméno.“ a on odpověděl: „Tak pojd', pojd', dšš.“ mrtvý. Někdo něco proti tomu namítl: „Pojd', pojd', dšš“ mrtvý. On neuznával odpor. Každého hned zlikvidoval. Myslel si, že je králem Libye. On je přece Kaddáfí, někdo, požehnaný.

14) Kaddáfí razil politiku arabského socialismu a nacionalismu. Ztotožnil se podle vás libyjský lid s těmito myšlenkami?

Abdumoheimen: Kaddáfí silně propagoval tuto politiku, i se svými přáteli, například Abdul Fatah Júnis. To byl člověk blízký Kaddáfímu.

15) Jaká byla míra svobody respektive represe?

Abdumoheimen: Neměli jsme svobodu. Teď ji máme ale dříve ne. Kaddáfí si zákony dělал na míru, jak se mu to hodilo.

Philipp a Sylvie: A co když se někdo vzepřel, nebo nějak nesouhlasil.

Abdumoheimen: [směje se] Ne, ne, to nebylo možné. Když někdo něco takového proti Kaddáfímu řekl, byl mrtvý. Nemohli jsme vyjít ven na ulice a říct Kaddáfí není dobrý, nechceme ho. Ne to nebylo možné. Kaddáfí měl tajnou polici, která všechno kontrolovala a mohla lidi zabít.

16) Můžete říci něco k Zelené knize?

Abdumoheimen: [směje se] Ok, tam je spousta podvodů. Zelená kniha, ano.

Philipp a Sylvie: Je pravda, že je Zelená kniha pro Libyjce něco jako byla Mein Kampf pro Němce?

Abdumoheimen: Ano, ano. Víte, Kaddáfí tuto knihu napsal a tvrdil, že to všechno napsal on sám, ale to je také podvod. Všechno to před ním už napsali jiní, ale když to někdo poznamenal, tak ho Kaddáfí zabil. Teď se tomu smějeme. Ta kniha je nesmysl. Je to výsměch.

17) Jaký byl váš názor na Kaddáfího vládu a jeho osobu v průběhu vašeho života? Je tam nějaký vývoj?

Abdumoheimen: Kaddáfí žil v Tripolisu, hlavním městě. Vytvořil z Tripolisu svou pevnost. Měl tam spoustu vojáků. Vybudoval si tam podzemní bunkry. No a celá jeho rodina tam žila s ním. Kaddáfího režim vybudoval spoustu nových staveb, jako nové nemocnice s moderním vybavením a tak dále. Ale nebylo to pro každého, jen pro vyvolené, bohaté. Vláda neudělala nic pro Libyi. Jen pro někoho. Teď ale je všechno zničené. Máme svobodu, ale všechno je v katastrofálním stavu.

18) Změnil se nějak váš názor na Kaddáfího devět let od jeho smrti?

Abdumoheimen: Ne, ne.

19) Dokázal byste říci, jak na Kaddáfího hleděla předchozí generace, například vaši rodiče?

Abdumoheimen: Ne. Kaddáfí byl sr*č. Otec mi vyprávěl příběhy, že například nebyla k dostání ani čokoláda.

20) Měla Kaddáfího éra pro Libyi a libyjský lid nějaká pozitiva?

Abdumoheimen: Vedli jsme docela dobrý život. Ale mělo to víc negativ.

21) Chci se zeptat na událost, kterou na západě známe jako Arabské jaro. Co vedlo Libyjce k tomu, že jste vyšly na začátku roku 2011 do ulic?

Abdumoheimen: Stalo se to v Benghází v Barce (Kyrenajka), lidé už nechtěli Kaddáfího. Byla noc, když jsem sledoval vysílání Al-Džazíry a volal jsem na otce: „Tati, pojď se podívat. V ulicích je spousta lidí a skandují proti Kaddáfímu.“ Viděl ty davy v televizi a řekl: „To je velký problém.“ A já se ptal: „Proč, my Kaddáfího nepotřebujeme, nechceme ho.“ A otec odpověděl: „My Kaddáfího nepotřebujeme, ale co bude s Libyí, až odejde?“ A bylo to, jak řekl. Byla to katastrofa, přišla válka. Ekonomika padla. Už deset let máme každý den mnoho mrtvých kvůli politice, kvůli zbraním, které jsou všude, kvůli nehodám. Nemáme žádnou ochranu. Po večeru nemůžeme vyjít ven. Je to nebezpečné. Nemáme policii. Spousta lidí krade, máme tu kriminálníky. Důležité osoby jezdí v pancéřovaných vozech, ale co ostatní lidé, ti tato auta nemají.

22) Zúčastnil jste se demonstrací?

Abdumoheimen: Ano, ano. Když demonstrace začaly v Benghází a potom v Zavíje a Misurátě a tak dál. Poslal tam Kaddáfí spoustu vojáků. A měl lidi, kteří si během demonstrací poznamenávali jména a ty lidi pak likvidovali. No a pak se objevili první dobrovolníci a začala válka. Jenom jsme zůstali doma a najednou jsme neměli žádné

peníze, neměli jsme elektřinu, žádný internet, žádný benzín. Jen jsme zůstali doma, nemohli jsme vyjít ven. No a pak jsem vyšel ven a už jsem nechtěl Kaddáfího. Dostal jsem zbraň.

23) Takže jste bojoval proti Kaddáfímu?

Abdumoheimen: Ano. Ano, já a moji přátele. Někteří v té podělané válce zemřeli. [zamýšlí se] Viděl jsem hodně války a špatných věcí.

24) Proč?

Abdumoheimen: Bojoval jsem za svobodnou zemi. Měl jsem toho dost, všichni jsme toho měli dost.

25) Bylo nutné se války osobně účastnit?

Abdumoheimen: Ehm, například?

Philipp a Sylvie: Jestli byla nějaká jiná možnost, odejít do exilu, prostě zůstat doma, cokoli?

Abdumoheimen: Nebyla jiná možnost. Nešlo to, jen tak zůstat doma a nic nedělat.

26) Jak jste byli organizováni? Jak jste věděli, co máte dělat, kam máte jít, proti komu máte bojovat?

Abdumoheimen: Byli jsme doma, když válka začala. A pak najednou byli všichni na ulici. Postupně se tvořili ozbrojené skupiny, které bojovaly proti Kaddáfímu.

27) Jak jste získaly zbraně?

Abdumoheimen: Ani nevím, věděl jsem jen, že Kaddáfí musí zemřít. Chtěli jsme jen zabít Kaddáfího.

28) Držel jste někdy předtím zbraň?

Abdumoheimen: Předtím ne.

29) Jaký to byl pocit, mít zbraň a bojovat?

Abdumoheimen: Cítil jsem se silný, věřil jsem si. Musel jsem bránit svou rodinu.

30) Mohl byste nějakou bitvu popsat?

Abdumoheimen: Nechce se mi zacházet do podrobností. Chtěl jsem jen ochránit svou rodinu a bojovat za svobodnou Libyi.

31) Jak vnímáte pomoc Severoatlantické aliance? Obecně postavení západu k Libyjské problematice?

Abdumoheimen: Pomohli nám proti Kaddáfimu, ale myslím, že za tím budou peníze, myslím ropu.

32) Co jste si myslel, když jste se dozvěděl, že je Kaddáfí po smrti?

Abdumoheimen: Myslel jsem si, že je konec, že máme svobodu. Byl jsem nadšený.

33) Posunula válka Libyi k lepšímu?

Abdumoheimen: Ne. Libye je na tom hůře. My chtěli svobodu, ne tohle, ne další válku.

34) Jak to vidíte dnes? Změnil jste na něco názor?

Abdumoheimen: Život v Libyi je dnes velmi špatný a myslím si, že potrvá [zamýšlí se] tak deset, dvacet let, než se to zlepší. Možná až bude můj syn velký, až bude doktor, tak to bude v Libyi zase dobré.

Philipp: Rovněž doufám v brzké ukončení bojů. Moc díky.

9.4 Rozhovor č. 4

Dalším libyjským veteránem je Houd Elwaer. Tricetiletý ropný inženýr, původem rovněž ze Zavíji. Momentálně žije v Berlíně se svým otcem, který je na léčení. Houd je ženatý a má malého syna. Jak sám uvádí je patriotem a hodlá se do Libye vrátit a vést plnohodnotný život. Rozhovor jsme vedli 15. dubna.

- 1) Libye sestává ze tří historických celků, Tripolska, Kyrenaiky (kterou Libyjci znají spíše pod názvem Barka) a Fezzánu. Jak byste je charakterizoval v několika větách?

Houd: Před revolucí jsme neznali tyhle názvy, nepoužívali jsme je. Předtím bylo všechno jen Libye. To až po revoluci, přišli nějací lidé a řekli, že Libye se skládá ze tří částí Tripolisu, Barky a Fezzánu. My jsme tyhle názvy předtím nepoužívali. Jsou to staré názvy.

- 2) Co je pravdy na nevráživosti mezi Tripolisem a Běnghází?

Houd: Běnghází není velké jako Tripolis, a má méně lidí. V Barce žijí dva miliony lidí. Jo, Libye má šest milionů lidí. Dva miliony žijí v Barce a čtyři v Tripolsku a Fezzánu. Lidé v Běnghází nemají rádi lidi z Tripole. Protože, před revolucí tam žil Kaddáfí. Bylo to centrum a lidé z Běnghází vždycky říkali: „Lidé v Tripoli mají spoustu peněz, oni dostanou všechno, my nic, potřebujeme víc peněz.“ Lidé tam nechtěli válku, chtěli jen spát a brát víc peněz [směje se]. Takhle to bylo před revolucí, ale po revoluci to už nikdo neříkal. Protože Tripolis na tom byl špatně. Běnghází dělalo vládě vždycky problémy. Kdybyste tam přišli, a dali někomu tisíc dolarů, řekne: „Ne, já potřebuju dva tisíce dolarů.“

- 3) Co etnická skladba? Libye se prezentuje jako arabský stát, ale žijí tam také jiné četné národnosti jako berberské kmeny, imigranti z Afriky, pracovní síla na rafinériích z celého světa. Můžeš nám k tomu říci více?

Houd: Jo, máme v Libyi více národností. Jsou tu Arabové, Amazigh (Berbeři), Tuarégové, Tebu. Ti všichni žijí v Libyi. Tuarégové a Tebu ve Fezzánu a většina Arabů na pobřeží moře jako my, Tripolis, Běnghází. A Amazigh žijí v horách. Ale před revolucí nikdo nemohl říct, my jsme Amazigh, protože to Kaddáfí neuznával.

Nevyučoval se ani jejich jazyk. Ne, ne, my všichni jsme přeci Libyjci, takže mohli mluvit jen arabsky. Tehdy to nebylo jako dnes.

- 4) V minulosti se také hovořilo o rostoucí kriminalitě v souvislosti s migrační vlnou z Afriky. Co si o tom myslíte a obecně jak vnímáte příchozí cizince?

Houd: Jo, my potřebujeme lidi z Afriky, pro stavby a práce. Máme málo vlastních pracovníků a potřebujeme lidi zvenčí. Takže proti tomu nic nenaděláme. No a lidé z Afriky berou Libyi jako most do Evropy. Jo, přijdou do Libye jako chudí lidé. Pracují tu tak jeden, dva roky, aby si vydělali peníze, a pak zaplatí pašerákovi a nastoupí do člunu do Evropy. Libye je pro ně most do Evropy. Myslí si, že je pro ně Evropa nejlepší možnost. Tihle lidé nejedou do Evropy, protože ji mají rádi, ale jen pro peníze.

- 5) Jak se dnes díváte na bývalou monarchii rodu Sanúsíja?

Houd: Myslíte království před Kaddáfim?

Philipp a Sylvie: Ano, co si myslíte o časech před Kaddáfího režimem?

Houd: Moje generace to samozřejmě už nepamatuje, ale od našich rodičů a prarodičů víme, že to byly jedny z nejlepších časů v Libyi. Protože za dob rodiny Sanúsíja jsme se měli velmi dobře. Stavěli se civilní budovy jako nemocnice a domy a všechno bylo velmi dobré před Kaddáfim. Povím vám jeden příběh. V roce 1970, krátce po nástupu Kaddáfího, k nám přiletěl šejk z Emirátů, vyšel na ulice Tripolisu a řekl: „Doufám, že Dubaj bude jednou jako Tripolis.“. Teď vidíme, kde byl Tripolis tehdy a kde je Tripolis teď.

Philipp a Sylvie: Myslíte si, že by se Sanúsíjové měli do Libye vrátit, ve smyslu znovu obnovit království?

Houd: Ne, myslím si, že je to nemožné. V Libyi je dnes hodně lidí, kteří chtějí prezidenta a demokracii. Bylo by velice obtížné, vytvořit znovu království. My chceme ty časy, jaké byly za Sanúsíjů. Doufáme v to.

6) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a USA tehdy a dnes?

Houd: Já myslím... Kaddáfí říkal, že Amerika je špatná, nevěřte jim, ale pod stolem mu dali všechno. Vypadalo to jako nepřátelství, ale ve skutečnosti pro něj udělali všechno, co chtěl a naopak, on pro ně. Takže si myslím, že vztahy jsou možná dobré, možná špatné. Ale realita je taková, že Amerika je velmi špatná, protože nutí každého dělat jen to, co USA chce, zabíjí lidi, kradou.

7) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a Sovětským svazem respektive Ruskem tehdy a dnes?

Houd: Vztahy s Ruskem jsou velmi dobré. Za Kaddáfího i nyní jsou velmi dobré. V minulosti jezdili naši lidé studovat do Ruska, taky do Československa. Takže vztahy jsou velmi dobré.

8) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a evropskými zeměmi, zvláště Itálií tehdy a dnes?

Houd: Před revolucí se většina Libyjců, myslím asi tak osmdesát, devadesát procent, vůbec nezajímalo o Evropu. Neznali jsme ji. Věděli jsme o ní něco, někdo tam jel studovat, Itálie v minulosti Libyi ovládala a tak. Dříve jsme se prostě nezajímali o jiné země, nebylo to potřeba.

9) Muammar Kaddáfí byl často spojován s terorismem. Co si o tom myslíte?

Houd: Nemyslím, že je to dobrý nápad, nazývat ho teroristou. Víme, že Kaddáfí podporoval jiné, jako třeba IRA, že bojoval v Chadu a tak. Ale nemyslím, že je to terorismus. Protože, jestli řekneme, že Kaddáfí podporoval tyhle a tamty a bojoval támhle, tak musíme říct, že Rusko a Evropa a USA a všichni jsou také teroristi, protože taky podporovali jiné války.

10) Libye byla bohatá země díky ropě. Jak to vypadá se současnou ekonomikou? Jak moc postihla válka hospodářství?

Houd: Rafinérie jsou teď zavřené, takže je na tom ekonomika teď špatně.

Philipp a Sylvie: Všechny rafinérie jsou zavřené? Žádná ropa?

Houd: Myslím, že možná deset procent pracuje. Jenom. V celé Libyi. Protože nějací lidé v Bengházi uzavřeli vrty. On řekli, že vlády v Bengházi a Tripolisu berou peníze z ropy a kupují zbraně a podporují tak boje. Tak zavřeli veškerý ropný průmysl v Libyi. A jestli bude stále zavřený, tak si myslím, že za rok Libye zemře. Libye už nebude. A ekonomika před revolucí byla samozřejmě mnohem lepší než teď. Tehdy byl kurz jedno euro šest libyjských dinárů. Teď [zdůrazňuje], teď je to patnáct dinárů za jedno euro.

11) Kaddáfí plánoval síť vodních kanálů, které měly poušť proměnit v zahradu. Co si o tom projektu myslíte?

Houd: [směje se] To byl hloupý projekt. Protože pobřeží je od měst vzdálené jeden kilometr a máme dva tisíce kilometrů dlouhé pobřeží. A vodu lze získat destilací z moře. A je to jen jeden kilometr vzdálené, ale Kaddáfí chtěl vést vodu z pouště stovky kilometrů do měst na pobřeží. To byla hloupost. Jo, vést vodu pět set kilometrů z pouště nebo jí získat destilací z moře, které je vzdálené jeden kilometr. Na ten kanál potřebujete spoustu energie, spoustu lidí a je to obtížné. Myslím, že je to hloupý projekt. Kaddáfí si jen vylepšoval image. Výhody projekt neměl. Není to dobré, je to hloupost. A teď, vláda v Tripoli bojuje s Haftarem a víte co Haftar udělal. Uzavřel přívod vody do Tripole [směje se], jo, a lidé v Tripoli, neměli vodu, protože ta byla z pouště a Haftar ji zavřel. Je to hloupý projekt. A víte, kolik to stálo, myslím tři miliardy dolarů to stálo. Tři miliardy na to Kaddáfí utratil! [zdůrazňuje]

12) Džamáhírije byl světový unikát a Kaddáfího vize dokonalého světa. Jak byste tuto státní formu, kterou Kaddáfí v Libyi vytvořil, popsal svými slovy?

Houd: Kaddáfí byl lhář. Říkal: „Žijeme v džamáhírji, nejlepší demokracii pro lidi, lidé rozhodují o všem.“ Ne, všichni víme, že Kaddáfí dělal to, co dělat chtěl, a my jsme nemohli dělat nic. Nemohli jste říct ne, ty pro nás nic neděláš, jinak by vás zabili. Mluvil o demokracii, ale všechno to byla lež.

13) Kaddáfí razil politiku arabského socialismu a nacionalismu. Ztotožnil se podle vás libyjský lid s těmito myšlenkami?

Houd: Ano, Kaddáfí říkal, že musíme být jednotní jako Evropa. Chceš jít do Tuniska, zeptají se vás: „Odkud jste? Jsem z Libye. Aha, tak to nemůžeš do Tuniska. Proč, vždyť jsme všichni Arabové.“. Jsme přeci Arabové, stejná kultura, stejné náboženství. Všechno stejné. Všichni arabští prezidenti říkají, jak musíme být jednotní. Ale nic neudělají, jen o tom mluví. Nejsme jako v Evropě. Tam se nikdo neptá, odkud jsi a kam jdeš. Teď, když chceš jít jen do Tripole, najdeš někoho, kdo se zeptá: „Kam jdeš, odkud jsi. Sra*ka. [směje se] Jsme ze stejné země a on se mě zeptá, odkud jsem a kam jdu.

Philipp a Sylvie: Takže souhlasíš, že by arabský svět měl být jednotný?

Houd: Ano, měl by být jednotný, ale nevěřím, že se to někdy stane, ani za sto let. Myslím si, že svět nechce, aby byl arabský svět jednotný.

14) Můžete říci něco k Zelené knize?

Houd: [směje se] Pro mě je to velmi stupidní, směšné. Na naší škole jsme se učili politiku a měli jsme pasáže z této knihy a člověk by se z toho zbláznil.

15) Jaký byl váš názor na Kaddáfího vládu a jeho osobu v průběhu vašeho života? Je tam nějaký vývoj?

Houd: Muammar Kaddáfí byl dobrý, byl dobrá osoba, potom se změnil a neudělal pro Libyi už nic dobrého. Libye byla velmi bohatá země. Kdyby byl tak dobrý, jak si myslel a myslel na Libyi a na libyjský lid, tak by Libye byla jako Evropa, možná lepší než Evropa. Protože jsme měli hodně peněz. Byl prezidentem (vůdcem) Libye čtyřicet let. Muammar Kaddáfí neudělal nic pro Libyi. Utrácel peníze za rodinu a podporoval různé skupiny ve světě a...jednou zničil letadlo, zabil všechny lidi v tom letadle, myslím, že bylo z Evropy.⁹⁰

---

⁹⁰ V roce 1988 došlo k výbuchu bomby na palubě letu PanAm 103. Zahynulo všech 259 cestujících. Vyšetřování odhalilo, že se jednalo o teroristický útok a Libye se ocitla na seznamu podezřelých. Případ není dodnes uspokojivě objasněn. GOMBÁR, Eduard. Dějiny Libye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. Dějiny států., s. 147-150

Philipp a Sylvie: Myslíte Lockerbie?

Houd: Ano, Lockerbie. Utratil za to asi milion dolarů. Proč to dělal? Proč dělal tyhle problémy? Kaddáfí neudělal nic dobrého pro Libyi. Všechny problémy v Libyi jsou kvůli Kaddáfímu. [zdůrazňuje, je rozčilený] Čtyřicet let jen utrácel peníze. Kdyby investoval do Libye, myslím si, že jsme dnes dál než Německo. Máme bohatou zemi, ale chudé lidi. Když proti tomu někdo něco řekl, tak ho chytili a zabili.

16) Dokázal byste říci, jak na Kaddáfího hleděla předchozí generace, například vaši rodiče?

Houd: Ano, moji rodiče to vidí také tak. Myslím, že před revolucí všichni lidé řekli, Kaddáfí je špatný, ale po revoluci někteří lidé chtěli Kaddáfího zpět. Prostě jenom kvůli ekonomice a bezpečí, protože to bylo lepší než teď.

17) Chci se zeptat na událost, kterou na západě známe jako Arabské jaro. Co vedlo Libyjce k tomu, že jste vyšly na začátku roku 2011 do ulic?

Houd: Ano, demonstrace proti Kaddáfímu a jeho vládě. To protože Kaddáfí neudělal pro Libyi nic. Lidé se začali ptát: „Máme spoustu peněz (Libye, nikoli lidé), proč nic neuděláte pro naši zemi?“. Arabské jaro přišlo a skoro všichni lidé vyrazili do ulic proti Kaddáfímu a říkali: „Jdi pryč, opusť Libyi.“ Ale to on neudělal a zabil několik lidí a potom začala válka.

18) Takže jste bojoval proti Kaddáfímu, protože jste s jeho vládou nesouhlasil.

Houd: Ano. Protože pro nás neudělal nic dobrého, neměl jsem ho rád. Potřebovali jsme naši zemi budovat jako jiné země na světě. Máme spoustu peněz, proč nevidíme naši zemi, že je naše země jednou z nejlepších na světě?

19) Jak jste byli organizováni? Jak jste věděl, co máte dělat, kam máte jít, proti komu máte bojovat?

Houd: Nejdříve jsme se shromažďovali na náměstích a volali po odchodu Kaddáfího. Pak zasáhla policie a zabila několik lidí. Museli jsme se bránit, chtěli nás zabít. Šli jsme na policejní stanice a vzali si zbraně. Později nám dováželi zbraně a munici, například z Kataru přes Tunisko. Vypadalo to tak, že se vždycky někdo zeptal: „Chceš bojovat proti Kaddáfímu. Řekli jste ano.“ Tak jste dostali zbraň a všechno, co jste potřebovali. Taky někteří vojáci bojovali proti Kaddáfímu. Myslím, že to bylo tak půl na půl. Půl Libye bojovalo proti Kaddáfímu a půl s Kaddáfím.

20) Držel jste někdy předtím zbraň?

Houd: Ne, ale věděl jsem jak se zbraní zacházet. Na střední škole jsme se to museli naučit. Všichni jsme se učili jak zacházet se zbraněmi. Ale je to jiné, když zbraň použiješ, protože jsme před tím nemuseli bojovat, je to obtížné.

21) Jak vnímáte pomoc Severoatlantické aliance? Obecně postavení západu k libyjské problematice?

Houd: Bez pomoci NATO bychom to nezvládli. Protože Kaddáfí měl stíhačky a děla a všechno a my jen malé zbraně. Nemohli jsme se zbavit Kaddáfího jen malými zbraněmi. Jak chceš porazit někoho, když nemáš čím. Bez pomoci bychom to nezvládli.

22) Co jste si myslel, když jste se dozvěděl, že je Kaddáfí po smrti?

Houd: [směje se] Máme ho, to jsem si myslel. Byl to dobrý pocit.

23) Znáš někoho, kdo nesouhlasil s ani jednou stranou, zvolil jiný přístup k občanské válce?

Houd: Neznám nikoho takového. Byli jen tací, kteří byli pro Kaddáfího a ti co byli proti.

24) Posunula válka Libyi k lepšímu?

Houd: Ne. Co jsme získali díky válce? Nic, nezískali jsme nic.[je rozčilený] Lidé jenom umírají. Ztratili jsme práci, peníze. Jen další válka. To nebyla Libye, ve kterou jsme

doufali. Libye je teď jen samá válka, válka, válka... Válka není dobrá pro žádnou zemi. Chtěli jsme jen, aby Kaddáfí odešel a on na nás začal střílet a zabíjet. Co jsme měli dělat?! Nemáme rádi válku. Ale neměli jsme jinou možnost.

25) Jak to vidíte dnes? Změnil jste na něco názor?

Houd: Změnil jsem pohled na revoluci a na Arabské jaro. Myslím si, že Arabské jaro nebylo Arabským jarem ale jen prostředkem, jak kontrolovat arabské země, prostředkem k odstranění Kaddáfího. Evropa a Amerika chtěly odstranit Kaddáfího, protože dělal potíže. My jsme bojovali proti Kaddáfímu, protože jsme chtěli vidět naši zemi být tou nejlepší na světě. Vybudovat ji. Už je to devět let. Kdy uvidíme naši zemi být tou nejlepší na světě? My jsme tohle nechtěli, další válku. Nedělali jsme revoluci, abychom bojovali ještě devět let po válce.

Philipp: Velice vám děkuji za váš čas a přeji mnoho štěstí.

9.5 Rozhovor č. 5

Posledním libyjským respondentem je Dawed Alwaaer, třiatřicetiletý doktor ortopedie. Stejně jako v případě předchozích dvou libyjských narátorů, pochází doktor Alwaaer ze Zavije. V době, kdy jsme vedli rozhovor, pobýval krátce v Berlíně. Chystal se však již na cestu zpátky do Libye, protože lékařské péče se krajně nedostává. Rozhovor proběhl 21. dubna.

1) Libye sestává ze tří historických celků, Tripolska, Kyrenaiky (kterou Libyjci znají spíše pod názvem Barka) a Fezzánu. Jak byste je charakterizoval v několika větách?

Dawed: Barka, Tripolis a Fezzán. Tak to bylo před rokem 1969. Předtím než začala vláda Muammara Kaddáfího. Takže, tak to bylo za království, rozumíte? Ok, byla to historická území. Barka je na východě, Tripolis na západě a Fezzán na jihozápadě. A největší populace je v Tripolsku. Tripolis je jedno z největších měst, nejen velikostí ale počtem obyvatel a jsou tam školy a všechno, ulice, budovy. Všechno je lepší než ve Fezzánu a Barce. Nejchudší částí Libye je Fezzán. Protože je tam jenom poušť. Není tam žádný život, prostě jenom poušť, nic víc. Ale určitě víte, že Libye je bohatá díky ropě.

Philipp a Sylvie: Ano.

Dawed: Největší zásoby ropy jsou ve Fezzánu. Ale Fezzán je velmi chudý, protože Kaddáfí investoval jen do Tripolska a Barky.

2) Co je pravdy na nevráživosti mezi Tripolisem a Benghází?

Dawed: To je čistě politické. Kaddáfí vytvářel nepřátelství mezi lidmi z Tripolisu a Benghází. V těchto dnech to dělá Haftar. Znáte Chalífu Haftara?

Philipp a Sylvie: Ano.

Dawed: Maršál Chalífa Haftar pokračuje v tom, co dělal Kaddáfí. Haftar zvyšuje nepřátelství mezi Tripolí a Benghází. Takže je to čistě politické. Špinavá politika.

3) Co etnická skladba? Libye se prezentuje jako arabský stát, ale žijí tam také jiné četné národnosti jako berberské kmeny, imigranti z Afriky, pracovní síla na rafinériích z celého světa. Můžeš nám k tomu říci více?

Dawed: Ehm, co se týče etnické skladby, tak je tu několik faktorů. Jsou tu rozdíly mezi Tripolskem a Barkou. Chápete? Víc lidí žije v Tripolsku, než v Barce. Protože v Barce je život víc staromódní. Stany, koně, dromedáři. Chápete? Život v Tripoli se vyvinul víc než v Benghází. Tripolis je vyvinutější. Je to proto, že Benghází je na východě a život se tam podobá tomu v Egyptě. Ale na západě, kde je Tripolis a Zavíja jsme blízko Tunisku, takže jsme podobní Tunisánům. Víte, že Libye je velmi rozsáhlá, takže jsou tady velké rozdíly, jsou rozdíly mezi námi. Mezi západem Libye a východem.

Philipp a Sylvie: A co lidé ve Fezzánu?

Dawed: Život ve Fezzánu je velmi chudý a Fezzán je blízko ostatním africkým zemím jako je Čad, Mali. Život je podobný jako v Benghází. Pořád se používají stany, používají se dromedáři, koně. Chápete?

4) Jak to vypadá s kriminalitou v Libyi před rokem 2011 a po něm?

Dawed: Kriminalita po roce 2011 je větší, než byla předtím. Všechno je kvůli velkému počtu zbraní v Libyi. Chápete. Devadesát devět procent domácností v Libyi má zbraň. Mají kalašnikova, FN, brokovnice. Zbraně jsou všude, takže každý může vzít zbraň, jít na ulici, ukrást auto, vykrást banku. Rozumíte? Před rokem 2011 bylo v Libyi mnoho věznic a v nich mnoho vězňů. To je jeden z důvodů, proč vzrostla kriminalita po roce 2011.

5) Jak se dnes díváte na bývalou monarchii rodu Sanúsíja?

Dawed: Myslím, že nejlepší doba pro Libyi byla za časů království. Protože, kvalita života byla mnohem lepší, než za Kaddáfího a než nyní. V každém hledisku. Živobytí, ulice, nemocnice, možnosti, všechno. Lepší i z hlediska peněz.

Philipp a Sylvie: Myslíte si, že by se Sanúsíjové měli vrátit? Obnovit království.

Dawed: Ano, já doufám. Protože, jak jsem řekl. Doba království byla nejlepším obdobím Libye. Před rokem 1969.

6) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyi a USA tehdy a dnes?

Dawed: Ok, před rokem 2011, během vlády Kaddáfího byly vztahy velmi špatné. Víte, že USA Libyi bombardovalo. Bylo to v roce 1986. Rozumíte? Takže vztahy byly velmi špatné. Ale po roce 2011 za prezidenta Obamy, se vztahy zlepšily. Byly lepší než předtím za George Bushe. A nyní za Trumpa se vztahy znova zhoršují. Co chce se Trump od Libye? Nezajímají ho lidi v Libyi, nezajímá ho život tam, nestará se o nic. Chce jen ropu. Ale teď během války je produkce velmi nízká, takže Trump se*e na Libyjce.

7) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyi a Sovětským svazem respektive Ruskem tehdy a dnes?

Dawed: Nevím, nevím, jaké jsou skutečné vztahy mezi Libyí a Ruskem, ale za Kaddáfího byly velice dobré. Ale taky jenom kvůli penězům a ropě. A pamatuji si za války v roce 2011, Rusko podporovalo Kaddáfího proti NATO. Rusko nechtělo, aby NATO vstoupilo do Libye. Oni jenom podporovali Kaddáfího, ne Libyi.

- 8) Jaký pohled máte na vztahy mezi Libyí a evropskými zeměmi, zvláště Itálií tehdy a dnes?

Dawed: Ok, obecně jsou vztahy mezi Libyí a Evropou dobré. A Itálie...víte, že Libye byla italskou kolonií a Itálie stále považuje Libyi za svou zemi. Takže Itálie stále podporuje Libyi, podporuje libyjskou vládu. Myslím, že vztahy speciálně s Itálií jsou velmi dobré.

- 9) Muammar Kaddáfí byl často spojován s terorismem. Co si o tom myslíte?

Dawed: Určitě. Rozhodně. Muammar Kaddáfí podporoval terorismus a separatisty v mnoha zemích jako v Súdánu, v Jemenu a na mnoha místech světa. Kaddáfí byl jako velký mafián. Rozumíte mi? Jo, podporoval všechny špatné lidi na tomhle světě.

- 10) Libye byla bohatá země díky ropě. Jak to vypadá se současnou ekonomikou? Jak moc postihla válka hospodářství?

Dawed: Ekonomika je teď chudá. Libye nemá žádný jiný příjem mimo ropy. Není tu žádná turistika, nejsou tu žádné továrny. Jen trochu zemědělství. Chápete? Kvůli válce je ekonomika velmi chudá. Víte, Libye produkovala nějakých šest milionů barelů ropy denně, to bylo před rokem 2011, ale teď je produkce milion, méně jak milion barelů denně. Ekonomika je teď velice špatná. Já jako doktor dostanu v Libyi 150 dolarů měsíčně a to je dost špatné. Asi osm set libyjských dinárů. Jeden dolar se teď rovná asi šesti dinárům.

- 11) Kaddáfí plánoval síť vodních kanálů, které měly poušť proměnit v zahradu. Co si o tom projektu myslíte?

Dawed: Pro mě byl projekt vodních kanálů nejhoupější projekt na světě. Táhnout vodu stovky kilometrů na pobřeží a utratit za to miliony. Libye má přes dva tisíce kilometrů pobřeží a destilovaná voda z moře bohatě stačí pro celou Libyi. Kanál byl hloupost, velká hloupost.

12) Džamáhíríje byl světový unikát a Kaddáfího vize dokonalého světa. Jak byste tuto státní formu, kterou Kaddáfí v Libyi vytvořil, popsal svými slovy?

Dawed: [směje se] Podívejte, džamáhíríje byla velmi podobná demokracii. Lidé si vládnou sami. Ale to bylo jen na papíře. Chápete? V praxi to mělo vypadat tak, že například v mém městě Zavíja, jsme se všichni sešli, abychom udělali rozhodnutí, co chceme pro naše město. Takhle to mělo být ve všech městech. A tohle rozhodnutí putovalo do generálního lidového kongresu. A kongres potom rozhodl. Ale to vše bylo jen na papíře. Veškerou moc měl Muammar Kaddáfí. Jenom sliby a nic se nedělo.

13) Kaddáfí razil politiku arabského socialismu a nacionalismu. Ztotožnil se podle vás libyjský lid s těmito myšlenkami?

Dawed: Ehm, tohle všechno byla jen lež. Muammar Kaddáfí utvořil víc jak tři unie se sousedními zeměmi. Ty vydržely jeden, dva roky. No a Kaddáfí vytvořil tyto unie jen proto, aby měl více peněz z připojených zemí, aby měl větší moc. Takže, jak já to vidím, tohle všechno byla jen lež, nic víc.

14) Jaká byla míra svobody respektive represe před rokem 2011?

Dawed: Před rokem 2011 nebyla žádná svoboda. Nemohl jsem říct nic. Nemohl jsem jít po ulici a říct: „Kaddáfí není dobrý.“ nemohl jsem to říct. Protože by mě za to vzali do vězení, nebo by mě zmlátili, nebo zabili, takže jenom represe. Nic, nebyla žádná svoboda.

15) Můžete říci něco k Zelené knize?

Dawed: [chvíli přemýšlí a povzdechne si] Zelená kniha byla vtip. Chápete mě?! Tam, tam nebylo nic. Nic užitečného v téhle knize nebylo.

16) Jaký byl váš názor na osobu Muammara Kaddáfího?

Dawed: Na koho, na Muammara [směje se]. Mummar Kaddáfí byl čůrák a kunda. Nemám rád Kaddáfího. Vysvětlím vám to. On byl diktátor. Věřte mi. Poslouchej nebo tě zabiju. Tak to bylo.

17) Změnil se nějak váš názor na Kaddáfího devět let od jeho smrti?

Dawed: Ne, je pořád stejný. Kaddáfí vládl Libyi čtyřicet dva let. Všechny ty roky byly moc špatné. Libye se měla dobře za rodiny Sanúsíja, a když Kaddáfí převzal vládu, přišla krize, horor.

18) Dokázal byste říci, jak na Kaddáfího hleděla předchozí generace, například vaši rodiče?

Dawed: Mají stejný názor jako já. Ano. Jistě. Oni nemají rádi Muammara Kaddáfího. Můj otec mě vyslal do války a řekl mi: „Jdi a zabij všechny jeho (Kaddáfího) vojáky.“. Otec nesnesl Kaddáfího vládu. Rozumíte mi?!

19) Měla Kaddáfího éra pro Libyi a libyjský lid nějaká pozitiva?

Dawed: Ne. On jenom kradl peníze našim lidem. Choval se jako král. Podporoval teroristy v zahraničí a války po celém světě. To je vše, nic víc.

20) Jak vypadaly poslední roky před revolucí. Byl tam nějaký náznak přicházejícího konfliktu?

Dawed: Roky před revolucí 2008, 2009 a tak byly velmi normální. Žádný konflikt. Byl to normální život. Všichni se Kaddáfího báli, nikdo si nic nedovolil.

21) Chci se zeptat na událost, kterou na západě známe jako Arabské jaro. Co vedlo Libyjce k tomu, že jste vyšli na začátku roku 2011 do ulic?

Dawed: Revoluce začala 17. února 2011. Lidé vyšli do ulic a demonstrovali proti Kaddáfimu, protože chtěli změnu. Nic víc. Jo.

22) Zúčastnil jste se demonstrací?

Dawed: Jo, hned první den. Nejenom já. Byli tam i moji bratři.

23) Takže jste bojoval proti Kaddáfimu, protože jste chtěl změnu?

Dawed: Ano, chtěl jsem změnu.

24) Proč?

Dawed: Potřebovali jsme změnu. Chtěl jsem zlepšit naše životy, kvalitu našich životů. Kaddáfí byl ignorant. Nestaral se o naše potřeby. Chápete?! Neměli jsme nic. Žádné dobré nemocnice, žádné dobré vzdělání, žádný dobrý život. Nic během Kaddáfího vlády. Takže jsme jenom chtěli změnu.

25) Kde jste získali zbraně?

Dawed: Zpočátku jsme jen demonstrovali. Když potom do nás Kaddáfí začal střílet, tak jsem s přáteli šel na vojenskou základnu. Tam jsme našli zbraně. Nevěděl jsem, jak je používat, ale pak mě pár mých přátel naučilo s nimi zacházet. Pak jsme taky brali zbraně Kaddáfího padlým vojákům. A nejenom ruční zbraně, ale i auta a tak.

26) To bylo tedy poprvé, kdy jste měl zbraň v rukách, nebo jste držel nějakou zbraň už dříve?

Dawed: Ne, před rokem 2011 jsem nikdy žádnou zbraň nedržel.

27) Jaký to byl pocit, mít zbraň a bojovat?

Dawed: Cítil jsem se být v nebezpečí, ehm, měl jsem strach. Ale musel jsem si vzít zbraň, abych ochránil rodinu a sebe.

28) Jak vnímáte pomoc Severoatlantické aliance? Obecně postavení západu k Libyjské problematice?

Dawed: Myslím, že bylo potřeba, aby NATO vstoupilo do Libye. Kdyby NATO nepřišlo, tak by nás Kaddáfí všechny zabil do dvou, tří měsíců. Protože jsme neměli dost prostředků porazit Kaddáfího. Neměli jsme, víte F16, Suchoj, Mirage. Neměli jsme tanky. Rozumíte?! Měli jsme jen malé zbraně jako Kalašnikov. Takže vidíte, že přítomnost NATO v Libyi byla nutná pro naši obranu proti Kaddáfímu.

29) Co jste si myslel, když jste se dozvěděl, že je Kaddáfí po smrti?

Dawed: Muammar Kaddáfí zemřel v Syrtě. V ten den, kdy Kaddáfí zemřel, jsem tam byl. Byl jsem asi tak padesát metrů od místa, kde byl Kaddáfí zabit.

Philipp a Sylvie: Viděl jste ho?

Dawed: Ano. Asi víte, že jsme ho našli v potrubí pod silnicí. Viděl jsem, jak ho naši vytáhli z té trubky. Viděl jsem ho ještě živého. Pro mě to bylo poprvé, kdy jsem cítil svobodu. Byl jsem šťastný, protože jsem věřil, že moje rodina a já a libyjský lid budeme ok. Bylo to velmi dobré.

Philipp a Sylvie: Slyšel jsi Kaddáfího něco říct?

Dawed: Ne. Jak jsem říkal, byl jsem od něho asi padesát metrů a bylo tam hodně lidí. Všichni jsme se jenom radovali. Lidé jen volali „Allahu Akbar, Allahu Akbar“ našli jsme Kaddáfího.

30) Znáte někoho, kdo nesouhlasil s ani jednou stranou, kdo konflikt řešil jinak.

Dawed: Ne, ale mám mnoho přátel, kteří podporovali Kaddáfího. Potřebovali ho. Znáám je dodnes a nejsou mezi námi problémy, protože to je demokracie. Já ho nepotřeboval, oni ho potřebovali. Takže kde je problém. Nemáme spory.

31) Byla válka skutečně nutná?

Dawed: Jo. Určitě. Protože Muammar Kaddáfí nám nedovolil udělat změnu. Mohli jsme jen volat na ulicích: „Kaddáfí musíš to změnit.“. On neposlouchal. Takže válka byla nutná.

32) Posunula válka Libyi k lepšímu?

Dawed: První roky po válce 2012, 2013 do roku 2014 byly pro Libyi velmi dobré. Bylo to lepší než vláda Kaddáfího. Měli jsme peníze. Začaly se zlepšovat nemocnice, školství a tak. Ale po roce 2014 maršál Chalífa Haftar začal další válku. Protože chtěl být novým diktátorem a chtěl být prezidentem Libye. Nechtěli jsme další vojenskou vládu.

33) Jak to vidíte dnes? Změnil jste na něco názor?

Dawed: Dnes je kvůli válce chudoba. Víte, že už pět let je v Libyi pořád válka. A to všechno kvůli Chalífu Haftarovi. Haftar je jako druhá kopie Muammara Kaddáfího. Nechceme, aby nám vládl. Chceme demokracii. Tyhle dny jsou hodně špatné. Mnoho lidí zemřelo, mnoho domů bylo zničeno. Mnoho mých přátel bylo zabito. Je to velmi špatné, velmi špatná doba.

Philipp a Sylvie: Myslíte, že bude brzy konec?

Dawed: Nevím, ale doufám v to.

Philipp a Sylvie: Mnohokrát Vám děkujeme. Byl to skvělý rozhovor.

10 Analýza rozhovorů

10.1 První rozhovor

O tématech týkajících se Libye jako občanská válka či osoba Mummara Kaddáfího se Sylvie v podstatě dozvěděla až po setkání s Libyjci. O politiku se obecně nezajímá a spíše k ní má odpor a k válce má negativní vztah.

Jak má sestra uvádí, bylo pro ni seznámení s libyjskými pacienty obtížné kvůli jazykové bariéře a obecně lze říci, že tu byla také nejistota ze zcela nové životní zkušenosti. Sama tvrdí, že předsudky netrpěla a práce ji dokonce motivovala tak, že si sama začala zjišťovat více o svých pacientech a jejich zemi. Je pravdou, že v jejím bezprostředním okolí zaznívaly hlasy s obavami o její bezpečí. I já sám, jsem takovou obavu měl, avšak nemyslím si, že bychom já či můj otec, který z nové práce mé sestry nebyl také zrovna nadšený, byli zaujatí. Důvod, který nás vedl k těmto postojům, byl způsoben obavami z terorismu, které rezonují v myslích lidí, obzvláště těch z euroamerického prostoru. Žádnou takovou zkušenost jsme naštěstí neměli. Neměli jsme ani odpor k Libyjcům či Arabům obecně, ani jsme si nemysleli, že jsou to nutně teroristé, ale pocházeli ze země, kterou zmiňovala válka, a nic jsme o nich nevěděli. Má sestra však přistoupila k práci zcela bezelstně a nutno říci velmi profesionálně a podařilo se jí brzy se svými libyjskými pacienty navázat bližší kontakt. Velice mě zaujalo, když mi sestra postupně líčila jejich příběhy. Poté, co jsem i já sám měl možnost se s nimi setkat, byl jsem přeci jen překvapen, že jejich myšlení není nikterak rozdílné a případnou odlišnost jsem vnímal jen jako velice zajímavý kulturní aspekt. Širší okolí mé sestry (přátelé, kolegové) jak sama udává, nemělo s její prací problém. Jak mi ale sama řekla, byli i tací, kteří neváhali celou věc drammatizovat a mluvili o tom, že se zbytečně vystavuje nebezpečí znásilnění, fyzického napadení atd. Tento postoj je výsledkem stereotypizace a vytváření předsudků z nedostatku kritického myšlení a také nedostatečné informovanosti. V úvodu jsem v souvislosti se zkráceným nahlížením zmiňoval dílo Edwarda Saida pojednávající o orientalismu, který mimo jiné vypovídá o souboru představ Západu o Východě. V těchto případech shledávám souvislost. Sama Sylvie říká, že je potřeba zlepšit informovanost a zamezit šíření bludů. Nevěří médiím a říká, že k tomu, aby si člověk udělal vlastní názor, musí tamní lidi poznat osobně.

Později pracovala sestra s osobami i z jiných arabských zemí. Jak pramení z výpovědi, setkala se s určitými rozdíly a odlišnostmi. Povětšinou říká, že práce s arabskými pacienty je velice dobrá, ale zvláštní pozornost věnuje zkušenosti s pacienty ze Saudské Arábie. Zde

poznává, že Saudové se k ní chovali nevhodně a hrubě. V tomto případě se objevil i problém s pohlavím. Proti chování těchto pacientů se musela dokonce slovně vymezit. Ve výpovědi též stojí, že libyjtští pacienti mají averzi vůči Saudům a považují je za zhýčkané a namyšlené, dokonce se za ně stydí. Saudská Arábie se v určitých ohledech od jiných arabských zemí liší. Patří ke konzervativnějším arabským státům, kde má islám pevnější zázemí s přísnými náboženskými pravidly a obyčejí. Je to země, která má značný mocenskopolitický vliv a není postižena válkou ani nedostatky. Její obyvatelé jsou hrdí a zpravidla velice majetní. Přes moderní západní způsob života, jsou však paradoxně západním zvykům a hodnotám vzdálení. Byla to první a zatím poslední negativní zkušenost, kterou zažila. Největší procento pacientů však tvořili Libyjci, a jak Sylvie uvádí, nazývá některé z nich svými přáteli. Vyzdvihuje jejich dobré způsoby a chování a kladně hodnotí jejich přístup k ní samotné. Nepocítovala kulturní ani náboženské omezení či problémy. Problém se nevyskytl ani v otázce genderu. Se svými pacienty udržuje kontakt dodnes.

10.2 Druhý rozhovor

Doktor Mageed se stará o zprostředkování zdravotní péče pro lidi z arabských zemí. Jeho motivací bylo poskytnout kvalitní péči a zamezit vykořisťování. Spolupracuje s mnoha arabskými ambasádami a setkává se s lidmi z celého arabského světa. Na otázku jak nahlíží na arabské státy a jaké v nich vidí rozdíly, odpovídá, že jeho pohled je složitý, neboť každá země má svá specifika a své problémy a konkrétně Libye čelí válce, která lidi mění, a nezáleží na tom, z jaké země člověk postižený válkou pochází.

V rétorice Mummara Kaddáfího o arabské jednotě vidí doktor Mageed jen nástroj, jakým si chtěl zajistit poslušnost lidí, neboť jak říká, myšlenka jednoty je Arabům blízká a věří v ní. Myslí si, že je tu patrná určitá míra naivity, která nutí lidi následovat toho, jenž se ohání myšlenkou arabské jednoty. Tento jeho závěr zajisté vychází z nepříjemné historické zkušenosti, že takřka každý arabský vůdce, který hlásal arabský nacionalismus, islámské hodnoty atd., byl v podstatě neúspěšný. Myslím si, že naivita vlastně není tím skutečným důvodem, proč jsou arabské státy náchylné k autokratickým a diktátorským režimům. Problematika je mnohem komplexnější a vyžadovala by hlubokou analýzu společnosti daného arabského státu. Bezpochyby však jsou víra v hodnoty jako arabská jednota a návrat k vyspělosti islámského světa atd. důležitým faktorem.

Doktor Mageed vidí ještě jeden důvod, proč se diktátorské režimy drží u moci. Tvrdí, že západní státy a OSN mají zájem na ovládnutí zdrojů ropy a nepřejí si, aby se arabské státy demokratizovaly, protože si Západ uvědomuje potenciál arabského světa a nechce, aby znovu nabyl své dřívější moci. Zdůrazňuje, že současný arabský svět je rozdělený hranicemi, které stanovily západní země a je tudíž vlastně umělým produktem a říká, že to co mocnosti v OSN prezentují a proklamují o demokracii ve světě je sice hezké, ale nejednají podle toho. Jako příklad uvádí maršála Haftara, který nyní ovládá východ Libye, a kterého podporuje ze západních států Francie, což doktor Mageed pokládá za špatné, protože je podle něho Chalífa Haftar⁹² zločinec a diktátor. Nechápe, proč proti němu západní státy nevystoupí, aby tak pomohli demokratické a mezinárodně uznávané tripolské vládě. Doktor Mageed vidí za politikou Západu nekalé úmysly. Jak uvádí, nevěří, že éra kolonialismu skončila, a myslí si, že někdejší koloniální velmoci mají ve svých bývalých državách stále své ambice, a že se z toho snaží těžit. Proto podporují takové jako Haftara nebo Asada, i když mnohdy skrytě. Je jasné, že vměšování západních států do arabského světa nese doktor Mageed těžce. Jeho mínění je dozajista umocněno i faktem, že je Palestinec. Dotýkají se ho tedy izraelsko-arabské konflikty, kde je střet arabského světa se Západem nejcitelnější. Z jeho projevu, týkajícího se této problematiky, jsem cítil smutek a rozhořčení. Podobně to vidí i v případě Ruska, které také usiluje o vliv a pokouší se ukázat svou moc.

O Mummaru Kaddáfim si doktor Mageed myslí, že to byl „narcistický magor“, který se snažil udržet u moci a shledává, že je hlavní příčinou současné špatné situace Libye. Říká, že stejně jako všichni arabští diktátoři, neměl ani on potřebu věci posunout kupředu. Na otázku spojitosti Kaddáfího s terorismem odpovídá, že se mu nelíbí použitá terminologie, protože je zavádějící. Kdo je to terorista?, ptá se. Jakožto Palestinec chápe jako teroristy Spojené státy a Izrael, kteří zase za teroristy pokládají Palestince. S obecnou definicí teroristy nesouhlasí. Na otázku, zda byl Kaddáfí spjat s terorismem, odpovídá sice kladně, ale Spojené státy také podle něj nejsou bez viny a mají na svědomí mnoho zlého. Tím Kaddáfího nijak neobhajuje, pouze poukazuje, že určit terorismus není tak snadné, protože se tento termín dá snadno zneužít.

---

⁹² Polní maršál Chalífa Belqasim Haftar je velitelem Libyjské národní armády. Účastnil se občanské války v roce 2011 proti Kaddáfimu. V roce 2014 svrhl islamisticko-fundamentalisticky laděný Všeobecný národní kongres, který se odmítal vzdát svého mandátu navzdory faktu, že jeho funkční období skončilo. Následné volby rozdělily Libyi na dva tábory se dvěma vládami. Tripolskou a tobruckou, kterou vede Haftar. Vlády nedokáží nalézt společnou řeč, což vede k bojům.; <https://www.bbc.com/news/world-africa-27492354>; <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2866544-zachrance-libye-nebo-valecny-zlocinec-general-haftar-rozdelil-zapad-jde-o-ropu-i>

Na Arabské jaro má doktor Mageed pozitivní náhled. Hovoří o světle na konci tunelu, protože dle něho znají Arabové jen kolonialismus a Západem nastavené diktátory, vysvětluje dále. Jak říká o Arabském jaru dále: „my jsme chtěli tu demokracii.“ Nyní podle doktora Mageeda lidé chtějí už jen klid. Mají strach, protože během revolucí, které Arabské jaro spustilo, zemřelo mnoho lidí. Také dodává, že Západ chce, aby se lidé v arabském světě báli a ani nedoufali v demokracii, snad protože západní státy nechtějí ztratit svou moc a kontrolu. Je patrné, že doktor Mageed, je přesvědčen, že arabské státy jsou na demokracii připravené, ale je tu podle něho cizí protisíla, která se snaží udržet arabský svět v rukou diktátorů, snad udržovaných u moci Západem, jak naznačuje doktor Mageed, aby tak západní vlády mohly kontrolovat arabské státy a ropu.

O revoluci říká, že byla dobrá a přiznává, že pomoc NATO přispěla. Problém vidí v poválečném stavu. Chyběly státní aparáty a celá země byla v troskách. Situace prý využili lidé, kteří byli dříve loajální Kaddáfimu a snažili se obnovit staré pořádky. Pomalu tak nastavovali ten starý kaddáfiovský systém. Skutečná válka o budoucnost Libye je podle doktora Mageeda vedena právě nyní. Naděje vkládá do Tripolska, kde sídlí mezinárodně uznaná vláda premiéra Farrádže, která má podporu Turecka. Doktor Mageed si myslí, že Turecko je silná země a tripolská vláda s jeho pomocí vybuduje prosperující Libyi. Věří, že země má všechny předpoklady, aby z ní byla vyspělá země až už díky nerostnému bohatství, nebo i silné inteligenci.

10.3 Rozhovory s libyjskými respondenty

Pro podobnost jmen doktora Alwaaera a pana Elwaaera je budu uvádět celým jménem.

V prvních otázkách jsem se respondentů ptal na jejich názor na jednotlivé historické územní celky Libye. Chtěl jsem tak zjistit, zdali vnímají v Libyi nějaké vnitřní rozdíly a případné odlišnosti. Tripolsko, Kyrenaiku (Barku) a Fezzán považují respondenti za historické názvy, které se za Kaddáfího už nepoužívaly. Regionálním rozdílem jako takovým nepřikládají velký význam, spíše jen coby příslušníci vyspělého Tripolska mají k chudším oblastem jako je Fezzán přezíravý vztah. Případné rozdíly tak spatřují v životní úrovni a vyspělosti. Tripolis je pro ně moderním centrem. Zvláštní případ je nevraživost mezi Tripolisem a BENGHÁZÍ, dvěma největšími městy. Doktor Almaddach a pan Houd Elwaer se shodnou, že animozita je realitou a lidé z BENGHÁZÍ byli nespokojeni, protože Tripolis jakožto centrum na tom byl finančně lépe. Doktor Almaddach dodává, že BENGHÁZIANI jsou domýšliví

a pan Elwaer, že své v tom může hrát i to, že před revolucí v Tripolisu sídlil Kaddáfí. Doktor Dawed Alwaer na to má jiný pohled. Tvrdí, že za to může Kaddáfí, který podněcoval mezi Tripolisem a BENGHÁZÍ nepřátelství. Všichni tři jsou libyjszí vlastenci a je jim blízká myšlenka jednotné Libye. Určité rozdíly v zemi vnímají, ale nejsou pro ně tak důležité. Přitom je zajímavé, že toto je jistě důsledek Kaddáfího politiky sjednocování, což si neuvědomují.

U doktora Dawedu Alwaera a pana Houda Elwaera je patrná velká idealizace monarchie rodu Sanúsíja. Možná je to podobné jako naše idealizace První republiky či snad protože jejich rodiny mohly patřit za vlády Sanúsíjů k majetnějším. Také to může být způsobeno prostým odporem vůči Kaddáfího režimu. Období monarchie považují za prosperující a ve všech ohledech lepší. Sami monarchii zažít nemohli, znají ji tak jen zprostředkovaně od svých rodičů a prarodičů.

Všichni tři jsou silně protiameričtí. Podezírají Spojené státy, že usilují o libyjskou ropu a mají nekalé úmysly. Vztahy s evropskými zeměmi hodnotí naopak kladně. Překvapivě tak hodnotí pozitivně i vztahy s Itálií, i když přitom vyzdvihují zejména vztahy obchodní. Vůči někdejšímu italskému kolonialismu nechovají téměř žádný negativní sentiment, byť zdůrazňují skutečnost, že Itálie má v Libyi stále své zájmy. Tato jejich lhostejnost k minulosti pod italskou koloniální nadvládou (připomeňme, že byla mimořádně násilná) je patrně způsobena Kaddáfího dlouhodobou politikou přátelských vztahů s Itálií, protože byla pro Libyi nejdůležitějším obchodním partnerem. Jak respondenti uvádějí, před revolucí se o Evropu příliš nezajímali, neboť to nebylo potřeba. Přes svoji animozitu vůči USA hodnotí kladně intervenci NATO (kterou si však spojují s přímými jejími vykonavateli – evropskými státy), neboť jim významně pomohla porazit Kaddáfího režim.

Co se týče postoje vůči Rusku, překvapí možná, že ho vnímají velmi pragmaticky. Nechápu Rusko jako protiváhu vůči USA, ale jako další bezohlednou mocnost, které jde jen o její vlastní zájmy. Na druhé straně připouští, že Libye ze soupeření Ruska s jinými mocnostmi v arabském prostoru v minulosti těžila a může těžit i nadále. Vztahy své země s Ruskem hodnotí příznivě.

Vůči Kaddáfímu samotnému a jeho režimu mají s různou mírou rozhořčení negativní postoj. Diktátorovi zazlívají, že si dělal, co se mu zlíbilo, a bohatství země využíval jen pro sebe a své příznivce. Zemi nikam nevedl a nestaral se o ni. Libye mohla být dnes podle nich mnohem dále, než je. Kaddáfího režim nepovažovali za svobodný. Kaddáfího koncept

Džamáhíríje byl podle nich vylhaný. Diktátor na rozdíl od proklamací neuznával jakýkoliv odpor a neváhal se uchýlit k násilí. O jeho ideologii shodně tvrdí, že to byl neúčinný nesmysl a podvod. Doktor Almaddach také zpochybnil Kaddáfího autorství. Podle něho si Kaddáfí jen vypůjčil myšlenky jiných, pokud se mu hodily. Doktor Dawed Alwaaer a doktor Almaddach také Kaddáfího neváhají nazvat teroristou. Pan Houd Elwaaer jako teroristu Kaddáfího nevidí a na terorismus má podobný náhled jako doktor Mageed. Jestliže je Kaddáfí terorista, protože podporoval určitá uskupení, musí být Západ, Rusko atd. také teroristi, protože také podporují různé skupiny a strany. Je obtížné říct jak si vlastně pan Elwaaer a doktor Mageed vykládají terorismus. Klasický terorismus užívá násilí na bezbranných jako prostředku k nátlaku a dosažení svých cílů. To je něco co je v západní politice a myšlení neakceptovatelné. Houd Elwaaer se také blíže vyjádřil ke Kaddáfího politice arabského nacionalismu, se kterou souhlasí a myslí si, že arabský svět by měl být jednotný, ale Západ si to nepřeje.

Arabské jaro přivítali všichni tři respondenti s nadšením a shodně se také chopili zbraně proti Kaddáfímu. Jak uvádějí, bojovali za svobodnou Libyi, za lepší život a také chtěli ochránit své rodiny. Bojovat bylo podle nich nutné. Jiná možnost neexistovala. Revoluce se rozhořela rychle a zemi zachvátil chaos. Narátoři říkají, že se zbraní chopili, až když začaly Kaddáfího jednotky střílet do lidí. Do konfliktu byla brzy vtažena celá Libye. První zbraně povstalci ukořistili na policejních stanicích a vojenských základnách a později jim je dováželi zahraniční podporovatelé jako uvedený Katar. Jak narátoři vypovídají, rozhodující byla pomoc Severoatlantické aliance, protože povstalci postrádali těžkou výzbroj jako tanky a stíhačky. Po smrti Kaddáfího respondenti věřili, že bude země konečně svobodná a prosperující. Zajímavé je líčení doktora Daweda Alwaaera, který byl přítomen v Syrtě v momentě, kdy byl Kaddáfí dopaden. Přímým svědkem jeho smrti nebyl, neboť byl od Kaddáfího příliš daleko, ale spatřil ho ještě živého.

Revoluce byla podle narátorů správná, její výsledky jsou však tristní. Dle jejich slov je na tom Libye nyní velice špatně. Boje zuří dlouhé roky a v ulicích není bezpečno. Zbraně jsou snadno k dostání všude a v zemi působí mnoho pašeráků, překupníků a kriminálků. Policie už nefunguje a není nikdo, kdo by nastolil pořádek. Ekonomika se propadla a rafinérie jsou v provozu jen velmi omezeně. Nikdo s jistotou neví, kam putují peníze získané z prodeje ropy. Infrastruktura země je silně poničená a komunální služby značně omezené. Narátoři vypovídají, že si takovou Libyi nepřáli. Lidé trpí a konec bojů je v nedohlednu. Dle svých

slov chtěli jen ukončit vládu Kaddáfího. Sami respondenti nevěří, že se současný válečný stav brzy změní. Za hlavní příčiny, proč se Libye ocitla v občanské válce, pokládají vměšování Západu, ale i jiných mocností jako Ruska, dále viní Chalífu Haftara a v neposlední řadě vidí problém v bývalých Kaddáfího přívržencích, kteří nehodlají přijít o moc. Rozhodně se u nich neobjevuje názor, který sdílí západní média, že na vině jsou tradiční regionální rozdíly, klanová struktura společnosti, ambice místních vůdců čili nevyzrálost libyjské společnosti pro demokracii.

V souvislosti s válkou v Libyi vzrostla kriminalita a otevřel se pomyslný most do Evropy pro imigranty procházející přes Libyi ze subsaharské Afriky. Dle respondentů je kriminalita způsobená chaosem a vysokým množstvím volně dostupných zbraní. Režim také provozoval mnoho věznic, z nichž po revoluci uprchli vězni odsouzení za kriminální činy a jsou nyní na svobodě. Co se týče imigrantů, respondenti tvrdí, že mnoho Afričanů přichází do Libye za výdělkem, svůj vytoužený cíl však vidí v Evropě. Jakmile v Libyi nashromáždí dostatek prostředků, zaplatí si pašeráka. Je známo, že navzdory válce pašeráctví v Libyi kvete a pašeráci si účtují vysoké částky, i tisíce eur za osobu. Mnohdy se na cestu jedné osoby skládají celé vesnice. Je patrné, že řada migrantů míří do Evropy, aby zajistili obživu svým rodinám doma. Jiní zase putují za lepším životem pro sebe. Dle doktora Almaddacha bylo pašeráctví přítomno již za Kaddáfího, ale nesmělo se o tom mluvit.

Závěrem lze říci, že nárátoři věří v Libyi, v její potenciál být prosperující zemí a že může být spravována demokraticky (pokud důsledně porazí diktátorské tendence doma) a ubrání se velmocenskému vlivu, jelikož velmocím, zejména USA, nejde o mír, ale jen o kontrolu nad libyjskou ropou a v podstatě jim vyhovuje, když Libye, jako potenciálně regionální mocnost, bude v rozvratu. Přitom ukazují na to, že mír, stabilita a prosperita Libye je v evropském zájmu, protože jen tak se může bránit nekontrolované migraci do Evropy přes Libyi ze subsaharské Afriky.

11 Závěr

Autoři výpovědí uvedených a analyzovaných v této práci byli náhodně vybráni a jejich výpovědi tvoří jen výsek z libyjské reality. Zcela dozajista by bylo možné shromáždit i jiný soubor výpovědí. Příběhy mých libyjských narátorů však, domnívám se, svědčí o mnohém. Některé aspekty jsou čistě jejich osobní pohled, avšak rozhovory určitě zachycují i postoj, které budou nejspíše sdílet takřka všichni Libyjci, a to kupříkladu lítost a roztrpčení nad válečným neštěstím. Tato svědectví reflektují Libyi takovou, jakou ji vidí tito příslušníci mladé libyjské inteligence. Skrze rozhovory dostáváme možnost nahlédnout do světa lidí, kteří bojovali proti nelítostnému režimu plukovníka Kaddáfího a jejichž domov, na jehož obranu pozvedli zbraň, byl válkami rozvrácen.

Jelikož režim Mummara Kaddáfího padl relativně nedávno, chybí prozatím zdroje, které by dostatečně osvětlili rozhořčení Libyjců a důvody, které je vedli k tomu, aby se vzepřeli Kaddáfího moci. Navíc se plukovník Kaddáfí sám prezentoval jako dokonalý vůdce a díky ropnému bohatství země působila Libye navenek ve srovnání s jinými arabskými zeměmi po stránce materiální a životní úrovně takřka bezvadně. Je tak zajímavé sledovat nakolik podle narátorů byla tato maska falešná. Co doopravdy přimělo libyjské respondenty opustit své domovy a jít do války? Libyjští respondenti si jsou velice dobře vědomí potenciálu své země a Kaddáfímu mají za zlé, že bohatství do Libye dostatečně neinvestoval a prostředky využíval pro své osobní účely. Výčet stížností je dlouhý. Myslím, že je z rozhovorů patrné, že Kaddáfí si za svůj pád může skutečně sám. Nakonec je zajímavé, že Libyjci, jak se zdá, mají za své mnohé myšlenky a hodnoty, které Kaddáfí Libyi čtyřicet let vštěpoval, přesto však mu to k oblíbenosti ani stabilitě či respektu nepomohlo. Tím jak zemi vedl, či nevedl, a svým postojem na mezinárodním poli, kterým si poškozoval vztahy s ostatními zeměmi, zapříčinil svůj pád. Osobně mne velmi překvapila vyspělost a vyzrálost respondentů v kritickém rozvažování. Nutno opět zopakovat, že se sice jedná o příslušníky inteligence, ale i tak dle mého soudu nebývá u diktátorských, zejména pak do sebe uzavřených a izolovaných režimů jako byl režim Kaddáfího, běžné, aby jemu podřízení občané projevíli v tomto směru podobné kvality. Nemyslím si tedy, že fakt, že se dosud nepodařilo prosadit demokracii, je způsoben nepřipraveností Libyjců. Do jisté míry určitě ano, i když se běžný Libyjec s demokratickým systémem prostě jen tak setkat nemohl. Shledávám, že na vině je více faktorů. Za prvé záleží na daném území. Tripolsko je nejmodernější a nejvyspělejší oblastí, zatímco Kyrenaika a Fezzán působí tradičněji. Pak jsou

tu kmenové rozepře a další konflikty jako vměšování Islámského státu. Do jisté míry by dalším faktorem mohly být zahraniční zájmy. Přeci jen např. Itálie je s Libyí silně ekonomicky svázaná a země jako Rusko či Turecko vidí v Libyi svou šanci získat prestiž a posílit své postavení. Demokratická Libye, jak věřím, tak není jen pouhým snem, ale vcelku realizovatelným projektem.

Rozhovory s mými respondenty pro mě byly velice přínosnou a inspirující zkušeností, která byla umocněna osobitostí každého narátora. Jako historik musím dbát na nezájatost a objektivitu při zkoumání dějin, ale při užití metodiky orální historie nemohu lidský faktor se všemi jeho emocemi a názory jen tak opomíjet. Zapřel bych tím vlastně aspekty, které do dějin významně přispívají, a které mě při vedení rozhovorů zajímají. Jsou to prožitky, vjemy, zkušenosti, sny, naděje, očekávání a osudy konkrétních lidí. Příběh jednoho člověka je kapka v moři, ale moře je složeno z milionů takových kapek. Žádná z nich není stejná, ale přitom se zdají být totožné. Není v silách žádného historika zachytit životní osudy všech lidí, kteří měli s jím zkoumaným fenoménem co do činění, avšak i tak lze díky rozhovorům s „obyčejnými“ aktéry dějin sledovat dopady rozhodnutí, které učinili mocní jako politici, vědci a vynálezci, vojevůdci, diktátoři. Můžeme vidět, jak dějinné zvraty ovlivňují životy lidí a jejich příbuzných a přátel a můžeme tak pozorovat, jak jejich příběhy, tyto malé dějiny, střípky, utvářejí ty velké dějiny, jak jejich činy a rozhodnutí, které učinili sami, či společně se svými blízkými, měnili či spoluurčovali jejich životy. Ve výpovědích můžeme také hledat odpovědi, a to prostřednictvím komparace s hlavním dějinným proudem, kdy hledáme shody či odlišnosti a ptáme se, proč k nim dochází. Leží zde otázka, co přimělo respondenty učinit rozhodnutí, která učinili, proč to udělali způsobem, jakým to udělali? Čeho chtěli dosáhnout a zda toho docílili? Historik má možnost získat alespoň zprostředkovaně představu o každodenní realitě a může při svém výzkumu narazit na skutečnosti a detaily, které by jinak přehlédl.

12 Zdroje

12.1 Literatura

AHMIDA, Ali Abdullatif. *Forgotten Voices : Power and Agency in Colonial and Postcolonial Libya*, Taylor & Francis Group, 2005. ISBN 978-0415949873

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Přeložil Eduard GEISLER. Praha: Prostor, 2004. *Obzor (Prostor)*. ISBN 80-7260-125-3.

BELICA, Miroslav. *Naši lidé v Kaddáfího Libyi: nejen o zbraních, semtexu a Lockerbie*. Praha: Epocha, 2014. ISBN 978-80-7425-232-7.

EL SAADANY, Salah. *Egypt and Libya from Inside, 1969-1976*. McFarland, 1994. ISBN 0-89950-977-0

FRAIHAT, Ibrahim. *Unfinished Revolutions: Yemen, Libya, and Tunisia after Arab Spring*. London. Yale University Press, 2016. ISBN 978-0-300-21563-2

DABASHI, Hamid. *The Arab Spring : The End of Postcolonialism*, Zed Books, 2012.

DANKOVIČOVÁ, Inge. *Libye*. Praha: Pressfoto, 1980. *Obchodně ekonomické sborníky Institutu zahraničního obchodu*.

GOMBÁR, Eduard. *Dějiny Libye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. *Dějiny států*. ISBN 978-80-7422-363-1.

GOMBÁR, Eduard. *Dramatický půlměsíc: Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*. V Praze: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0370-5.

GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1418-2.

GREGORY, Robert H.. *Clean Bombs and Dirty Wars : Air Power in Kosovo and Libya*, Potomac Books, 2015. ISBN 978-1612347318

GUIDES, Ebiz. *Libya*. MTA Multimedia S.L. 2006. ISBN 9788493397821.

HAIMZADEH, Patrick. V srdci Kaddáfího Libye. V Brně: Jota, 2011. ISBN 978-80-7217-911-4.

HRBEK, Ivan. Libyjská arabská lidová socialistická džamáhíríja. Praha: Svoboda, 1982. Zeměmi světa (Svoboda).

CHIVVIS, Christopher S., and Jeffrey MARTINI. Libya after Qaddafi : Lessons and Implications for the Future, RAND Corporation, The, 2014. ISBN 978-0833084897

KADDÁFÍ, Muammar. Zelená kniha. Litvínov: Dialog, 1990. ISBN 80-85194-11-2.

LUCIANO, Vincent G. The Countries of North Africa: Background and Issues, Nova Science Publishers, Incorporated, 2010. ISBN 978-1617614378

MALCOLM, Peter. Libya: Cultures of the World. Marshall Cavendish, 2004. ISBN 9780761417026

MENDEL, Miloš. Arabské jaro: historické a kulturní pozadí událostí na Blízkém východě. Praha: Academia, 2015. Orient (Academia). ISBN 978-80-200-2474-9.

MENDEL, Miloš, Bronislav OSTŘANSKÝ a Tomáš RATAJ. Islám v srdci Evropy: vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1554-9.

MUSIL, Alois. Itálie v Africe: Nová Libye : Východní Afrika. V Praze: Melantrich, 1939. Dnešní Orient.

MÜCKE, Pavel a Martin BRYCHTA, ed. Na hranicích mezi minulostí a přítomností: současné perspektivy orální historie. Praha: Česká asociace orální historie, 2016. ISBN 978-80-7464-880-9.

NOORANI, Abdul G. A. M. Islam and Jihad: prejudice versus reality. London: Zed Books, 2002. ISBN 1-84277-270-8

Ottova encyklopedie A-Ž. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7360-014-5.

PARGETER, Alison. Libya : The Rise and Fall of Qaddafi, Yale University Press, 2012. ISBN 978-0300139327

- PETERSSON, Magnus. The US NATO Debate. New York, 2015. Bloomsbury Academic. ISBN 978-1-6289-2452-7
- REID, Richard J. Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost. Praha: Grada, 2011. D (Grada). ISBN 978-80-247-3079-0.
- SAID, Edward W. Orientalismus: západní koncepce Orientu. Praha: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-921-5.
- ST JOHN, Ronald Bruce. Historical Dictionary of Libya, Rowman & Littlefield Publishers, 2014. ISBN 978-0810853034
- STEELE, Philip. Lidé a země: obrazový atlas. Přeložil Alena KRUPAUEROVÁ, přeložil Michael BOROVIČKA. Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2004. ISBN 80-7181-989-1.
- SWANSTON, Alexander a Malcolm SWANSTON. Historický atlas II. světové války. V Praze: Columbus, 2008. ISBN 978-80-7249-227-5
- ŠMÍDOVÁ, Michaela, Martin VÁVRA a Tomáš ČÍŽEK. Inventura předsudků. Praha: Academia, 2017. Společnost (Academia). ISBN 978-80-200-2731-3.
- UNGARI, Andrea. The Libyan War 1911-1912, edited by Andrea Ungari, Cambridge Scholars Publisher, 2013. ISBN 978-1443848374
- VANDEWALLE, Dirk. A History of Modern Libya, Cambridge University Press, 2012. ISBN 978-1107615748
- VANĚK, Miroslav. Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. Hlasy minulosti. ISBN 80-7285-045-8.
- VANĚK, Miroslav. Orální historie: metodické a "technické" postupy. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0718-3.
- WEIGL, Jiří, LOUŽEK, Marek, ed. Arabské jaro rok poté: naděje, nebo zklamání? : sborník textů. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2012. Ekonomika, právo, politika. ISBN 978-80-87460-11-5.
- World, Trade Press. Libya Society & Culture Complete Report : An All-Inclusive Profile Combining All of Our Society and Culture Reports, World Trade Press, 2010

ZARTMAN, William. Arab Spring : Negotiating in the Shadow of the Intifadat, University of Georgia Press, 2015. ISBN 978-0820348254

12.2 Elektronické zdroje

Muammar Kaddáfí. In: *novinky.cz* [online]. [cit. 2019-12-6]. Dostupné z:

<https://tema.novinky.cz/muammar-kaddafi>

Libye: zlobivé dítě Afriky. In: *stoplusjednicka.cz* [online]. [cit. 2019-12-6]. Dostupné z:

<https://www.stoplusjednicka.cz/libye-zlobive-ditko-afriky>

Chameleonské proměny plukovníka Kaddáfího. In: *manipulatori.cz* [online]. [cit. 2019-12-7].

Dostupné z: <http://manipulatori.cz/chameleonske-promeny-plukovnika-kaddafiho/>

Kdo byl Muammar Kaddáfí?. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2019-12-7]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/1237085-kdo-byl-muammar-kaddafi>

Kdo je Kaddáfí? Výstřední populist a podporovatel terorismu. In: *irozhlas.cz* [online]. [cit.

2019-12-7]. Dostupné z: [https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/kdo-je-kaddafi-vystredni-](https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/kdo-je-kaddafi-vystredni-populista-a-podporovatel-terorismu_201108241129_mkaspar)

[populista-a-podporovatel-terorismu_201108241129_mkaspar](https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/kdo-je-kaddafi-vystredni-populista-a-podporovatel-terorismu_201108241129_mkaspar)

Semtex. In: *explosia.cz* [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: [https://explosia.cz/o-](https://explosia.cz/o-nas/historie/semtex/)

[nas/historie/semtex/](https://explosia.cz/o-nas/historie/semtex/)

Libye: ekonomická charakteristika země. In: *businessinfo.cz* [online]. [cit. 2020-01-4].

Dostupné z: [https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme-](https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme-112014.html#sec4)

[112014.html#sec4](https://www.businessinfo.cz/cs/clanky/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme-112014.html#sec4)

Vztahy s Kaddáfím zlepšovali Blair či Chirac, kromě Sarkozyho se diktátor přátelil i

s Berlusconiem. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2020-01-7]. Dostupné z:

[https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2428105-vztahy-s-kaddafim-zlepsovali-blair-ci-chirac-](https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2428105-vztahy-s-kaddafim-zlepsovali-blair-ci-chirac-krome-sarkozyho-se-diktator-pratelil-i-s)

[krome-sarkozyho-se-diktator-pratelil-i-s](https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2428105-vztahy-s-kaddafim-zlepsovali-blair-ci-chirac-krome-sarkozyho-se-diktator-pratelil-i-s)

Opec. In: *opec.org* [online]. [cit. 2020-01-7]. Dostupné z:

https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/23.html

Příjmy Libye z ropy loni vzrostly trojnásobně. In: *investicniweb.cz* [online]. [cit. 2020-01-8].

Dostupné z: [https://www.investicniweb.cz/news-prijmy-libye-z-ropy-loni-vzrostly-](https://www.investicniweb.cz/news-prijmy-libye-z-ropy-loni-vzrostly-trojnaso-bne/)

[trojnaso-bne/](https://www.investicniweb.cz/news-prijmy-libye-z-ropy-loni-vzrostly-trojnaso-bne/)

International monetary fund. In. *Imf.org* [online]. [cit. 2020-1-8]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/LBY?zoom=LBY&highlight=LBY>

GMR (Great Man-Made River) Water Supply Project. In. *water-technology.net* [online]. [cit. 2020-07-3]. Dostupné z: <https://www.water-technology.net/projects/gmr/>

Great Man-Made River. In. *britannica.com* [online]. [cit. 2020-07-3]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Great-Man-Made-River>

NOC restores Man-Made River in Ajdabiya and Zueitina bringing fresh water to 250 house holds. In. *libyaninvestment.com* [online]. [cit. 2020-07-3]. Dostupné z: <https://www.libyaninvestment.com/noc-restores-man-made-river-in-ajdabiya-and-zueitina-bringing-fresh-water-to-250-house-holds/>

Největší umělá řeka na světě teče pod Libyí. In. *national-geographic.cz* [online]. [cit. 2020-07-3]. Dostupné z: <https://www.national-geographic.cz/clanky/nejvetsi-umela-reka-na-svete-tece-pod-libyi-tisice-let-by-mela-zasobovat-poustni-zemi-vodou.html>

Kaddáfí chce vytvořit Spojené státy africké. In: *zpravy.aktualne.cz* [online]. [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/kaddafi-chce-vytvorit-spojene-staty-africke/r~i:article:628588/>

Rusko chce zřídit námořní základny v Libyi, Jemenu a Sýrii. In: *idnes.cz* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-chce-zridit-namorni-zakladny-v-libyi-jemenu-a-syrii.A090116_114052_zahranicni_stf

Rusko se snaží o vliv ve Středozeří, tlačí se do Libye. In: *iir.cz* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.iir.cz/article/rusko-a-jeho-vliv-ve-stredozemi>

Před čtyřmi lety se v Tunisku upálil Muhammad Búazízí. Odstartoval tím Arabské jaro. In: *irozhlas.cz* [online]. [cit. 2020-02-9]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/pred-ctyrymi-lety-se-v-tunisku-upalil-muhammad-buazizi-odstartoval-tim-arabske-jaro_201412170104_jpiroch

Tady vzplál arabský Palach. Začal Kaddáfího konec. In: *zpravy.aktualne.cz* [online]. [cit. 2020-02-9]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/zive-tady-vzplal-arabsky-palach-zacal-kaddafiho-konec/r~i:article:718323/>

Arabské revoluce. In: *aktualne.cz* [online]. [cit. 2020-02-9]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/zahranici/arabske-revoluce/r~i:wiki:1198>

Myš, která řvala? Katarský emír válčí v Libyi a ukazuje svaly sousedům. In: *idnes.cz* [online]. [cit. 2020-2-11]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/mys-ktera-rvala-katarsky-emir-valci-v-libyi-a-ukazuje-svaly-sousedum.A110419_135509_zahranicni_aha

V Libyi jsme zabránili válce, svět byl bezpečnější, hájí se Clintonová. In: *idnes.cz* [online]. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/libye-clintonova-valka.A160908_070645_zahranicni_lve

Další video s lynčovaným Kaddáfím se objevilo na internetu. In: *novinky.cz* [online]. [cit. 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/273435-dalsi-video-s-lyncovanim-kaddafim-se-objevilo-na-internetu.html>

Záběry potvrzují, že Kaddáfího lynčovali. In: *novinky.cz* [online]. [cit. 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/248202-zabery-potvrzuji-ze-kaddafiho-lyncovali.html>

Další video s lynčovaným Kaddáfím se objevilo na internetu. In: *novinky.cz* [online]. [cit. 2020-02-14]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/273435-dalsi-video-s-lyncovanim-kaddafim-se-objevilo-na-internetu.html>

Nejasná smrt Kaddáfího. In: *idnes.cz* [online]. [cit. 2020-02-14]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/nejasna-smrt-kaddafi-0lo-zahranicni.aspx?c=A121017_191100_zahranicni_ts

Plat'te, nebo Evropa zčerná. Kaddáfí varoval před přílivem běženců z Afriky. In: *idnes.cz* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/platte-nebo-evropa-zcerna-kaddafi-varoval-pred-prilivem-bezencu-z-afriky.A100901_1442396_zahranicni_btw

Zachránce Libye, nebo válečný zločinec? Generál Haftar rozdělil Západ, jde o ropu i uprchlíky. In: *idnes.cz* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2866544-zachrance-libye-nebo-valecny-zlocinec-general-haftar-rozdelil-zapad-jde-o-ropu-i>

Khalifa Haftar: The Libyan general with big ambitions. In: *bbc.com* [online]. [cit. 2020-07-25]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-africa-27492354>